

Szépirodalmi Figyelő

Irodalmi, kritikai, szemlélő folyóirat

Molnár T. Eszter prózája | Egyed Emese, Kalász Márton, Kovács István versei | Heller Kata, Hujber Szabolcs, Iványi Márton Pál, Krizsai Fruzsina tanulmányai | Dudás Győző képregénye | Bereczki Szende és Ferencz-Nagy Zoltán a *Vitorla-énekről* | Kritikák Mátyus Melinda, Krasznahorkai László, Biró Zsombor Aurél, Balogh Virág Katalin és Schillinger Gyöngyvér könyveiről

2024
5

Szépirodalmi Figyelő

Irodalmi, kritikai, szemléző folyóirat

Új folyam, 23. évfolyam

Szerkesztők:

Pataki Viktor (*tanulmány*), Vass Norbert (*főszerkesztő-helyettes, kritika*),
Vincze Ferenc (*főszerkesztő*), Zahari István (*repertórium*), Zsávolya Zoltán (*szemle*)

Főmunkatársak:

Buda Attila, Zsolnai György

Olvasószerkesztő:

Szenkovics Enikő

Korrektor:

Kovács Emőke

A szerkesztőség címe:

Postacím: 1072 Budapest, Akácfa u. 20.
Tel./fax: (1) 321-4757 • E-mail: szif.szerkeszt@gmail.com

www.szepirodalmifigyelo.hu

Szerkesztőségi titkár: Konkoly Dániel

Fedélterv: P. Szathmáry István

Nyomdai előkészítés: Arany Imre | Layout Factory

Megjelenik minden második hónap végén

Előfizetési díj: 4000 Ft

A Szépirodalmi Figyelő által feldolgozott folyóiratok:

Agria, Alföld, Ambroozia, Apokrif, Bárka, Búvópatak, Confessio,
Credo, Dunatükör, Élet és Irodalom, Életünk, Eső, Ex Symposion,
Ezredvég, Forrás, Helikon (Kolozsvar), Hévíz, Hid, Hitel, Irodalmi Jelen,
Irodalmi Szemle, Jelenkor, Kalligram, Kortárs, Korunk, Látó, Liget,
Lyukasóra, Magyar Lettre Internationale, Magyar Műhely, Magyar Napló,
Mozgó Világ, Múlt és Jövő, Műhely, Műút, Napút, Opus, Országút, Palócföld,
Pannonhalmi Szemle, Pannon Tükör, Parnasszus, Partium, Prae, Sikoly,
Somogy, Spanyolnátha, Székelyföld, Szőrös Kő, Tekintet, Tempevölgy, Tiszatáj,
Új Forrás, Vár, Várad, Vár Ucca Műhely, Vigilia, Zempléni Múzsza

Lapunk előfizethető a szerkesztőségben,
terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág.

Előfizethető továbbá közvetlenül a postai kézbesítőknél,
az ország bármely postáján, a Hírlap Ügyfélszolgálati Irodákban
és a Központi Hírlap Centrumnál

(Budapest, VIII. ker. Orczy tér 1., tel.: 06-1/477-6300; postacím: Bp., 1900).

További információ: 06-80/444-444; e-mail: hirlapelofizetes@posta.hu

Nyomdai munkák: Érdi Rózsa Nyomda Kft.

Kiadja a Szépirodalmi Figyelő Alapítvány
Felelős kiadó: a Szépirodalmi Figyelő Alapítvány elnöke
ISSN 1585-3829

TARTALOM

■ SZEMLE

Kovács István: <i>Nyelvoltage</i> (Hitel, 2024/7.)	3
Egyed Emese: <i>Kanyargós pillanat</i> (Országút, 2024. augusztus 9.)	4
Kalász Márton: <i>Gyermek</i> (Új Forrás, 2024/7.)	5
Kiszely Márk: <i>A gyűjtőmunka vége</i> (Élet és irodalom, 2024. július 12.)	6
Juhász Róbert: <i>Szepszis</i> (Vigilia, 2024/7.)	12
Balázs Dániel: <i>Madárfütyty</i> (www.ambroozia.hu , 2024/4.)	13
Bánfalvi Samu: <i>Alekszej Navalnij halálhírére</i> (Parnasszus, 2024/4.)	14
Molnár T. Eszter: <i>Utószézon</i> (Kalligram, 2024/7–8.)	15

■ DALSZÖVEGKUTATÁS

Iványi Márton Pál: <i>Eredetrespekt</i>	26
Hujber Szabolcs: <i>A dalszövegek befogadása mint „diszkurzív Airbnb”</i>	35
Heller Kata: <i>Hol utazunk?</i>	47
Krizsai Fruzsina: <i>Az aposztrofé mintázatai párosító népdalok és könnyűzenei dalok szövegében</i>	58

■ KÉPREGÉNY

Dudás Győző: <i>Zsombor</i>	67
-----------------------------	----

■ KORTÁRS OLVASATOK

Bereczki Szende: <i>Régi-új Vitorla-ének</i>	69
Ferencz-Nagy Zoltán: <i>Közérzet és líra – 1967/2024</i>	79

■ KRITIKA

Szabó Ivett: <i>Drágajóistenem szöveg helyett szót ad a számba, és én igét hirdetek</i> (Mátyus Melinda: <i>Inkább az enyém</i>)	88
Vácz Balázs: <i>„Éljen a király! Éljen soká!” – Szépen szól a dalnok nótája</i> (Krasznahorkai László: <i>Zsömlé odavan</i>)	93

Pintér Kitti: <i>Visszatérő álmom, hogy apám vállán cringelek</i> (Biró Zsombor Aurél: <i>Visszatérő álmom, hogy apám vállán ébredek</i>)	101
Fejérvári Katalin: <i>Az életrajzban tátongó lyukakat önmagunkkal betömködni</i> (Balogh Virág Katalin: <i>Jelentkezés nem meghirdetett állásra</i>)	105
Létmányi Katinka: <i>A lélektan valódi brutalitása</i> (Schillinger Gyöngyvér: <i>Rohadjon meg az összes</i>)	109

■ REPERTÓRIUM

2024. július–augusztus (Zahari István)	114
Számunk szerzői	134

A tanulmányrovat vendégszerkesztője:
Krizsai Fruzsina (egyetemi adjunktus,
ELTE BTK, Mai Magyar Nyelvi Tanszék).

Lapszámunk borítója Dudás Győző grafikájának
felhasználásával készült.

Lapunk megjelenését a Nemzeti Kulturális Alap támogatta.

Nemzeti
Kulturális
Alap

SZEMLE

Kovács István

NYELVOLTALOM

Zöld csillaggá robbant iringó
ördögszekérként görög a forró szélben.
A homokpuszták visszhangjaitól
a tüskéire szúrt sóhaj egy lehet
a füstjelekkel érzékelt zenével.

Hol fürtökben érlelődik a szó
az őszi hallgatás napsugarától,
kering veled a függőbeszéd
s a körhintával szárnyaló lovak
megvadulnak a rendhagyó ragozástól.

A nyelv! A nyelv! Ha olyan volna,
mint a viszonzatlan első szerelem.
Csalódást talán nem okozna,
hogy már igekötőig ér a züllés,
a szógyökök is értelmetlenek,
félrevezet a névmás,
hiteltelenek a kérdőjelek,
megbízhatatlanok a vesszők,
a főmondat meg mellékes lehet.
Csak a számok maradjanak épek,
hogy e fonákjára fordított világban,
ha megéred,
visszaszámolhass a végtelentől,
míg anyanyelvedben az első szót,
és azon túl a sírást el nem éred.

Hitel, 2024/7.

Kovács István 1945-ben született Budapesten. Verset és prózát is ír, műfordítással foglalkozik. József Attila- és Babérkoszorú-díjas.

Egyed Emese

KANYARGÓS PILLANAT

Bár azt véltük, árnyas az út odáig,
(mi az nekünk!, a nap heve csitul),
lebírunk szörnyű szomjat, fáradtságot,
hárman vagyunk,
vándor népek vagyunk;

úgy tűnt...

Úgy tűnt, az út lett egyre hosszabb.
Árnyéka nincs a csenevész bokornak,
gyilkos a nap,
s ha van is forrás: messze.

Elindultunk
gyors ötletet követve,

száguldás mentén, hármas baktatásban,
együtt kilencven-
éves felállásban.

Nem részletezem, ki hány éves volt.
Első negyed,
de nem látszott a Hold,

megláttuk végre azt a nagy hegyet!

Ráchegy, Hajdúhegy, Galagonyás lenne?
Bajuszhegy, Királysзék vagy Almagyar?

A vadalma is jó volt víz helyett.
Egy fehér lepke hosszan követett.
Madár? Nem hallatszott az útrobajban.

(A Szalók–Eger hosszú pillanatban.)

Országút, 2024. augusztus 9. (V. évfolyam, 16. szám)

Kalász Márton

GYERMEK

Hiány, hiány, lassúbb mozgássá kelti a hír,
járnak a víz, egyben ráfogó partján, hosszán e nép,
meglégzett orgánum sűrűbb sóhajain, bosszú tudata, honnan épp,
mondanánk, a teremtés híven szolgálja mindezt, le-föl, néha, ha nem
oly tündöklően is, fölmutatva az ujjacskával, valahol a fény rózsássá
tárul, megható gyermeki hangunk a túlsó, teraszhangon minden
gyarapodó
velük, tűfont, hozná a fűből vissza, már föl is varrva a gomb, fiú,
ott ültem, öltözésünk, haza majd talán később, vendég olykor, hazatart
s még idelát, ahogy tegnap a vízszállító, őt a kedvesség visszasegíti
a lovak mögé s indul tovább, érvényes szóval még a nyugtalanabb
folytatványok kiálltak kémszemlére üde chetnékű s még néha más fölé,
amit mi szeretet pótlók s tűrő nyarak, hiszen kint minden jó fogadás,
a gyermek kívánt gyöngédség helyszíne áhított felnőtt engedelme is,
ez végtére, ha példa, vállalva hiteles környezetet, hitünk a gyermek,
kíséretünk, kísérőnk ő lehet.

Új Forrás, 2024/7.

Kalász Márton (Somberek, 1934 – Budapest, 2021) verset és prózát írt, műfordítással foglalkozott. József Attila- és Kossuth-díjas volt, a Nemzet Művésze címet viselte.

Kiszely Márk

A GYŰJTŐMUNKA VÉGE

Ez nem a gyerekkor íze, ez egy tál étel. Egy adag, mélytányérban gőzölgő húsleves. A felszínén aransárga réteg úszik. Nem engedi elmerülni a maceszgolyókat. Zöldségek puhulnak, pasztellesekednek a melegétől. Jól sikerült. Ez az ünnepi sztenderd. Nagyanyám hátrakötött kezekkel is megugorja.

Az asztalon hanyagul kiosztott evőeszközök. Képtelen vagyok megjegyezni, hogy mi hova jön. Jobbra, balra, a tányér fölé. Nem érdekel. A kések egyébként is feledhetők. A lényeg, hogy darabra meglegyenek. A villákba gravírozott címer egy másik családé, az antikosnál vettük őket. A kanalakra odafigyeltem. Tartásuk van, ha kézbe kerülnek. Kényelmes velük enni. Ha rájuk ununk, jók lesznek mélységmérő ólomnak. A terítő szemtelenül fehér. Valakinek mindig megremeg a kezében a merőkanál. Sárga magvú, sűrke amőbák kezdik megosztódásukat az abroszon. A közhangulat nyugodt marad, senki sem számított másra. Az üdítők az asztal lábánál keresik a formájukat. Áldás nem lesz. Minden kész, mindenki itt van. Ehetünk. Velem szemben a nagyapám ül. Csak a levéből szedett. Hatalmas, batikolt póló van rajta, egy foltos nadrág. A nagyapám nagy és kerek. Egy rózsablak. Önmagát rakja ki színes darabokból. Az én hangomnak tizenégy év kell, hogy eljusson a Naphoz. Ideje megszólalnom, ha meg akarom kérni, hogy süssön be rajta.

– Mit nézel, te majom? – kérdezi, és nevet.

*

Az első kereszteződésnél abortuszklinika, a másodiknál könyvtár. Az is lehet, hogy fordítva. Annyiszor buszoztam el mellettük, hogy már nem tudom megmondani. Amit túl gyakran látok, könnyen elfelejtem. Az önkormányzat mindkettő elé mélyzöld táblát állított. Körzeti könyvtár, körzeti klinika. Körzeti recepciók ül mindkettőben, körzeti beléptetőkártya lóg a nyakában. Körzeti küretkanál, körzeti enciklopédiák. Hogyan tegyek különbséget?

Egy helyet keresek, ahol írhatok. Végigültem már minden kávézót. Hűségkártyáktól dagad a pénztárcám, a tizedikre meghívnak. Mindenki

kávézókba jár. A webdisegnerek répatortát esznek, a szövetkabátos nők babakocsikkal tolatnak be az ajtókon. Ez Észak-London iratlan szereposztása. Mindenhol ugyanaz. Zaj van, nyüzsgés van, az illatoktól megéhezem. A gyomromra figyelek a gondolataim helyett.

A helyszínválasztást nem lehet elnagyolni. Alázattal nézelődöm az épületek közt, ahogy egy öngyilkosjelölt vadászik a megfelelő hotelra. Egy magára igényes ember nem végezheti olyan helyen, ahol művirágok állnak a hallban. Nyugalmas, parkra néző szobában kell elkészönni az ételtől. Szemétségből kiinni előtte a minibárt. Feküdni a krepppapír lámpaernyőn átjutó fényben. Lenyelni hús pirulát. Szevasz. Ez lenne a minimum.

Nekem is egyágyas kell. A kilincstre kiakasztom a do not disturb cédulát. Ne kérdezzenek rá, mit csinálok, még a végén le akarnának beszélni. Üljek le egy percre, nyissam ki a szívcsakrám. Nézzem meg a Temzét meg a Tate múzeumot. Olyan szép a világ, annyi minden van benne. Írjak a nagynénjükről, van egy jó sztorija, látott porig égni egy cirkuszt, Auschwitzból is hazaszökött. Bravó, remek, köszönöm. Meghagyom másnak. Önző módon magamról szeretnék írni. Egy futógép gumiszalagjáról. Egy lomtalanított kanapéban maradt testmelegről. Csupasz faágakról egy semmiben lebegő törzsön. És itt akarok írni, ebben a könyvtárban vagy abortuszklubján. Mindegy, csak ne sisteregen többet a fülemben az eszpresszógép.

*

Hirtelen fellépő húsundor. Dallamos keresőszavak, rengeteg találat. A gastroenterológus válaszol. A cikk írója válaszol. Egy névtelen kommentelő válaszol a kislánya történetével.

Az orvostudomány kíméletlen zsargont beszél. Mentősök, ápolók, nővérek, betegszállítók, az egész kamara. Nem az esetek durvaságától keményednek meg. A hivatásuk szókészletétől lesz téglarakás az arcuk helyén. Kitin a szívükön. Egy rezidens a tükör előtt gyakorolja: *gyomorrák. Rák, érted. Az a páncélos, soklábú szar szaporodik a sejtjeiben. The big C. Cancer. Echószegény göb. Göb, bazmeg, ez is milyen. Hányszor kell ezeket kimondani, hogy szavakká váljanak?*

Evelin tünetei többrétűek. *Hüvelyi diszkomfort. Kismencedei fájdalom.* Úgy hagyom az elírást. Megpróbálok kifújni a billentyűk közé szorult koszt, állítok a képernyő fényerején. Húzom az időt, de nincs kegyelem. Az internet mindig a legrosszabbra készít fel. Összenövéssek,

belső hasüregi vérzés, endometriózis. Legalább kétszáz új tabuszavam lett ma. És kétszáz új tabuszó pont elég. Ezt most bezárom, kikapcsolom, félreteszem. Senkin sem segítek az olvasgatással.

Elmegyek futni. Egyáltalán nincs hozzászokva a tudóm, mégis jól bírom. Már a buszgarázsoknál járok, égő lámpánál alszanak a járművek. Nagy ívben megkerülöm a Vargakertet, át a vasúti alagúton, ki a Lő-dombig. A Lő-domb elburjánzott, sík terület. Nem kéne dombnak hívni. Ezrével rajzanak a macskadögökből kikelt szúnyogok. Összefirkált, üres gázvezetékek. Néha egy vonat. Lihegek, a térdemre támaszkodom, fáj mindenem. A Tégláskert fényeit nézem, összefolyanak a hálósobaablakok. Az ágyakban házaspárok fekszenek, a gyerek még a telefonját nyomkodja a takaró alatt. Valaki az udvaron dohányzik, a lábfejével dögönyözi a kutyája mellkasát. Legalábbis azt hiszem, így van.

*

A csontok kinövik a csontostálat. A kacsasült nélkül árválkodik még némi lilakáposzta. Porcukor, rétestésztamorzsák, az asztalbontás csendje. Várjuk, hogy ki mozdul meg először. Ki ismeri be, hogy ezzel az ebéddel is eltelt egy óra. A felsőszomszéd aerobikozik vagy a férjével táncol. Mindegy, hozzánk csak a ritmusos dübögés jut le. A folyosón krárog az időzítő léghűtő. Megint becsapják a lépcsőház ajtaját. Észre sem vesszük, de már megkezdtük az emésztést.

*

Várok, mint egy csapágygolyó az elektromos kaszára. A hátamon a testbe fúródó vas hűvöse. Nyílik az ajtó, tudom, hogy ő lesz az. Soha nem aggódtam még ennyire. A mellkasomon térkövet üt szét egy jól célzó, idegen erő. Evelin kilép a szuterén rendelő ajtaján. Ledobja a maszkját. Sír. A házak félreállított vagonok. Rizstésztával van kibérelve az ég. Cserge levegő. Padlószőnyeg levegő. A levegő húsz kiló, paplanba csavart marhahús. A levegő nincsen. Szűrős töltelékkel folyik tele a tüdő. Egymásba fúródva ülünk egy autórongsban, többkamionnyi mosószer alá temetve. Várjuk, hogy végre eleredjen az eső, és feloldódjon felettünk minden.

*

Ma látom utoljára a nagyapámat. Reggel áthoztuk az ágyát a nappaliba, lecseréltük a huzatokat. Frottírtakaró, memóriahabos párna. Nagy a kényelem. A hátán fekszik, pizsamában, nyakig bebugyolálva. Mintha

a rétegek közt megragadó melegtől remélhetnénk bármit is. A világ nem kemence, az emberben nem hat az élesztő. Az egyórás meccset nézzük, nem tudom, kik játszanak. Tízpercenként elnyomja az álom, figyelem, hogy lélegzik-e.

Végzetes kimenetelű. Ezek létező szavak. Azt tanácsolta az orvosa, hogy ne mondjuk el neki, így lehet a két hónapból két évet csinálni. Nem mondtuk el, csak hirtelen megjelent az egész család a nyíregyházi lakásban. Debrecenből, Budapestről, külföldről. Erős a halál tömegvonzása. Lélegzik.

A lányok már sikeresen eltakarították az ebéd nyomait. Az edényeket kihordták a mosogatógép gyomrába. A maradékok a hűtőben, alufólia alatt. Anya és lánya. Egyformán összezárt térdekkal ülnek a csupasz asztalnál. Szobafestők munka után letámasztott létrái. Unicumot szürcsölgetnek, három körben csúszik le. Csak a kommentátor beszél, egymást váltják a félidők. Lassan indulnom kell, az esti meccset a Debrecen játssza. Felébresztem papát egy puszira. Beszélünk még pár szót. „Jól van, kisfiam.” Visszadól aludni. Szia.

Egy-három. Egy kisváros légiósokkal felduzzasztott csapata ver minket simán a Nagyerdőn. Mindenki a kiesésről beszél. A kapu mögötti szektorba szólt a jegyem, a keménymagtól kicsit távolabb ültem le. Egy zászlót figyelek, ahogy a piros-féher füstön átdöfve kapkod levegőért. Tizenegy forduló van még a végéig, bármi lehetséges.

Anyám is tele van reménnyel. Két év az hosszú idő. Minden vitamint, CBD olajat, biozöltséget megvesz. Folyamatos mozgásban van, naponta ingázik a két város között. Főz, mos, gyűjti az emlékeket. „Jól evett ma Papa – mondja a telefonban –, ízlett neki a bab.” És én azt akarom válaszolni, hogy Evelinnek elzáródott a petevezetéke. Nemcsak nagyapám nem lesz, de gyerekem se.

*

Elmondom fejben az ábécét. A *p* az *o* után jön, tudtam én. Kiveszem a fülhallgatóm, visszalépek a cipőmbe, és megcserélem a két könyvet a polcon. Most jó. A második emeleten találtam egy asztalt, az alkalmazott tanulmányoknál. Egy lélek sincs a közelemben. Motyoghatok a laptop képernyőjének, járkalhatok körbe-körbe, mint egy félőrült. Az ablak sem utcafronti, egy parkolóra néz. Nem állnak benne autók, csak a parkolóhelyek vannak felfestve. Mint egy üres halgerinc, olyan. Akár napokra beköltözhetnek. Megengedik, hogy használjam a mikrójukat. Mosakodni a csapnál is lehet. A linóleumnál kellemetlenebb

felületen is aludtam már. Egyelőre abban egyeztünk meg, hogy James rám szól WhatsAppon, ha zárnak. Harmadik éve dolgozik itt, tavaly óta supervisor. Jó gyerek. Ő vette fel az adataimat a tagsági igazolványhoz. Nagyon örült neki, hogy írok. Azt mondta, a legtöbben csak internetezni jönnek. Később megkért, hogy fordítsam le az egyik szövegemet. Bele sem kezdtem a válaszbba, csak bólintottam. Nem fogom. A magyar szavak nem csak nyelvtanilag magyar szavak. A kedvenc részeimet meg amúgy is kihúzzák velem a szerkesztők. „Delete – kedves James –, delete the whole bloody section.” A szöveg szervezetéből kell kimetszenem a metaforákat. A szaporítószerveket, amikben két, egymástól független állhatna össze valami újjá.

*

Nézem ezt az asztaltársaságot. Harmincas srácok, akárcsak én. Van rajtuk egy kevés, vészhelyzet esetén felélhető háj. A bőrük karcmentes, a feleségeik együtt járnak piláteszre. Pohálátéteket használnak, mint ha a Ritzben lennének. Hajápolásról beszélgetnek, a kriptovalutákról. Nem zavarja őket, hogy megint kikaptunk. Mielőtt rájuk tévedt a tekintetem, háborús történeteken agyaltam. A felcser eltöri egy hasba lött tizedes kisujját. A friss fájdalom feledteti a régit.

A társaság hangadójának különösen tenyérbemászó az arca. Eltolom magam a pulttól, magabiztos léptekkel közelítem meg őket. „Uraim, ne haragudjanak, hogy megzavarom a beszélgetést! A főnöktől szeretnék kérdezni. Szabad? Tudod, mi az a Pap-teszt? Aromatáz-gátló? Mondanak ezek neked valamit? Inges geci. Miért én tudom ezeket? Miért nem te? Lenne még kérdésem, igen. Hol olvasol általában, faszszopó? Én orvosi várókban. Sakkozni tudsz? Játszol online? Az adatlapom szerint 957 partim volt, abból 883 a magánrendelő kertjében egy padon. Te mit csináltál addig? Játszótér a gyerekekkel? Jól van, jól van. Ne keverjük bele a családot. Inkább ezt mondd utánam: *belső hasüregi vérzéssel / szerető, társas lényt keresünk / belső hasüregi vérzéssel / szerető, társas lényt keresünk*. Ütöm hozzá a mérőt neked.”

Egyre gyakrabban kapom magam ilyen fantáziálásokon. Ez az irigység, az önsajnálát. A lelkiismeret-furdalás, hogy pont én vagyok egészséges, aki kolonc a társadalom nyakán. Azt sem tudom, hogy kell befizetni egy csekket, de nem köhögök, vérképemben sincs csillog. Még egy kurva fogam sem lyukadt ki soha.

*

A Feneketlen-tó melletti játszótérre kellett jönni. Itt van a lecsúszórúd. Tökéletes elnevezés. A gyerekek megkerülik a mászókat, felkapaszkodnak a kalózlétrán, átfutnak a másik végébe, és lecsúsznak a rúdon. Jó ötletnek tűnt, hogy a keresztlányunkra vigyázok, amíg Evelin a műtőben van. Leköti a figyelmem, hogy én felelek érte. Játszik, barátokat szerez, szomjas. Folyamatosan történik valami.

Laparoszkópia. Nem kellett rákeresnem. Leültettek minket, és szépen elmagyarázták. Három apró vágás, az egyik a köldökön belül. A hasüreget telepumpálják szén-dioxiddal. Elválnak egymástól a belső szervek, könnyebben lehet köztük matatni. Szinte teljesen kockázatmentes.

Meghámozok egy mandarint, gerezdekre szedem. A keresztlányunk egy rémisztően magas kötélmászóka közepéről néz rám. Rázom a fejemet. „Majd, ha anyáékkal jössz.” Szót fogad, lemászik, nekikezd a mandarinnak. A tó körüli rekortánon jegyespárt fényképeznek, idehallatszanak az instrukciók. Van egy kis szél, a fákon is látszik. Előttünk sárga nyakú madár csipeget egy eldobott zsebkendőt. „Nem tudom a nevét.”

Csörög a telefonom. Órákkal későbbre vártam a hívást. Evelin kábán magyaráz valamit a hálóingről, amit ráadtak. Szúrja a katéter, keskeny az ablak. Aztán kitisztulnak a szavai. A műtét a vártnál is jobban sikerült. Nincsenek összenövések, téves volt a korábbi diagnózis. Örül. Lehet, már este érte is mehetek. Feloldja a víz a mosóporszemeket. Látszik az ég. A lecsúszórúd belülről világít, mint egy benzinfolt az aszfalton. Mint egy ablak, ami mögött ott áll a Nap.

Élet és Irodalom, 2024. július 12. (LXVIII. évfolyam, 28. szám)

Juhász Róbert

SZEPSZIS

kimarták a kavicsot a mederből
alapokat öntöttek belőle aszott
az ég s a folyó is csontsovány
összehordott szigetein madarak
avarbarna szemedben füstöl
az ártéri erdő

a lyukas kád falára rakódik
az elhullajtott haj s a szappanban
feloldott csikorgó szenny
fogkrémreklámokból tanult idegen
szavakkal pótolnám az ásványi
anyagokat a szúvas bányatájából
megállítani a szivárgást

fakulni kellene fotókon a levelekkel
cipősdoboznyi koporsókban nem elférni
levegőért felbukkanó zátonyokon
mint rozsdás szegek ágyán feküdni
bőröm térképén vörös csík
a mérgezés szalad a szív
felé kiszárad mielőtt elérné

Vigilia, 2024/7.

Balizs Dániel

MADÁRFÜTTY

azon tűnődöm mialatt csövek és fémek lógnak a számból
ha ilyen nehéz a testemnek elengednie egy csontdarabot
akkor bármihez hasonlóan ragaszkozhat
aztán beugrik
hogymajd írok egy verset
a rejtett artériáról amiből az asszisztens kezére spriccel a vér
a műtőbe besütő napról bevilágítja a szájüregem
szikékről és csavarhúzószzerű eszközökről
úgy imbolyognak a szemem előtt mintha táncolnának
a tőről ahogy összevarrnak
és hogy áttöri a fém rezgését
mint a szenvedés csicsérgése egy hangos

madárfüTTY

nem tudom ellazítani a nyelvem hiába kérik folyton
szilánkokat kotornak ki alóla
elbúcsúzom tőlük
borra gondolok sült húsról és szájvízre
nem lehet
majd az engem kereső jó nyomon járó fájdalomra
piros sportkocsi parkol a bejáratnál
tűzoltók szirénáznak
a zebránál fiatal nők
odaballagok aztán csuklani kezdek a lenyelt vértől
amúgy sem nyithatom ki a szám nehogy kiessen
ez a fémizű rohadt gézdarab

www.ambroozia.hu, 2024/4.

Bánfalvi Samu

ALEKSZEJ NAVALNIJ HALÁLHÍRÉRE

Nincs hely, nincs repedés, nincs az a deszkarés –
hogy lehetne levegőt venni ebben a történetben?
Közvetlen telefonbeszélgetés az FSZB rezignált *elintézőjével* –
én nem így képzeltem a történelmet. Nem volna szabad
hallani ezt a korán keléstől felzavart,
fátyolos férfihangot. A színházi csöndbe belemar a sűgő böfögése.
Csak beszélted volna túl a helyzeted.
Lettél volna egy kicsit is ügyetlen.
Megengedő: velem. Zárt kompozíció,
elvakítja a szemet a tragikum sűrűszövése,
a mártíromság homogenitása. Mert ilyen győzelem ez:
a kálvária színpadi rakodófiúi
egyszerűségükben, esetlenségükben
merülnek az örökérvény formalinjába.
Zászlónk egy patyolattiszta alsógatya!
Hősünk vagy, Legnagyobb Telefonbetyár!
De kellék leszel te is.
Kérlelhetetlen orosz nacionalista,
aki jellé nyomorítottatta magát, mert
csak a jelről hullik le minden más jelentés.
És elfoglalják kijelölt helyük a puhaléptű Pilátusok.
Körbe-körbe a végső keringési pályán.

Parnasszus, 2024/4.

Molnár T. Eszter

UTÓSZEZON

Kétféle emigráns van, ezt mondta a férjem tegnap este. Az egyik visszatér, a másik soha. Én nem akartam visszajönni, ma mégis itt vagyok. Figyelek, hogy mi változott. Finomabbak a térburkolatok, de a felszín alatt minden ugyanolyan, mint húsz évvel ezelőtt. Alig bírom leemelni a bőröndömet a vonatról. Végigvonszoló a peronon, az ingázók tömegén keresztül az autókölcsönző pultjáig. A legkisebb autót választom. Elindulok a parkoló felé, többször meg kell állnom, kezecserélek, letörölöm az izzadságot a szemöldökömről. Elöttem óriásplakát, zafirkék mendence, lebegő gumifotel, ropogósra sült nő citromsárga fürdőruhában.

Anyám Siófokon, '98 nyarán. Hason fekvő ringatózott a gumimatracon, jobb karja szorosan a teste mellett, balja belelógott a vízbe. Háta pirosra égett a tűző napon, csak a félrecsúszott melltartópánt alól kíváncsiskodott ki egy ujjnyi hűvös-fehér bőr, ahogy hosszú, vörös haja tövében is megmutatkozott a frissen kisarjadtt fehér. Háta karcsú volt, csípője terebélyes, és a fenekén, mint egy fonnyadó narancson, már mélyültek a barázdák. Combján kiütköztek a szőrszálak, pedig alig egy héttel korábban járt kozmetikusnál. Ellöktem magamtól a matracot, orromat megcsapta a műanyag és a naptej szaga. Hátat fordítottam neki, és kiúsztam a part felé.

Megkeresem az autót a parkolóban, beemelem a bőröndömet a csomagtartóba, beülök, beállítom az ülésmagasságot, és megadom a navigálnak az úticélt. Hatvanöt perc múlva Siófokra érek.

Amikor apám felvetette, hogy júliusra kivesz egy házat, anyám húzta a száját. Az Aranyparton túl sekély a víz, és órákig kell gyalogolni, mire úszni tud az ember. Bezzeg az északi part! Ott frissítőbb a fürdés és változatosabb a táj. Pedig anyám is a déli parton nyaralt korábban, az őszödi vagy az aligai üdülőben, a nagypapa elvtársai között. Ott is lassan mélyült a víz. Apám nem hallgatott rá, kivette a házat. Partmenti telek volt, zöld gyeppel, pingpongasztallal, saját nádassal és guanófedte mólóval. A vörösre mázolt lépcső alján épp a bokáimig ért a víz.

Amikor megérkeztünk, esett az eső, de másnapra kisimult a tó. Az új, lila bikinimet vettem fel, amit anya kedvenc butikjából szereztem indulás előtt. Törzsvásárlók voltunk, fizetnünk se kellett, csak felíratuk a holmikát apám nevére. A melltartó túl nagy volt, nem állt jól, de

a butikos rábeszél, igazgatta rajtam, összefogta hátul, a lapockám alatt, így, ni, majd belenősz, Timike, mondta, pedig már tizenhét voltam, mesze túl azon, hogy megnőjön a mellem. Kedves nő volt, nagydarab, mégis cérnahangú. Bármit elhittem volna neki, de aznap idegesnek tűnt, mint aki alig várja, hogy kint legyenek az ajtón.

A ház fehér volt, halványsárga zsalukkal. Ha a víz felől néztem, oroszkrémtortára emlékeztetett. Folyton a vízben voltam azon a nyáron, mert anyám elviselhetetlen volt. Akármit csináltam, kritizált, mi van rajtam, húzzam ki magam, de ne annyira, miért nem ápolom a bőröm, és miért dekkolok a fürdőszobában. Akkor még nem értettem, hogy nem velem van baja, hanem saját magával, és az apámmal, aki esténként egyre később járt haza. Egy egész hónap kettejükkel? Sokkal szívesebben maradtam volna otthon egyedül, áthívhattam volna a barátnőimet, akár bulit is csinálhattunk volna, de apám nem engedte, azt mondta, legfőbb ideje, hogy együtt töltsünk egy kis időt. Más nyáron egy hétre is alig tudott elszakadni az irodából, fontos ügyek vannak, ezt hallottuk mindig, nagyon fontos ügyek, és ezt el is hittem neki. Fontos ügyeknek kellett lenniük, mert sok pénzt hoztak.

Az autópálya szélesebb, az autók nagyobbak, a két sáv közötti sövény ápolt. Nem ilyenre emlékszem. Igaz, nem is igen emlékszem rá, hiszen igyekeztem kiverni a fejemből az egészet. Mesélték, hogy apám soha nem rendezte a hitelünket a Váci utcai boltban, sőt, nem is volt hitelünk, ingyen vittünk mindent, ami csak megtetszett nekünk. Apám büntető ügyvéd volt, talán kliense lehetett a butikos, vagy védelmi pénzt szedett tőle is, mint a többi kisboltól meg a Táltos étteremtől. A butikosnőnek egyébként volt oka az idegeskedésre. Akkoriban szinte hetente robbantottak a belvárosban, kukákba rejtett pokolgépek és előkertekbe dobott jugoszláv kézigránátok robajára ébredt a város, és a reggeli kávé mellé mindig megírta a *Mai Nap*, hogy melyik Váci utcai üzlet vezetője kapott újabb fenyegető levelet.

Amikor kimentem a mólóra szárítkozni, észrevettem egy nyílást a szomszéd ház mellett futó sövényen. Nem véletlen hasadás volt, nem egy kiszáradt tő helyén hagyott foghív, hanem rendes átjáró a két kert között. Visszamentem a vízbe, hogy jobban szemügyre vegyem a szomszéd házat, de csak egy sárga foltot láttam az elé boruló fűzfák mögött. Kik laknak ott?, kérdeztem apámat. Nem fogják elvinni a száradó fürdőruhákat? Apám kiröhögött. Az Tibor nyaralója. Siófoki nagyvállalkozó, nem vizes fürdőruhákban utazik. Másnap beállt egy nagy Merci a szomszéd kertbe, és nemsokára megismerkedtem Tibor gyere-

keivel. Laci egy évvel volt idősebb nálam, Csilla kettővel fiatalabb. Olasz ruháik voltak, menőbbek, mint amiket anyám a butikban vett nekem.

Nekünk BMW-nk volt, apám beosztottjainak Alfa Romeoja. Az utóbbiakat naponta igazoltatták a rendőrök, de a BMW-seket és a Merciket nem abajgatták. Apámat csak egyszer állították le, akkor is csak azért, mert százötvennel ment az autópályán. Nem kapott büntetést, megúszta szóbeli figyelmeztetéssel.

Úszás közben a melltartó nem takarta el a mellemet, csak lebegett előttem, mint egy medúza. Laci bámult, még nyelni és pislogni is elfelejtett, és nem jött ki a stégre, amikor kiültünk napozni Csillával, csak úszkált körbe-körbe, vagy állt a derékig érő vízben, és igyekezett nagyfiúnak látszani. Hengegett, van egy sztorig, mondta, de végül mindig kiderült, hogy a sztorig nem az övé, hanem Tiboré, vagy valamelyik másik pasasé, akikkel az apja együtt billiárdozott. Mindegyik arról szólt, hogy valaki szar alak volt, és jobb belátásra kellett téríteni. Hosszú karjával és hegyes füleivel Laci olyan volt, mint egy gibbon, de a sztorigjai imponáltak.

Tiborral csak az első hét végén találkoztam. Kártyázni akartunk Csillával a mólón, a pakliért és száraz ruháért futottam be a házba. Először nem is vettem észre, hogy vendégünk van, a kinti napfénytől elvakítva, csepegő fürdőruhában, vizes hajjal caplattam végig a sötét, lambériás nappalin. Apám kint volt a kertben, ezért már menetközben kioldottam a felsőt a hátamon, aztán amikor meghallottam az ismeretlen férfihangot a konyhapult felől, kétségbeesetten próbáltam a mellemen tartani a rugalmas anyagot. Ez itt Timike, mutatott felém anyám.

Nemcsak az öregedés miatt volt elviselhetetlen, az ivást se nagyon bírta. Pedig már délelőtt elkezdte, tojáslikőr a kávé mellé, pezsgő az ebédhez, aztán jöhetett valami komolyabb szesz délutánra. Kokózzak inkább, kérdezte egyszer, veszekedés közben az apámtól, vagy mit javasolsz, hogy bírjam ki ezt az egészséget? Nem értettem, mit kéne kibírnia, mindene megvolt, dolgoznia se nagyon kellett, időnként ránézett a fodrászatra meg a fitneszstúdióra, de a lányok már nélküle is tudták és csinálták a dolgukat. Apám mégse vágott vissza neki, csak megrántotta a vállát, jól van, akkor idd magad halálra te is, mint az apád.

Amikor megszokta a szemem a sötétséget, először Tibor jobb kezét láttam meg anyám derekán. Nagy kéz volt, szélesebb, mint az apámé, napbarnított, de a körmei ápoltak és fényesek, mint egy-egy bogárhát. Elengedte anyámat, felém nyúlt, azóta sem tudom eldönteni, hogy gunyoros vagy udvarias gesztusnak szánta a kézfogást, amit én a fürdő-

ruhám miatt nem tudtam viszonzni. Tibor vagyok, mondta, így, vezetőknév nélkül, én meg sarkon fordultam, felszaladtam a lépcsőn, és magamra zártam a szobám ajtaját.

Egyébként nagypapa tényleg halálra itta magát. Pedig nem bántotta senki a rendszerváltás után se, sőt, a szomszédok továbbra is előre köszöntek neki. Mi a faszt akar még apuka, kiabált vele apám az egyik utolsó karácsonyán. Eddig magának ment jól, most már hagyja, hogy más is odaférjen a vályúhoz. Ez elvi kérdés, édes fiam, motyogta nagypapa, és meghúzta a laposüveget, amit abban az időben már soha nem engedett ki a kezéből.

Amikor Csilla először hívott át a sövény túoldalára, rögtön tudtam, hogy Tibor elég közel állhat a vályúhoz. Korábban soha nem láttam akkora tévét és olyan fagyigépet, mint amilyen nekik volt, és azt sem gondoltam volna, hogy van, aki a Balaton partján fűthető medencét épített a kertjébe, hogy rossz időben is legyen hol úsznia. A felesége is szép volt, fiatal és mosolygós, Tibor mégis az én anyámat markolászta a sötét nappaliban, amíg apám odakint a slaggal vacakolt. A feleségével úgy bánt, mint egy kiöregedett perzsamacskaival. Megpaskolta a fenekét, aztán eltolta magától, hogy jobban lássa a tévét.

Untam Csillát, de még mindig jobb volt vele lenni, mint anyám mellett gubbasztani a lambériás nappaliban. A hintaágyban lengetőztünk, juharszirupos diófagyit ettünk, aztán beugráltunk a medencébe. Laci úgy csinált, mintha a meccsre figyelne, Brazília játszott Skócia ellen, de amíg ugráltunk, végig engem bámult, azt sem vette észre, hogy Skócia egyenlített. A szünetben bejött ő is, én meg kifeküdtem a gumimatracra, felül átlátszó volt, alul ezüst, és a két réteget összekötő színes oszlopokban megállt a víz. Akkor nézett meg magának Tibor, Timike, te egy csinos kis csajszi vagy, tudod-e, ezt kérdezte, és amikor felnéztem, láttam, hogy bámul, de nem mohón, mint Laci, hanem komolyan, összehúzott szemmel mustrál, mintha egy új autót mérlegelne, megéri-e megvenni, mennyit megy és mennyit fogyaszt. Ezt legalább annyira izgalmasnak találtam, mint amennyire tisztított.

Aznap az első és a második csoportmeccsen is volt egy öngól. A másodikra apám és anyám is ájtött. Töltött tojást hoztak magukkal, Tibor felesége nem tarthatta sokra, mert gyorsan eltüntette a tálalóasztalon, elé- és rápakolt, körülbástyázta gyümölcssalátával és mozzarellaajttal. Apám leült Tibor mellé a kanapéra, sós mogyorót szórtak a szájukba, és olyan magabiztosan elemezték a meccset, mintha értenének hozzá. Főleg Tibor beszélt, apám minden szavára helyeselt, és ha

úgy illett, harsányan röhögött. Isteni ez a pogácsa, áradozott anyám a konyha felől, te sütötted? Én soha nem sütök, mondta Tibor felesége. Csilla gyomra felfordult a sok fagyitól és a hintázástól, behányt a bokorba, aztán felment lefeküdni. Laci mellém telepedett. Az egy Don Perignon, mondta bennfentes hangon, amikor a szünetben Tibor pezsgőt bontott. A legdrágább a világon. Felvontam a vállamat, nem akartam könnyen szédíthetőnek látszani. Kicsivel később, a norvégok gólja után anyám ruhástul beesett a medencébe. Húzzuk ki, kurjantott apám. Nem tud úszni, még megfullad itt nekünk.

Anyám néha gyógyszerre ivott, és olyankor a szokásosnál is hamarabb kiütötte magát. Pedig, ha látta volna, hogy nézett ki, amikor kiemelték a medencéből, talán jobban odafigyel. Régen szép volt. A minap találtam róla egy videót, a háttérben egy kigyúrt dobos, egy béna hajú szintis és egy csatakosra izzadt gitáros, anyám meg a mikrofonnál áll, és énekel, hangja, mint a smirgli, bánt és simára csiszol. A gitáros szerezte a dalokat, de a szövegeket állítólag anyám írta, aztán szakítottak, és felbomlott az együttes. Anyám abbahagyta az éneklést, összejött az apámmal, és miután megszülettem, nyitott egy szépségszalont. Nem tudott altatók nélkül aludni.

Már túl vagyok az út felén. A belső sávban elhúz egy szirénázó mentő, spriccelnek előle az autók. Egy Volvo élesen sorol be elé, épp csak el tudom kerülni az ütközést. Fel kéne menjen a pulzusom, de meg sem érzem. Ezen az úton nincs mitől tartanom.

Talán azért emlékszem ilyen pontosan erre a meccsnézős estére, mert másnap reggel jelentek meg nálunk a rendőrök. Apámat faggatták, mit keres Siófokon, mióta tartózkodik itt, elhagyta-e a várost július elseje óta. Apám méltatlankodott, biztos, hogy pont őt akarják végzárni a biztosurak? Pont most, amikor végre, évek óta először szabadságon van a családjával? Nincs neki elég baja velük munkaidejében? A rendőrök kimérten elnézést kértek és visszavonultak. A sövény túloldaláról láttam, hogy tőlünk egyenesen Tiborékhoz mentek. Te tudod, mit akarnak?, kérdeztem Csillát, amikor találkoztunk a stégen. Volt valami robbantás a belvárosban, felelte. Na, és? Ez most nagyobb volt, mint az eddigiek. Meg is haltak csomóan.

A gumimatraccal jó messzire elmentünk a parttól, és amikor már nem láttuk a part menti házakat, levettük a bikinit. Két hét alatt egyenletes barnára sült a bőröm, így vékonyabbnak láttam magam. Tibor a meccsnézős nap után többször is odajött hozzám, gondoltam-e már arra, hogy modell legyek, ezt kérdezte, és belecsípett a fenekembe,

máskor meg kivette a kezemből a diófagyit, mert egy nagylánynak vigyázni kell az alakjára. Onnantól kezdve nem kértem édességet, pedig igazából nem akartam modell lenni. Van ez a szépségverseny, ezen indítanám először, magyarázta apámnak, ha ott jól szerepel, akkor akármi is lehet belőle. Apám lelkesen bólogatott, de ő valószínűleg ugyanígy bólogatott volna akkor is, ha Tibor azt javasolja, varrjanak birkabőrbe és adjanak el a szarajevói piacon, anyámnak viszont nem tetszett az ötlet. Timike túl kövér, és nem elég szabályos az arca. Bízd csak rám, veregette meg a vállát Tibor. A te lányod, volt honnan örökölnie. Nem szoktam meg, hogy nőnek nézzenek. Ahányszor megéreztem magamon Tibor tekintetét, elvörösödtem, mégsem bántam, sőt, kívántam, hogy nézzen, tetszeni akartam neki, jobban tetszeni, mint anyám és mint a felesége. Ebből Laci is megérezhetett valamit, nem is mert többet letapizni a vízben.

Apámat még kétszer keresték a rendőrök a nyaralásunk alatt. Min-tát vettek tőle és az autójából, Tiborékhoz viszont már nem csengettek be többet. Nem értettem, mit akarnak apámtól, ő csak egy ügyvéd, ráadásul Siófokon nyaralt a merénylet idején, de nem is érdekelt, mert ő sem feszült rá a dologra. Jóindulatúan csóválta a fejét, amikor elmentek. Hülye kis pöcsök, mondta. Ha sokat pattognak, ki kell csinálnom őket.

Akkor már tudtam, hogy nem a kedvenc butikunk robbant fel, hanem egy szoláriumszalón, amihez nekünk nem volt közünk. Azért a butik is becsődölt még mielőtt véget ért a nyár. Külföldre költözés miatt zárva, ez állt a bejáraton, amikor augusztusban arra jártam. Nem bántam, akkor már épp indulni készültem én is. El is feledkeztem volna a kis üzletről, sőt talán a lila fürdőruhafelsőről is, ha két éve egy jótékonyági bálon nem futok össze a tulajjal. Nem ismert meg, én az asztalnál ültem, amíg ő a frissítőkkal körbejárt.

Csillának volt egy kedvenc sorozata, azt nézte minden délután. Úgy csináltam, mintha engem is érdekelne, ott hasaltam a tévé előtt, a szőnyegen, és hagytam, hogy a derekamon felgyűrődjön a ruhám. Tibor ki-be járt a teraszról, egyszer le is ült mellém törökülésben, de hiába vártam, nem ért hozzám. A szemem sarkából láttam, hogy a tévét nézi, és amikor ivott, hallottam a jégkockák koccanását a poharában. Aztán a felesége bekiabált neki a kertből. Ahogy felállt, mintha csak véletlenül, a kézfeje végigsiklott a combomon.

A nyaralás utolsó hetében apám horgászni kezdett. Nem volt engedélye, szerintem nem is igen horgászott korábban, de a garázsban

talált egy botot, vett damilt és csalit, aztán kiült a mólóra, és napokig ott görnyedt a tűző napon. Csak a legmelegebb órákban húzódott be a szomorúfűz alá. Attól kezdve Tiborék kertjéből jártunk be fürödni. Anyám lábujjhegyen pipiskedett a térdig érő vízben, vagy egy gumi-matracon süttette magát, Tibor felesége egy csíkos nyugágyban duzzogott, és minden nap másik női magazinnal borította le az arcát, Tibor szörfözni tanította Lacit, mi meg Csillával felfújtunk egy hatalmas csónakot, beveztünk a mélyvízbe, és ott ugráltunk, amíg el nem kékült a szánk. Esténként kijártunk Tibor vendéglőibe, ahol vacsora után soha nem hozták ki a számlát. Tibor néha áthívta apámat. Levonultak a biliárdszobába, fiatal motorosfutárokat és külföldi rendszámú autókkal érkező kőarcú férfiakat fogadtak, de ezek a megbeszélések soha nem tartottak néhány óránál tovább.

Egyik délután Tibor kihívott a vízből, és úgy, ahogy voltam, csuromvízesen bemutatott a vendégeinek. Egy férfi és egy nő ült a medence szélén, a fonott karosszékekben. Feltűrt gallérú pólóing és túl szűk, habcsókfehér ruha. Nagyon sokat várok Timikétől, mondta Tibor. Mögöttem állt, amikor ezt mondta, a vállamra tette a kezét, közelebb húzott magához, és a mellkasa a hátamhoz ért. Augusztus közepén lett volna a szépségverseny. Tibor azt akarta, hogy addig fel se menjek Budapestre, hogy a fehérruhás nőnek és a felhajtott galléros férfinak legyen ideje felkészíteni, de anyám erről hallani se akart. Timike velünk jön, kiabálta, amikor először szóba került a dolog. Apám megpróbálta csitítani, mert épp étteremben ültünk, és a vendégek közül többen felénk fordultak, de Tibor leintette. Majd ő elsimítja. Másnap délután félrevonta anyámat, hosszan beszélgettek, és közben anyám többször felnevetett.

A lehajtót teljesen átépítették, ha a navi nem segítene, nem is tudnám, melyik irányba kanyarodjak. Hagyom, hadd mondja, amíg ismerős utcákba nem érek, aztán kikapcsolom. A partmenti házakat nem lehet elvéteni.

Nem tudom, hogy a szépségversenyt akartam, vagy Tibort, vagy egyiket se, csak azt, hogy végre ne az anyámnak legyen igaza. Az biztos, hogy hazamenni nem akartam még akkor se, amikor elromlott az idő. Apám esőben is kint ült a mólón, hogyne ülnék, ilyenkor haragnak legjobban, mondta, én viszont nem mertem hívatlanul átmenni Tiborékhoz. Anyám egész délelőtt a fürdőszobában volt, haját mosott, körmöt lakkozott és hónaljat borotvált, és amikor végre elkészült, ledőlt a fedett teraszra egy női magazinnal. Nem sokkal később jött át

Tibor. Csilluka reggel óta rád vár, kacsintott, beszélgetetek, amíg én elrendezem anyáddal a versenyt.

Csilla még ágyban volt, amikor odaértem. Ebédidőig négy részt megnéztünk a sorozatból, aztán hazamentem. A nappali üres volt, a tűzhely hideg, anyám sehol. A kamrában találtam egy zacskó spagettit, megtöltöttem a nagyfazekat, de nem tudtam, hogy az elején kell beletenni a sót, vagy csak akkor, amikor már felforrat a víz. Felszaladtam az emeletre, hátha ott találom anyámat, benyitottam a szobába. Nem kaptam a szám elé a kezem, nem is kiáltottam fel, nesztelenül hátráltam, és halkán csuktam be az ajtót. Lábujjhegyen mentem le a lépcsőn. Az első két gyufaszál elpattant a kezemben, csak a harmadikkal sikerült meggyújtanom a gázt a fazék alatt. Még nem jelentek meg a vízben az első buborékok, amikor apám is bejött. Lerázta az esőkabátját, lerúgta a papucsát, és elindult felfelé. Bőrig ázott, gondoltam. Át akar öltözni ebéd előtt. Nem hallottam hangokat az emeletről, és nem néztem apámra, amikor lejött.

Paradicsomos téstát csináltam, keserű lett, mert lekapott a hagyma. Ebéd közben kerültük egymás tekintetét. Délutánra kisütött a nap, apám kiült a fűzfa alá, ugyanúgy görnyedt, mint amikor pecázott, de most nem tartott botot a kezében. Se Csillát, se Lacit nem láttam a parton, a saját mólónkon mentem be fürödni. A víz lehűlt az esőtől. Lefeküdtem a sirályszaros deszkákra. Anyám négy felé jött ki a házból, fogott egy matracot, szó nélkül elment mellettem, és leereszkedett a vízbe. Addig néztem, amíg ponttá zsugorodott, aztán levettem a melltartómat és belegázoltam én is.

A házat azóta átfestették, most halványrózsaszín, az ablakkeretek barnák. A kulcs a teraszon van, egy virágcserepben. Nem veszem ki, mellé teszem az autó kulcsát és a papírjaimat is. A móló körül sűrűbb a nádas. Az új tulaj horgász lehet, a hirdetésben külön hangsúlyozta, hogy egy csónak is a vendégek rendelkezésére áll. Nagyobbra számítottam, amikor belerakom a bőröndöt, leér az alja. Nem szállok be, tolom magam előtt, amíg a derekamig nem ér a víz.

Apám volt a fő gyanúsított. Persze tagadott, meleg nap volt, elaludt az árnyékban, ezért nem vette észre, hogy anyám milyen messzire besodródott, nem tudhatta, hogy be van nyugtatózva, anyám soha nem ment mélyvízbe, és ha altatót vett be, mindig lefeküdt. Tudnia kellett, hogy a tagadása semmit sem ér. Annyi altatót véletlenül nem vesz be az ember, de azt, hogy anyám meg akarta ölni magát, még ő sem hitte el.

Amikor beszálok, a víz kis híján eléri a csónak peremét. Óvatosan evezek, lassan távolodom a parttól, így sokáig el fog tartani, amíg elég mélyre beérek.

Tiborékat nem láttam többet. Összepakoltak és visszaköltöztek a városi házukba. Mi is hazamentünk Budapestre. A lakásban porszag fogadott, a kilincseket beszótták a pókok, és elszáradtak a cserepes virágok. Apám szabadlábbon volt, de alig láttam otthon. Végül a nagynéném vállalta, hogy befogad, amíg itthon rendeződnek a dolgok. Apám eladta a lakást, az autót, pénzzé tette az összes befektetését, és egy hatalmas, megtömött kofferrel felrakott a berlini gyorsra. Jobban vigyázz rá, mint a szemedre. Ha túl leszek az egészen, eljövök érte. Ezt mondta, mielőtt elindult a vonat.

Itt már jó lesz, innen már alig látszanak a házak. Először a cipőmet veszem le, aztán a blúzomat, végül óvatosan letornázom magamról a nadrágot is. Beugrom a vízbe, melegebb, mint gondoltam. Megkapaszkodom a csónak peremében, addig hintáztatom, amíg átlendül, és a bőrrönd hatalmas csobbanással eltűnik a vízben.

Nem tudom, végül anyám meggyilkolását vagy a robbantást bizonyították volna rá apámra. Szerintem még az ügyészségen sem döntötték el, nem volt idejük, mert alig két hónappal később, egy fullasztó szeptemberi estén egy pizzafutár közvetlen közelről agyonlőtte a Frankel Leó és a Török utca kereszteződésében.

Megpróbálom visszafordítani a csónakot. Nem megy. Túl nehéz, a hajótest széles öblében megül a víz. Úszni kezdek a part felé.

Tiborról néha olvastam azóta a hírekben. Erős karriert futott be, még kétszer házasodott, és szépen öregedett.

Amikor elfáradok, a hátamra fordulok, lebegek, arcom előtt szétfeszül az ég.

Két héttel ezelőtt halt meg. Álmában kapott szívrohamot. Tegnap volt a temetése.

Ha most elaludnék, lemerülnék, a víz megtöltené a tüdőmet, és nem tartana semmi a felszínen.

Többszázan voltak, a helyi online lap lehozta a beszédeket.

Korog a gyomrom. Reggel óra nem ettem. Ismét a hasamra fordulok, most hosszabbakat húzok. Már nem tudom, jó irányba úszom-e. Nem látom a rózsaszín házat, és mellette, a sövény túloldalán a másikat.

Jó lenne megnézni, megvan-e még az átjáró, a medence, és megvan-e még a vendéglők, ahol régen soha nem kellett fizetni. Jó lenne

megkeresni Csillát és Lacit, kifigyelni őket, reflektorral a szemükbe villantani, és rájuk köszönni egy házfal mögül, amikor a legkevésbé várják. Bedobni valamit az előkertjükbe, aztán várni egy elsötétített autóban, és elképzelní, ahogy felrobban a házuk.

Görcsöl a vádlim. Feltámad a szél, a hullámok között fel-feltűnik a part. Megint a hátamra fordulok, próbálok ellazulni. A vendéglőre gondolok. A medencére. A bőróndre a Balaton fenekén. Tiborra és anyámra. Enged a görcs, újra úszni kezdek.

Az ég haragos fehér, és nagyon messze van.

Hosszú ideig nem jut eszembe semmi.

Aztán arra gondolok, hogy ha kijutok, pizzát fogok enni. És fagyaltot utána.

Kalligram, 2024/7–8.

DALSZÖVEGKUTATÁS

A zeneszövegek az elmúlt időszakban számos különböző diszciplína érdeklődésére tartanak számot hazai és nemzetközi viszonylatban egyaránt. Folyóiratunk aktuális lapszáma ebből a sokféle megközelítésből csupán néhányat mutathat fel. Az európai rapszövegekről szóló tanulmány elsődlegesen szociológiai kiindulópontból tárgyalja a származás mint szövegösszetevő jelentőségét a térségben megfigyelhető migrációs példákon keresztül. Az erőteljesen retorikai megalapozottságú, a szövegek kváziszakrális megközelítésének produktivitását kiemelő írásban a hangsúly a befogadás mikéntjére kerül, míg a road movie és a tudatfilm nyelvészeti vizsgálatára vállalkozó szöveg filmelmélet és igeszemantika fúziójával kísérletezik. A kortárs könnyűzenei szövegeket és népdalszövegeket összevető írás az aposztrófé pragmatikai értelmezésével operál.

Iványi Márton Pál

EREDETRESPEKT

*Identitás és az óhaza toposza,
illetve valóságélményei az európai rapben*

Részben ma is, miként az amerikai kezdetekkor, a rapperek a társadalom peremén szerzett tapasztalataikról beszélnek, miközben tudatosan felvállalják azt, hogy honnan indultak. Ezek a társadalmi üzenetek (Nyugat-)Európa-szerte is kapcsolódtak a bevándorló fiatalokhoz, az ő identitáskeresésükhöz az egyre sokszínűbbé vált országokban.

Bevezetés

A magyar színdarabnak világhírt szerzett Lengyel Menyhért írja a New York-i magyar diaszpóráról az első világháború után ott szerzett tapasztalatainak ismertetésekor:

Ez a tiszta, jóhiszemű, kedves, vendégszeretetőben felülmúlhatatlan toleráns magyar polgárság, hozzáadva még azt, hogy egy rengeteg területen élnek, melyben az üzleti konkurencia nem csinál köztük háborúságot, [...] s azt az eltörölhetetlen, mély, bús vonzódást, amit az „óhaza” iránt éreznek. Jókai regényeinek levegője él itt elevenen [...], minden nemzet megcsinálja magának New-Yorkban azt a „hazai” atmoszférát, amelyhez hozzászókkott s amelyet szeret.¹

Noha eltelt bő száz év, Eminem szavaival „az én tükröződését” képező rapzene figyelemre méltó projekciós felülete annak (is), hogy a diaszpóralét, egyáltalán az identitás és annak formálódása miként jelenik meg.

Rap-rezentáció

Rapzene-történeti, illetve zeneszociológiai konszenzus övezi azt, hogy e témánk fókuszában álló, több évtizede a társadalmi-politikai

1 LENGYEL Menyhért, *Amerikai napló*, Athenaeum, Budapest, 1922, 102–103.

tudatosság és kommentárok színtereként² is felfogható műfaj létrejötte éppen a fentebb említett városhoz is kapcsolódik. Ugyanis a rap- és a tágabb hiphopkultúra eredete a maguk művészeti formáival (DJ-zés, MC-zés, break, graffiti) szorosan összefonódik azokkal az afroamerikai, karibi és latin közösségekkel, amelyek az 1960-as és 1970-es években New York belvárosában alakították ki ezeket, válaszul olyan társadalmi jelenségekre, mint amilyen a szegénység, a marginalizáció, az alvilági befolyás.³ A hiphop kezdeti korszaka, az úgynevezett oldschool éra az 1950-es évektől az 1970-es évek végéig tartott, amikor a hiphop a klubokban és utcákon kristályosodott ki, mielőtt kereskedelmi sikerre tett volna szert. Az oldschool korszakot követően a hiphop egy új szakaszba lépett, amelyet a kereskedelmi rap korszakának neveznek (1979-től az 1990-es évek közepéig). Ebben az időszakban a hiphop népszerűsége gyorsan növekedett, ahogy azt a *Rapper's Delight* című szám sikere is mutatja. A rapzene ekkor már nem csupán egy szubkultúra része volt, amely a belvárosi „fekete Amerika” tapasztalatait és érzelmeit közvetítette, hanem a mainstream populáris kultúra meghatározó elemévé vált. A rap hangzása és témái folyamatosan változtak, ahogy új irányzatok, például a gangsta rap és a hardcore jelentek meg, amelyek a 80-as és 90-es években fordulópontot képeztek a műfajban.⁴

Ez utóbbi fordulattal ütötte fel a fejét az öreg kontinensen is az általánosan egyre változatosabb és többértű zenei irányzat, hogy aztán az európai színtereken sajátos stílusokat alakítson ki, megjelenítve, megszólaltatva a helyi nyelvet, kultúrát és társadalmi problémákat. „Görkorcsolyán és gördeszkan manővereztek – ügyetlenül utánozza a tengeren túli fekete testvére egy piruettjeit. A szeplős, rózsás, pufók kölykök bő gatyában és melegítőben siklottak az udvarok labirintusában, a »Harlem«, »Bronx« [...] feliratú graffitik alatt”⁵ A lengyel szépirod, Andrzej Stasiuk e soraihoz negyed évszázad távlatából lényeges hozzátenni, hogy ebben az időszakban a hiphop nem csupán behozta

2 Leonie WIEMEYER – Steffen SCHAUB, *Dimensions of Dissatisfaction and Dissent in Contemporary German Rap: Social Marginalization, Politics, and Identity Formation = The Sociolinguistics of Hip-hop as Critical Conscience*, szerk. A. ROSS – D. RIVERS, Palgrave Macmillan, Cham, 2018, 37–67, https://doi.org/10.1007/978-3-319-59244-2_3.

3 Jason TANZ, *Other People's Property: A Shadow History of Hip-hop in White America*, Bloomsbury, New York, 2007, ix–x; Iványi Márton, *A gettó CNN-jétől a flexelés fórumáig? Réteghelyzet, habitus és a fogyasztáskultusz mintázatai a rapben*, Replika 2024/131., 154–155.

4 Fernando OREJUELA, *Rap and Hip-hop Culture*, Oxford University Press, New York, 2015, 4, 222–223, DOI: <https://doi.org/10.1017/S0261143017000460>; Iványi, I. m., 155–156.

5 Andrzej STASIUK, *Kilenc*, Magvető, Budapest, 2009, 135–136.

az amerikai kulturális hatásokat, hanem azokat a helyi igényekhez és identitásformáláshoz is igazította.⁶ Vagyis semmiképp nem csak utánzásról van szó, hanem sajátos értékekkel bíró, helyi variánsokról.

A társadalomkritikus attitűdök mindig is átítatták a nyugat-európai mainstream rapzenét. A rapperek explicit és implicit kifejezési módokat – például közvetlen utalást, iróniát és utánzást – alkalmaznak, hogy kifejezzék tiltakozásukat bizonyos társadalmi kérdésekkel és magatartásformákkal szemben. Párhuzamosan azzal, hogy például a német rapperek politikai és társadalmi-gazdasági kérdések kritikusaként pozicionálják magukat, egyben szociokulturális identitásukat is megjelenítik. Vagyis láthatóvá teszik, hogy egy olyan társadalmi réteghez tartoznak,⁷ amelyben a bevándorló háttér igencsak meghatározó. Ez pedig felveti annak kérdését, hogy ez a „hátország” miként jelenik meg. Ezt kíséreljük meg a következőkben feltárni a francia, az olasz, a brit, a német és a magyar színterekhez kapcsolódó esetek tanulmányozásával.

Nessbeal (Nabil Sahli) marokkói (šahrāwī) származású előadó Párizs nyugati, Boulogne-Billancourt nevű elővárosából, vagyis a francia színtérről. *Gunshot* című, 2011-ben nyilvánosság elé tárt számának második verzéje egy kép erejéig, „papírformaszerűen” Marokkóba visz: Dar El Beida (irodalmi arabul: al-Dāral-Baydā, amely Casablancát jelöli), majd a Sbahl’kheire (ar.: šabāḥal-ḳayr) üdvözlő formula következik. Pillanatfelvételnézet ez az utalás az óhaza eszményiesítésének is tűnhet, csakhogy pár sorral később a világgazdasági déli féltekét a pokol bugyraival⁸ azonosítja, sajátos politikai gazdaságtani bírálatba bocsátkozva.

Utóbbi most tegyük félre további átgondolásra, folytassuk egy másik francia nyelvterületen élő és ténykedő előadóval, Rim’K-val (Abdelkrim Brahmi): az ő felmenői az észak-algériai hegyvidéki Kabília berei (akik közül egyébként Édith Piaf egyik nagyanyja is származott), miközben ő maga a délkelet-párizsi elővárosban, Vitry-sur-Seine-ben alkot. Ennélfogva nem meglepő, hogy nagyon gyakran hivatkozik a kabíliai Béjaïa tartományra származása helyszínéeként. Így tesz *Tonton*

6 Renata PASTERNAK-MAZUR, *The Black Muse: Polish Hip-hop as the Voice of “New Others” in the Post-Socialist Transition*, Music and Politics 3. (2009/1.), DOI: <https://doi.org/10.3998/mp.9460447.0003.103>; Miłosz MISZCZYŃSKI – Adriana HELBIG, *Introduction = Hip Hop at Europe’s Edge: Music, Agency, and Social Change*, szerk. Miłosz MISZCZYŃSKI – Adriana HELBIG, Indiana University Press, Indiana, 2017, 1–8, DOI: <https://doi.org/10.1093/ml/gcz020>; IVÁNYI, I. m., 163.

7 WIEMEYER-SCHAUB, I. m.

8 Hémisphère Sud, les fosses de l’Enfer

du bled (1999) című dalában is, amelynek bevezetőjében kifejezetten megszólítja „az országa fiait”.⁹

Az első verze toponímái és egyéb referenciái a helyi viszonyokban való „organikus” jártasságot tükrözik, megelevenítve a helyiekkel vállalt szolidaritás és szokásjog iránti elköteleződés élményét is, melyhez a normasértés provokatív felvállalását szociális érzékenység ösztönzi: „Bejaia városában a hegyem tetejéről / Mielőtt visszatérnék haza [fidār], teszek egy kis kitérőt Wahränba (magy.: Oran) / Minthogy kiraboltam az egész Tati-t [szupermarket-lánc] Párizsban... / Megettem az egész falut, még a kicsiket is / Szövegetek és ékszereket az ifjú párnak / És rengeteg játékot az újszülötteknek.”¹⁰

A második verzében mindezt olyan egyéb, kissé – talán tudatosan is – klisés referenciák és képek követik, mint a Zit-Zitoun olívaolajmárka (mint naptej), a sísa (vízipipa) közkeletű használata, valamint egy Zahouania rai énekesnőre tett utalás is, amelyek mind-mind az óhazához való kötődés kifejeződései. Érdekesség, hogy a refrén egyik sora ugyanitt már kifejezetten a majdani hazatérést, az óhazában való letelepedést is előrevetíti: „ott fogom befejezni napjaimat”.¹¹

Rim’K egy másik száma, amelyet a szenegáli származású, észak-párizsi Aulnay-sous-Bois elővárosból jött Sefyuvál készített, börtönminde napokat bemutató *Parloir Fantome* (2007) refrénjében is visszaköszön az algériai, illetve nyugat-afrikai eredet kérdése: (fr.: Rim-k, Mafia / Sefyu, G8 / Bejaia City / Senegalo Ruskov). Emellett közvetetten arra is utalás történik az előadó részéről, hogy a rokon hagyományokkal, erkölccsel összeférhetetlen a bűnözői életforma: „ne mondj semmit a családnak a hazából, mondd, hogy vakáción vagyok a cellatársammal”.¹²

A 94-es (Párizs délkeleti, Val-de-Marne kerülete) kötődésű Mafia K1 Fry, amelyből egyébiránt maga Rim’K is kikerül (mindezt voltaképpen már előbbi példánk refrénje is előrebocsátotta), esetében már a névválasztás is felfedi az afrikai gyökereket. Hiszen az argós, úgynevezett verlan (szóképzés a szótagok felcserélésével, l’envers, amelyet az Eckhardt-féle francia–magyar szótár nyomán valaminek a visszájaként, fonákjaként fordíthatunk) itt az afrikai származás referenciája. Ezenfelül a legtöbb

9 Franciául átírt arab: wled bledi, irodalmi arab: awlād bilādī.

10 À Bejaia City du haut de ma montagne / Avant d’entrer fi dar, je fais un petit détour par Wahrän / Vu qu’à Paris, j’ai dévalisé tout Tati / J’vais rassasier tout l’village, même les plus petits / Du tissu et des bijoux pour les jeunes mariés / Et des jouets en pagaille pour les nouveaux-nés.

11 J’irai finir mes jours là-bas.

12 Disrien à la famille du bled [ar.: bilād] dis qu’j’suis en vacances / Avec mon co-cellulaire.

zenéjükben nevesítik a tengerentúli francia megyét, Réuniont, vagy a Comore-szigeteket, ilyenformán a *M.I.S.T.A* című számban (2007) is, melynek előadója, Saïdou Zitoumbi éppen az utóbbi területről származik. Nemcsak az eredet e konkrét helyére derül fény a szöveg második verzéjében, hanem az egykori rabszolgáktól vezetett leszármazás markáns öntudata is megmutatkozik: „Többé nem dolgozom a gyapotföldeken, a rabszolgák leszármazottja vagyok, a lázadás híve vagyok.”¹³ E sorok párhuzamot jeleznek az amerikai, keleti parti NAS azon megjegyzésével a *Halftime* című dalából (1992), hogy: „több fekete előtt rappelek, mint ahányan a rabszolgahajókon megfordultak”.¹⁴

Visszatérve az európai kontinensre, Baby Gang (szül.: Zaccaria Mouhib) marokkói eredetű, ám az olaszországi Leccóban élő és tevékenykedő rapper egyik, a már a szintén marokkói gyökerű Nessbealnél szóba került Casablanca várost címébe foglaló számának (2021) refrénjében amellet, hogy az európai letelepedés indíttatását és nehézségeit is megvilágítja, arab származásával is kimondottan büszkélkedik: „arab vér, Baby Gang Casablancából, a testvérem kivándorolt Milánóba, a vérem arab, anyám”.¹⁵

Azad (Azad Azadpour) Irán kurdisztáni tartományából származik, ahonnan még gyermekként került a németországi Frankfurtba, és itt zenél. 2001-ben közzétett *Leben* című dalának első versszakában utal rá, hogy: „bár alig láttam a hazámat, mindig világos volt, hol vannak a gyökereim”.¹⁶

Veysel (Veysel Gelin) kurd, szűkebben zaza származású, a Ruhrvidéki Essenből. E (legalább) kettős identitás a következőképp jelenik meg *Im Ghetto geboren* (2012) című számának második verzéjében: „1984-ben Németországban születve, ez a kurd megsemmisít, jön és szétbombáz”.¹⁷

Az identitás és asszimiláció kérdése nemcsak fokozottan releváns, hanem mindig aktuális is a bevándoroltak esetében, de különösen érdekes olyan lengyel rapperek és MC-k új hulláma kapcsán, akik brit földön élnek és zenélnek. Egyesek eleinte előzenekarokként tűntek fel, olyan nagy lengyel hip-hop nehézsúlyú előadókkal, mint a Slums

13 Je travaille plus dans les champs d’coton / descendant d’esclaves j’suis pour la rébellion.

14 I rap in front of more n***** than in the slave ships.

15 Olasz–arab keveréknnyelven: sangue arabo, Baby Ganga di Casablanca Khouya 7areg mechil Milan [...] dammi 3arbi ya, mama.

16 Obwohl ich meine Heimat fast nie sah war immer klar wo meine Wurzeln waren.

17 1984 in Deutschland geboren / dieser Kurde vernichtet, er kommt und zerbombt.

Attack, Paluch, JWP vagy Kaczor. Az Egyesült Királyságban velük turnézva olyan helyeken léptek fel, mint London vagy Manchester. Majd a kisebb brit székhellyel rendelkező lengyel rapperek egy egész saját szcénát indítottak el, lengyelül és angolul is rappeltek, közben váltogatva a stílusokat, brit zenészekkel dolgoztak együtt, és ország-szerte telt házas koncerteket adtak.

Convince egy grime és drill művész a brit Plymouth városából. Felmenői második generációs lengyelek. 2021-ben kezdett el zenét kiadni, debütáló kislemeze a *COVID-140 Freestyle* volt. A *Spierdalaj* (kb. „takarodj!”) című néhány éves számának (2021) klipjében lengyel sálat viselő Convince és a vendégelőadók között a salfordi Hedo, a londoni Kozak és a Manchesterben letelepedett lengyel Naczelný Anonim két nyelven, időnként az (anya)nyelvi vulgaritást is felvállalva rappel – ami nem meglepő általában e zenei irányzatban, főleg nem a drill (al)mű-faj(a) esetében –, ellenben a varsói Idzi és „földije”, Parapet WKD, Minor WKD, illetve a dublini Barto csak lengyelül.

Közülük Barto egy lengyel szakaszában az erőszakosabb nyelvezetű drill alműfajban tipikus fenyegetést a jelen diaszpóralét elfogadása vezeti be: „Üzenet az emigrációból, a sport és a gyors selektív városából: ha itt túl sokat szövegepsz, le fognak ellenőrizni.”¹⁸

Hedo Jackinabox és Hudy Hary nem kifejezetten érez indíttatást arra, hogy a lengyelségről rappeljen, inkább az egyetemes, mindennapi küzdelmekre koncentrál. Grime zenét készít brit producerekkel, még akkor is, ha paradox módon a rajongói többnyire lengyelek.

Ez a szemlélet azonban szöges ellentétben áll azzal a sok lengyelrel, akik elsősorban dolgozni jönnek Nagy-Britanniába, és családjukat és identitásukat szilárdan otthon tartják. Őket még mindig a hagyományos lengyel hiphopegyüttesek érdeklik, nem pedig a lengyel hatású grime. Olyan koncertekre járnak, ahol tiltakozó dalszövegeket skandalizálhatnak, úgymint Mr Zoob dacos *Mój Jest Ten Kawatek Podłogi* („This is My Bit of the Floor”) című dacos dala, amelyet a tapasztalt lengyel hiphopcsapat, a Pokakontaz feldolgozott, és a rajongók tomboló moshingot rendeztek. A kizárólag lengyelül meghirdetett rendezvények, mint például az X-Side Music által szervezettek, biztonságot menedéket nyújtanak a lengyelek számára, ahol a sajátjaik között lehetnek, és szabadon kifejezhetik a kizsákmányolás és az idegengyűlölet

18 Przeslanie od emigracji, z miasta sportu i szybkich akcji, zadużo będziesz tu gadał, cię poddadzą weryfikacji.

miatti dühüket, amit máshol a megtorlástól való félelmükben esetleg elkerülnének.¹⁹

A zenei pályafutását 2021-gyel befejezett, csíkszeredai születésű Bajna (Bajna Levente) esetében sajátos értelmet nyer az „óhaza”, hiszen székelyföldi előadóról van szó – vagyis végeredményben az „anyországra” történt áttelepülés eklatáns példáját képezi. *Respekt a vérnek* (2010) című dala egyszerre szól a magyar nemzet egészének, az öszszefogás üzenetét hirdetve, ezenfelül ugyanitt a második verzében a „respekt a Tudornak” shoutout a székelyföldi „óhaza” iránti tisztelgés referenciája, hiszen az előadó Csíkszereda e negyedében nőtt fel a Magyarországon kibontakozott pálya előtt.

Egy másik, *Erdélyi rap* című (2015) dalának refrénje leszögezi: „Soha nem felejttem, honnan indultam, ez erdélyi rap, yo! / az évek során kitapostam az utam...” *Székelyföld ébredj!* (2010) száma pedig a következő refrénszakasszal szintén e kapcsolódást erősíti meg: „fújja a szél, ősi múltrol mesél / itthon Székelyföldről remél”.

Diskusszió és zárógondolatok

A felsorolt előadók és zeneszámaik közös pontja, hogy mindannyian az „óhaza” és a bevándorló identitás kettősségét reprezentálják egy idegen környezetben, különböző formákban kifejezve hagyományait és származásukat. Nessbeal és Baby Gang például Marokkóhoz való kötődésüket hangsúlyozzák zenéikben, miközben európai kontextusban tárgyalják azokat. Nessbeal *Gunshot* című száma a Marokkóhoz fűződő idealizált képet és a világgazdasági kritikát vegyíti, míg Baby Gang a marokkói identitást és az európai bevándorlás nehézségeit emeli ki. Rim’K és a Mafia K1 Fry esetében a berber és afrikai gyökerek, illetve történelmi előzmények kapnak hangsúlyt, ahol a hagyományos kabíliai referenciák és a posztkoloniális identitás találkozik a francia környezetben. Azad és Veysel németországi kurd származásukra reflektálnak zenéikben, kiemelve kettős identitásukat és a bevándorló lét kihívásait. Azad a hazájától való távolság ellenére is világosan megfogalmazza, hol vannak gyökerei, míg Veysel a kurd identitást az új hazában való küzdelemmel kapcsolja össze. Convince, egy brit–lengyel

19 Kamila RYMAJDO, *Polski Riddim: Meet the Polish MCs Making Grime in the UK*, Vice 2016. március 7., <https://www.vice.com/en/article/polish-hip-hop-in-the-united-kingdom/>

előadó különösen érdekes példája annak, hogy a brit zenei szcénába integrálódott előadók hogyan őrzik meg lengyel gyökereiket. Ő és más brit–lengyel rapperek nemcsak a támadóbb szemléletű alirányzatokhoz alkalmazkodnak, mint a drill, hanem zenéjükben reflektálnak a diaszpóralét kihívásaira is, lengyel és angol nyelven egyaránt rapelve.

Bajna Levente, egy erdélyi származású rapper, aki zenei pályafutását 2021-ben fejezte be, zenéjében hangsúlyosan jelen van az erdélyi hagyományok és az óhaza iránti tisztelet. Dalai, mint például az *Erdélyi rap* és a *Székelyföld, ébredj!*, egyértelműen megjelenítik a szülőföld és a hagyományok iránti kötődést, miközben az „új” környezetben való megmaradás és identitásörzés kihívásait is feldolgozza. A csíkszeredai rapper abból a szempontból társítható²⁰ e fenti sorhoz különlegességként, hogy utóbbiban közös vonás a hagyományok és az óhaza emlékeinek megőrzése, miközben zenéjében – a többiekhez hasonlóan – az otthontól, a megszokottól eltérő körülmények kihívásaira is reflektál. Sajátos és e kitekintésben újszerű is ugyanakkor annyiban, hogy egyszerre fejezi ki a nemzeti kötődés, illetve rokonszenv és a kisebbségi lét dilemmáit is.

Végső soron ezek az előadók mind egyedi módon mutatják be a hagyományok és az óhaza emlékét, a diaszpóralét kettősségét és identitáskeresését. „Fantomfájdalom” és „szerencsepróbálás, illetve -csinálás” egyszerre van itt jelen, miközben e zenészek – illetve személyek – az új milió mindennapi mozzanataival, időnként megpróbáltatásaival is szembesülnek.

Miljenko Jergović bosnyák író egy igen sajátos epizódról számol be a Harmadik Birodalom haderejének párizsi bevonulásakor, amikor is egyik főhőse, a jugoszláv polgárháborúban is megfordult Đovani meglátott

egy tizenegynéhány sötétbőrű férfiből, szemlátomást algériai, tunéziai vagy marokkói arabokból álló csoportot sötét ünneplő öltönyben és csokornyakkendőben [...] büszkén folszegett fejjel és törzsfőnöki méltósággal, [...] [akik] elhozták a saját hitüket a keresztény Párizsba, fezen és turbánban vagy beduin köpenybe burkolózva sétáltak a Champs-Élysées-n.²¹

20 A székelyek a modern korban is megőrizték hagyományaikat és nyelvüket, ezáltal a magyar nemzeti identitás fontos részét képezik. E viszony különlegességét a történelmi és kulturális kötődés egyaránt erősíti.

21 Miljenko JERGOVIĆ, *Diófa-házikó*, L'Harmattan, Budapest, 2017, 313.

E kifejezetten az európai színterek bevándorlóí háttérű rapre összpontosított tanulmány látómezeje szempontjából korántsem a szóban forgó jelenet konkrét (ál-)történelmi összefüggései voltak a fontosak. Azok, illetve a karakter egyéb benyomásai maradjanak most mellékesek, aminek viszont annál inkább jelentősége volt és van számunkra, az a „hagyomány” felvállalása, képviselése az „idegen” közegben (természetesen Bajna esete különleges e nexusban, amely, mint láttuk, párhuzamokat és nyelvi-kulturális rokonságélményt egyaránt kínál). Említettük fentebb, hogy ahogyan a műfaj amerikai keleti parti kezdeteikor, úgy ma is egyes rapperek mondanivalója egyszerre fakad a társadalmi tapasztalataikból,²² illetve mindezzel összefonódásban, önazonosságtudat-rétegeikből nemkülönben e felvonultatott példáink tükrében.

Az előadói hitel és motivációk körüljárására, illetve annak tisztázására, hogy a reprezentáció tárgya mennyire objektív, vagy hogy mekkora mértékben játszik mindebben szerepet a Lengyel Menyhért naplójában leírt nosztalgiaélmény, illetve mennyire lehet szó iróniáról, öngazolásról, egyéb projekciókról, ezúttal nem vállalkozunk. Ezen absztrakt és izgalmas embertudományi elágazások, szellemi ösvények bejárása helyett bátran megállapíthatjuk a fentebb vizsgált szövegszakaszok láttán, hogy a rapelőadók keletkező üzeneteiben tetszőleges mértékben, időnként közvetetten vagy a háttérbe helyeződve (például Hebo), máskor középpontban (Bajna) állva, megint máskor ad absurdum víve (Rim’K), a származás igencsak meghatározó. Az itt nem tárgyalt, további elvonatkoztatásokban, szépirodalmi zárszóként vetnénk fel, elvégre a rap is, amellet, hogy a fentebb idézett Nessbeal egy sorát átfogalmazva, utcai költészet, vagyis művészet is a maga módján, hogy mindezekon gondolkodva eszünkbe juthat Spiró György *Az íkszek* című áltörténelmi regényének egyik szakasza. Csakhogy a színész Szymanowski és Morawski tábornok vonatkozó párbeszédének mondanivalóját ezúton eltennénk további elmélkedésekre: „– Minél homályosabb egy ködkép, annál erősebb [...] [ez] az én személyemre is vonatkozik: van egy emlékképem magamról, és homályos elképzeléseim arról, milyennek kellene lennem. Én csupán azzal nem vagyok azonos, aki most itt ágál önök előtt.”²³

22 Armin LANGER, *European rap is challenging views of racial and ethnic identity*, Longmont Leader 2023. június 5., <https://www.longmontleader.com/news-releases/opinion-european-rap-is-challenging-views-of-racial-and-ethnic-identity-7078186>

23 SPIRÓ György, *Az íkszek*, Magvető, Budapest, 2018, 209–210.

Hujber Szabolcs

A DALSZÖVEGEK BEFOGADÁSA MINT „DISZKURZÍV AIRBNB”

Bevezetés

A dalszövegek tudományos igényű vizsgálata a 60-as évektől újabb és újabb, ám gyakran elszigeteltnek bizonyuló próbálkozások révén kapott némi lendületet, a 2010-es évektől a kognitív nyelvészet képviselői szentelnek nagyobb figyelmet a dalszövegeknek, a retorikától alapvetően elhatárolódó kutatásaikban.

Pedig az „életkori” sajátosságaiból fakadóan évezredek óta létező és folyton megújuló retorika különféle irányzatai, felfogásai között akad bőven olyan, amely a kognitív nyelvészettel jelentős átfedést mutat. Ugyanakkor megállapíthatjuk, hogy a kognitív nyelvészet és a retorika azon irányzatai, amelyek a diszkurzív tevékenységet, vagyis a szövegek létrehozásának és befogadásának egymást kölcsönösen feltételező folyamatát a megnyilatkozó által nagymértékben irányítottak, kontrolláltak képzelik el, a dalszövegek befogadásának gyakorlati megvalósulásával nincsenek összhangban.

Tudniillik a dalszövegek létmódját leginkább egy *diszkurzív Airbnb*-ként kell elképzelnünk, ahol egy pillanatra sem adja át/feljogait és kötelességeit a megnyilatkozó, de távollétében a címzett otthonossá teheti önmaga számára átmeneti lakhelyét: jelen esetben a szöveget.

Dolgozatomban a dalszövegeknek a líra műnemébe sorolása¹ helyett a szakrális szövegekkel való kapcsolatára helyezem a hangsúlyt, kiegészítve az eddigi sajátosságok sorát Lovász Irénnek a lotmani autokommunikáció fogalmával kapcsolatos felismeréseivel.² Az azonosulás fogalma mentén bizonyos retorikai felfogások elméleti háttérként való alkalmazhatóságára világítok rá, a dalszöveg elsődleges, direkt üzenetként való felfogásától is eltávolodva.

1 A líra és líraiság fogalmának újragondolásához lásd Simon Gábor *Bevezetés a lírapoétikába* című munkáját. SIMON GÁBOR, *Bevezetés a lírapoétikába*, Tinta, Budapest, 2016.

2 Lovász Irén, *Szagrális kommunikáció*, Európai Folklór Intézet, Budapest, 2002.

A dalszövegek besorolása: költészet, fenntartásokkal

Vígh Árpád a *Retorika és történelem*³ című könyvének egyik legérzékletesebb és legszórakoztatóbb részében a drámák kettős retorikai struktúráját mutatja be, és gondolatmenetében megjelenik az abszurd módon viselkedő színházlátogató, aki a *Bánk bán* előadása közben, Petur érvelésének hatására felrohan a színpadra, hogy agyonüsse a királynét. A bánki példa, bármennyire is szélsőséges, a szövegek befogadásakor végbemenő sajátos, rendkívül összetett folyamatra világít rá, és eszünkbe juttatja a könnyűzenei koncertek történéseit. Érdekes módon azonban a dalszövegeket az esetek jelentős részében egyáltalán nem a drámával, hanem a líra műnemével kapcsolják össze a tudományos igényű vizsgálatok.

A dalszövegek besorolhatóságának nehézségét mutatja, hogy a retorikai elemzést ezen szövegekre elsőként alkalmazó Tóth M. Zsombor is irodalmi műfajként közelíti meg, leszögezve, hogy „bizonyos költészettani normáknak korlátozottan felelnek csak meg”.⁴ Ez a gesztus a szépirodalmi szövegekkel való összevetés hazai szakirodalomban megfigyelhető „topozára” is rávilágít: arra a gyakran felmerülő kérdésre, hogy poétikus, irodalmi szövegnek tekinthető-e a dalszöveg.

A két szövegvilág távolságára mutat rá S. Laczkó András és Pap Balázs írása a Kispál és a Borz szövegeiről. A szerzők apológiával kezdik az írást, törekvéseiket „villanykapcsoló utáni tapogatózásként” aposztrofálják, majd kijelentik, ezen kulturális szegmensből nincs átjárás a magas irodalom felé, hiszen a könnyű befogadhatóság szándékából fakadóan ezeknek a szövegeknek a megformálása „bejártott klisék és fogások sorjázásában merül ki”.⁵

A dalszövegek és a magas irodalomba tartozó alkotások között hierarchikus viszonyt láttat *Az aposztrofő és a dalszövegek líraisága* című írásában Tátrai Szilárd is, és csak néhány kivételes szövegre (például a Quimby szövegeire) tekint hídként a két szövegvilág között: „[A]z ebbe a műfajba sorolható szövegek tekinthetők az »alkalmi költészet« olyan darabjainak, amelyek a líraiság iránti kiterjedt, mindennapi igény

3 VÍGH ÁRPÁD, *Retorika és történelem*, Gondolat, Budapest, 1981.

4 TÓTH M. ZSOMBOR, *Zene és szöveg. Dalszövegek retorikai elemzése = MANYE XXIII. Nyelv – Társadalom – Kultúra. Interkulturális és multikulturális perspektívák*, I–II., szerk. LADÁNYI MÁRIA – VLADÁR ZSUSZA – HRENEK ÉVA, MANYE-Tinta, Budapest, 2014, 483.

5 PAP BALÁZS – S. LACZKÓ ANDRÁS, „Ma nem oldlak meg probléma” – *A Kispál és a Borz dalairól*, Prae 2006/3., 5–6.

kielégítését célozzák meg. A Quimby-dalszövegek ugyanakkor specifikusak is: »alternatív dalszövegek«-ként átmenetet képeznek a populáris slágerszövegek és a magas irodalomhoz sorolt lírai alkotások között.⁶

Ahol a dalszövegekkel „megengedőbbek”, ott sem jutunk a líra bűvkörén kívülre. Bóka László a szórakozási igények többretegűségének természetességét hangsúlyozva kapcsolja össze a dalszövegeket a versekkel:

Mikor mi azt hirdetjük, hogy szükség van a versek mellett slágerekre, a klasszikus balett mellett vidám, talpalávaló zenére, a nagy regények mellett könnyű olvasmányokra, az opera mellett operettre, Colleoni lovasszobra mellett ízléses kis kerámiákra stb. – akkor nem kétféle közönségre gondolunk, hanem ugyanegyre, mert a pihentető szórakozás, az önfeledt, könnyű mosoly, a hahota felszabdult harsogása egyetemes emberi igény.⁷

A dalszövegek fenti megközelítésében nem az esztétikai másodrangúság deklarálása az egyetlen probléma. Ezek a kijelentések figyelmen kívül hagyják a dalszövegek sokrétű létmódját. A drámák esetében nem okoz (akkora) gondot mindez, hiszen kialakult egyfajta „tudományos munkamegosztás”. A leírt, a pedagógiai vagy terápiás célokat szolgálva közösen játszott, a színpadra vitt és előadott, a történetiség kontextusában megragadható stb. szövegeket, azok hatásmechanizmusát, stilisztikai eszköztárát is más-más tudományágak vizsgálják, gyakran eltérő módszerekkel, kérdésfeltevésekkel, célokkal.

A dalszövegeket illetően nemhogy ez a megoszlás nincs meg, maga a szövegdefiníció is kiforratlan: a szövegek alapvetően írott vagy szóbeli volta sem állapítható meg (a drámákkal ellentétben), és további nehezítő tényező, hogy egy dal, beleértve a szöveget is, soha nem fixálódik: „[A] stúdiófelvétel, a CD-borító és a koncertek mind-mind variációra adnak lehetőséget”.⁸ L. Varga Péter a zenekritika felől közelíti meg ugyanezt: a dal „annyiféle változatos közvetítésen megy keresztül a próbateremtől kezdve a stúdióon át a legkülönfélébb technikai eszközök manipulatív használatáig”. A megoldás, vagyis az, hogy a zenekritika

6 TÁTRAI Szilárd, *Az aposztrof és a dalszövegek líraisága = A stilisztikai-retorikai alakzatok szöveg- és stílusstruktúráját meghatározó szerepe*, szerk. SZIKSZAINÉ NAGY Irma, Debreceni Egyetemi, Debrecen, 2012, 198.

7 BÓKA László, *Valami a sláger körül*, Valóság 1959/3., 87.

8 FÜKÖH Borbála, *Slágerek szövegfelépítése és interpretációs lehetőségeik = Szemiotikai szöveg-tan* 16. (2004), 63.

is ignorálja a problémát, és képes „kész” műként, produkcióként tekinteni tárgyára, a dalszövegekre is érvényes.⁹

Gellért Rita a megoldást abban látja, hogy mivel a koncert- és egyéb felvételek sokasága most már hozzáférhető az interneten, és ez egy szám esetében variációkra ad lehetőséget, így „érdemes a stúdióban felvett változatot tekinteni kiindulópontnak”.¹⁰ Ugyanakkor, a stúdióban is több felvétel készülhet, különböző stílusban, hangszereléssel, keveréssel, illetve az esetek jelentős részében egy dal a koncerteken „forrja ki magát”, a stúdióváltozatot sok szempontból, akár érzelmileg is meghaladva.

Nyilvánvalóan szét kell választani a vizsgálatok során a különféle szövegváltozatokat, saját elemzési módszereket kidolgozva a leírt, előadott és egyéb módokon felhasznált dalszövegek számára. Mindazonáltal a szakrális szövegekhez való kapcsolódás lehetővé tesz egy általánosabb, ideális dalszövegfogalmat magába foglaló megközelítést.

A dalszövegek és a szakrális szövegek összefüggései

A zene régebben a vallási szertartásokhoz kötődött, a hangtechnika magasabb szintre jutása előtt az élő zenei előadások a hallgatóságban ugyanolyan áhítatot kelthettek. A technikai haladás, a hangrögzítés lehetősége folyamatosan elérhetővé tette a zenét (gondoljunk csak a liftekre, plázákra, fodrászatokra stb.), ezért a zene mint örömforrás vesztett „varázsából”, hiszen sokszor már nem hallgatjuk a zenét, hanem halljuk háttérzajként.

Ugyanakkor mind a mai napig az élő előadásokon, még akkor is, ha könnyűzenei, a közönség bizonyos mértékben még részesül a zene rituális jellegéből. Sok ember egyszerre nézi ugyanazt, közösek az érzések és a gondolatok, és ugyanazokat az információkat dolgozzák fel. A vallásos érülethez hasonlatos a konkrét, valóban létező csoporthoz tartozás élménye.¹¹

9 L. VARGA Péter, *A kultusképzés alakzatai. Ideológiai konstrukciók a populáris zene kritikájában = Zenei hálózatok. Zene, műfajok és közösségek az online hálózatok és az átalakuló zeneipar korában*, szerk. TÓFALVY Tamás – KACSUK Zoltán – VÁLYI Gábor, L'Harmattan, Budapest, 2011, 297–298.

10 GELLÉRT Rita, *A multikódoltság hatása az értelmezésre*, Argumentum 14. (2018), 173.

11 CSÍKSZENTMIHÁLYI Mihály, *Flow. Az áramlat. A tökéletes élmény pszichológiája*, Akadémiai, Budapest, 2014, 151.

A társadalmi-technikai fejlődéssel gyorsabb normaváltások járnak együtt, az elbizonytalanodást ellensúlyozandó, egyre többen már nem a hajdani, megszokott szakrális szövegekben, hanem másutt keresik a kapaszkodót, napjainkra a dalszövegek is „kváziszakrális” szövegek-ként léteznek.

Korábbi dolgozataimban is felvettem már,¹² hogy a dalszövegek ilyen irányú megközelítése más irányultságokkal szemben sok műfaji-stilisztikai-esztétikai félreértés alól tisztázza és emeli az őket megillető helyre ezeket a szövegeket.

KVÁZISZAKRÁLIS FELFOGÁS

Elemzése során nem válik ki-zárólagossá a szöveg verbális összetevője, de lehetővé teszi annak vizsgálatát anélkül, hogy komolyabb zeneelméleti tudásra lenne szükség.

Figyelembe veszi a hallgatóságra tett komplex hatást, a befogadás létfontosságú funkcióit (pl. énvédő funkció); a külső retorikához hasonlatos megközelítés nagyobb teret enged a szövegek elemzésének.

A kliséhasználat funkcionális, és nem von maga után negatív értékítéletet.

A szerkezet állandó összetevői a szöveg felismerhetőségét, beazonosíthatóságát szolgálják.

EGYÉB FELFOGÁSOK

Figyelmen kívül hagyja a szöveg multimediális jellegét, vagy éppenséggel zeneelméleti tudást igénylően teszi vizsgálata tárgyává a zenei összetevőt.

A befogadói oldalról alapvetően a szórakozást vagy a líra iránti mindennapi igényt jelöli meg; a belső retorikához hasonlatos elemzések korlátokat szabnak a szövegek komplexebb elemzésének.

A kliséhasználat alacsonyabb esztétikai minőséget jelent, szegényedik a nyelvérzék és nyelvismeret általa.

A szerkezet sablonossága a szöveg kiszámíthatóságát, egyhangúságát eredményezi.

12 HUBER Szabolcs, *Bródy János dalszövegeinek retorikai elemzése*, Doktori disszertáció, ELTE, Budapest, 2020.

A megjegyezhetőség, felidézhetőség eredményeként nyelvi, viselkedésbeli támaszként szolgálhat, illetve az anyanyelv életben maradásának letéteményesévé válhat.

Csoportos és egyéni identitásjelölő funkcióval bír, kultúra- és hagyományörző.

A múlttal való kapcsolata a felidéző (evokatív) funkcióval, az emlékezettel függ össze.

Ugyanúgy jellemzi az alineáris kommunikáció, a jelentés- és értelemkeresés.

Folyamatos jelentéssel telítődés valósul meg benne a szépség, hasznosság és hit jegyében.

Az egyszerűség, megjegyezhetőség egyrészt alacsonyabb esztétikai minőséggel, másrészt piaci érdekekkel kapcsolódik össze.

Nyelvi és erkölcsi igénytelenedést idéz elő, kultúraromboló.

A múlttal való kapcsolata az elavult forma- és motívumkészleten keresztül merül fel.

A dalszöveg befogadását sokan felszínesnek, másodlagosnak tekintik.

Egysíkú témavilág és korlátozott jelentés jellemzi az elemzők szerint, ez alól csak néhány kivételes szöveg, illetve szerző (pl. Bródy János) munkássága jelent kivételt.

A táblázat elemeit továbbra is helytállóan, működőképesnek gondolom, ugyanakkor kiegészíthetőnek vélem a kódolás-dekódolás tekintetében megmutatkozó sajátosságokkal. Lovász Irén szerint a Lotman-féle autokommunikáció-elmélet járul hozzá legnagyobb mértékben a szakrális kommunikáció megfejtéséhez.¹³ Az én-én típusú autokommunikációban az üzenet nem mennyiségileg ad hozzá valamit a már meglévő tudáshoz, hanem minőségileg változtatja meg azt.

A folyamat közben egy második kód jelenik meg, amely révén az eredeti üzenet átkódolódik, és akihez megérkezik, az már nem teljesen ugyanaz az én, mint a kommunikációs aktus kezdetén, mert közben belső átalakuláson ment keresztül. (Ez nem ugyanaz a kettős kódolás,

13 Lovász Irén, *Szagrális kommunikáció*, Európai Folklór Intézet, Budapest, 2002, 50–51.

ami Vigh Árpád példáján átsejlik, hiszen ott nem a befogadótól indul el a második kód.)

kontextus	kontextus változása
Én → üzenet 1 → kód 1	üzenet 1 → üzenet 2 → Én kód 2

A diszkurzív tevékenység a kognitív nyelvészet felfogása szerint nyelvi szimbólumok segítségével történő interszjektív figyelemirányítás, a közös figyelmi jelenetben zajlik a dinamikus jelentésképzés, melynek következtében a tényleges címzett ráismerhet valamire, amit eddig ismert, vagy megtudhat valamit a világról, amit addig nem tudott.¹⁴ Sőt, még cselekvésben is megnyilvánuló változást is kiválthat a szöveg a címzettnél. Meglehetően nagy átfedést tapasztalhatunk abban, ahogy a lotmani autokommunikáció¹⁵ ezen mozzanatával összhangban az egyes retorikafelfogások és a kognitív nyelvészet értelmezi a diszkurzív tevékenységet.

Utóbbi szerint a megnyilatkozó a referenciális jelenet adott módon, bizonyos perspektívából történő megértését kezdeményezi: „A nyelvi szimbólumok alkalmazásával ugyanis a megnyilatkozó arra készíti a befogadót, hogy egy világbeli jelenetet – a benne szereplő dolgokkal egyetemben – egy adott módon, ne pedig másképpen figyeljen és értse meg.”¹⁶

A legtöbb retorikai megközelítésben is hangsúlyos marad a „szereposztás”, a szónok virtuális emelvényről szól. Arisztotelész meghatározásában¹⁷ a beszéd három összetevőjének felsorolásakor a beszélő által életre keltett beszéd hallgatóra irányultsága különböző pozíciókat jelöl ki a feleknek, és a retorika egyéb meghatározásaiban is hangsúlyos a hatáskeltés szándéka. Kenneth Burke meghatározását szem előtt tartva is nyilvánvaló ez, akinél a retorika „a nyelvnek mint együttműködést kiváltó szimbolikus eszköznek a használata olyan lények esetében, amelyek természetüknél fogva reagálnak a szimbólumokra”.¹⁸

14 TÁTRAI Szilárd, *A nézőpont a nyelvi megismerésben. A kontextusfüggő kiindulópontok kognitív nyelvészeti megközelítése*, Akadémiai doktori értekezés, Budapest, 2023, 169.

15 Yuri M. LOTMAN, *Universe of the Mind*, Bloomington and Indianapolis, Indiana University Press, 1990, 22–35.

16 *Uo.*, 24.

17 ARISZTOTELÉSZ, *Rétorika*, ford. ADAMIK Tamás, Telosz, Budapest, 1999, 1358b.

18 Kenneth BURKE, *A Rhetoric of Motives*, Berkeley and Los Angeles, University of California Press, 1969, 43. Idézi: *Retorikai lexikon*, szerk. ADAMIK Tamás, Pesti Kalligram, Budapest, 2010, 184.

A szónok a feltárás, az elrendezés és a kidolgozás feladatának elvégzése során is olyan választásokat hajt végre, amelyek a hallgatóságot veszik alapul, de az azonosulás már nem egy közös diszkurzív felismerés mentén megy végbe, hanem a szónok előterjeszt valamit, amivel kiválthatja a hallgatósága azonosulását. Vagyis a hallgatóság azonosul a szónokkal és a beszédében felkínáltakkal. Tehát nem a partnerség és kölcsönösség megléte vagy hiánya jelenti a különbséget, a retorika etikai megalapozottsága ezt nem is teszi lehetővé.

Ravasz László *A beszéd mint műalkotás* című írásában hangsúlyozza, hogy a szónok által elindított értelmi-érzelmi folyamat már a hallgatóság lelkében teljesedik ki, „mint valóságos lelki vihar”.¹⁹ Ez a megállapítás már „kiszabadít” minket a szándékos, irányított, kontrollált hatáskeltés képzelet alól. Az azonosulás fogalmának olyan meghatározásait, összefüggéseit kell keresnünk tehát, ahol a befogadó (mint valami diszkurzív Airbnb-t), belakhatja a szöveget.

„... és saját élményeken át fognak flesselgetni a zenékre”

Az azonosulás szinonimájaként jelentkezik Burke munkásságában a konzubsztancialitás (egylényegűség). A retorika a meggyőzés szimbolikus cselekvése, azonosulásról akkor beszélhetünk, ha a szimbolikus cselekvés a megértés közös módját hozza létre. Az egyének tulajdonságok és szubsztanciák, vagyis tárgyak, kötődések, barátok, cselekvések, meggyőződés és értékek révén formálják meg énjüket és önazonosságukat. Ha valakivel kapcsolatba kerülnek, azzal megosztják saját lényüket, ezzel egy időben pedig elhatárolódnak másoktól.²⁰

A *Retorikai lexikon* alapján úgy tűnik, hogy a valakivel való azonosulás révén határolódik el mindenki mástól az egyén, Burke azonban így fogalmaz: „Y-nal való identifikáltsága közepette X »szubsztanciálisan azonos« egy tőle különböző személlyel. Ugyanakkor megmarad egyedülvalónak, motívumok egyéni helyének. Ennélfogva egyszerre egyesül és elkülönül valakitől, egyszerre különálló szubsztancia és konzubsztanciális valaki mással.”²¹

19 RAVASZ László, *A beszéd mint műalkotás = Legyen Világosság III. Beszédtek, Írások*, Franklin-társulat, Budapest, 1938, 39. Idézi: ADAMIKNÉ JÁSZÓ Anna, *Klasszikus magyar retorika. Argumentáció és stílus*, Holnap, Budapest, 2013, 41.

20 *Retorikai lexikon*, 184.

21 Kenneth BURKE, *Retorikai identifikáció és retorikai cselekvés = Szövegváltozatok a politikára*, szerk. SZABÓ Márton – KISS Balázs – BODA Zsolt, Nemzeti Tankönyvkiadó – Universitas, Budapest, 2000, 358.

A retorika középpontjában lévő meggyőzés vagy rábeszélés – amely tulajdonképpen tájékoztatás és leírás közben is megvalósul a választás és elrendezés szándékossága és értékeken nyugvó volta miatt – jobban kidomborodik Burke könyvének egyvel korábbi bekezdésében: „X nem identikus kollégájával, Y-nal. Ám érdekeik egybeesésének erejéig X identifikált Y-nal. Avagy identifikálódhatik Y-nal, még akkor is, ha, bár érdekeik nem esnek egybe, feltételezi az egyezést, vagy ráveszik, hogy ekképpen vélekedjék.”²²

Ez utóbbi idézet arra késztet, hogy átgondoljuk Fiske és Hartley tömegszórákoztatással kapcsolatos megállapítását: „[A] tömegszórákoztatás működőképességének feltétele a közönség játékos azonosulása, amely nem jelent érzelmi vagy ideológiai azonosulást, csupán azt, hogy a befogadó beleéli magát a történetbe, de a megfelelő pillanatban kilépni is képes belőle.”²³

Amennyiben a tömegszórákoztatás módjaként tekintünk a popzene fogyasztására (bármilyen retorikai szituációban), akkor vagy különösebb tét nélküli részvételre van kárhóztatva a fenti megállapítás alapján a befogadó/hallgató, vagy egyszerűen kiegészítjük azt ekképpen: „nem feltétlenül jelent értelmi vagy ideológiai azonosulást...” A megfelelő pillanatban kilépés – vagy elhatárolódás, sőt „kiköltözés” – ugyanis Burke azonosulásfelfogásának is szerves része.

A másodlagos vagy inkább második kód megjelenésének elkerülhetetlen bizonyosságát nem csak a Gertrudist játszó és remélhetően fejbe nem vágott színésznők esetével lehet demonstrálni. Ugyanilyen fejtörést okozna végighallgatni egyetlen kóddal azokat az utóbbi időben egyre népszerűbb popdalokat, melyekben két ismert és rajongott popsztár énekel felváltva a saját kedvesét megszólítva, de ugyanazt az érzelmi problémát, élethelyzetet a másik szólamától a „történet” szintjén alig elkülöníthetően megénekelve. Kiváló példa erre Azariah és Desh közös dala (és első nagy slágere), a *RÉT*.

Ha megvizsgáljuk a retorika lehetséges értelmezéseit, George A. Kennedynél találhatunk olyan elképzelést, amely magyarázatul szolgálhat arra, miként alakulhat ki egy második kód, és miért, mikor lép ki a retorikai/kommunikációs szituációból a befogadó. Kennedy szerint a retorika a lehető legáltalánosabb értelemben a kommunikációban (és a művészi megnyilvánulásokban) rejlő energiával azonosítható:

22 *Uo.*

23 *Retorikai lexikon*, 124–125.

az a mentális vagy érzelmi energia, amely rábírja a beszélőt a megszólalásra, a megnyilatkozásra fordított fizikai energia, az üzenetbe kódolt energiaszint, illetve a befogadók által az üzenet dekódolása során megtapasztalt energia, melyhez saját mentális energiájukat használják fel, és esetenként cselekvéssel reagálnak. Ebben a felfogásban az érzelmek alapvetőbbek az értelemnél: egy olyan szituációra adott érzelmi reakció (pl. félelem, harag, kíváncsiság, sajnálat, szeretet stb.) indítja el a mentális folyamatot, ahol az egyén fenyegetve érzi magát, vagy lehetősége nyílik, hogy valamilyen hasznot hajtson magának.²⁴ Az egyén a megnyilatkozás révén gyakorolhat hatást a szituációra.

Előfordulhat, hogy nincs elég energiája a megnyilatkozónak, hogy elérje hallgatóságát, túl fáradt vagy túl gyenge, nem kerekedik felül a környezeti zajokon, vagy éppenséggel nem kelti fel a kíváncsiságot, nem vonja magára a figyelmet. Ha mégis elégséges az energia, hogy elérje a hallgatót, akkor érzelmi reakciót válthat ki belőle.²⁵

Kennedy energiaáramlási modelljének negyedik összetevője, a hallgató/befogadó dekódolás során felhasznált saját energiája kapcsolható össze Csíkszentmihályi figyelemfogalmával és az általa áramlatélménynek (flow) nevezett jelenséggel, amikor a tudatba áramló információ összeegyeztethető az egyén céljaival, és a pszichikus energia erőfeszítés nélkül áramlik bennünk.²⁶

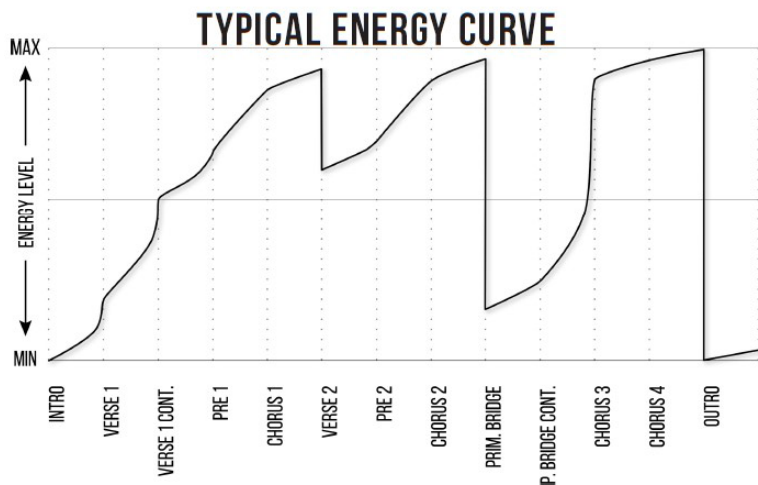
Az is beleérthető a retorika energiaáramlásként való felfogásába, hogy a megnyilatkozó miként, mennyire és meddig kapcsolódik be: vagyis ha akarja, csak elindítja a folyamatot, ha akarja, része marad az áramlásnak, és visszakap a befogadótól az energiából. És ami az egyik legfontosabb szempont lehet a dalszövegek vizsgálatát tekintve: a folyamat során az eredeti szöveg(értelmezés) is átalakul a befogadóban.

A hallgatók gyakran átfogalmazzák, átértelmezik az egyes sorokat, illetve néhol még jelentősnek mondható félreértés is előfordul, ennek ellenére a dalra adott értelmi, érzelmi és cselekvéses reakciók általában a szövegre való odafigyelést és ennek alapvető megértését mutatja. Neil Nehring a *Popular Music, Gender and Postmodernism: Anger is an Energy* című könyvében Greil Marcust idézi, aki szerint a nyelv elválaszthatatlan az érzelmi közegtől. Amikor zenét hallgatunk, egy

24 George A. KENNEDY, *A Hoot in the Dark: The Evolution of General Rhetoric*, Philosophy & Rhetoric 1992/1., 2.

25 George A. KENNEDY, *Comparative Rhetoric: An Historical and Cross-Cultural Introduction*, Oxford University Press, New York, 1998, 4.

26 CSÍKSZENTMIHÁLYI, I. m., 66.

(Az ábra forrása: Friedemann Findeisen, *The Addiction Formula*, Albino Publishing, Enschede, 2015, viii)

mondat vagy egy-két szó kiválik a többi közül, és azokhoz kötődik az adott szituáció, esemény vagy eszme érzelmi észlelése. És bár a hallgatónak fogalma sincs róla, miről szól, de mégis tökéletesen tudja a dal alapvető érzelmi kinyilatkoztatásait.²⁷

Ennek tükrében a dalszövegek elsődleges, direkt üzenetként való elgondolása és az üzenet létrehozását segítő nyelvi-stilisztikai elemek feltérképezése át kell hogy adja a helyét azon összetevők vizsgálatának, melyek kulcsszerepet játszanak a dalszöveg második kód segítségével történő, egyéni megélést lehetővé tevő befogadásában. Így juthatunk el az ismétlés fogalmához. A popdalok általános struktúrája, tehát a szerkezeti és ezzel kapcsolatosan a retorikai-stilisztikai elemek összefüggésbe hozhatók a dal által közvetített energiamennyiséggel. Jól látható a második verzénél és a bridge-nél (kiállásnál) tapasztalható természetes beesés, ami az énekesváltással „feltöltődhet”, vagyis retorikailag egy sokkal hatásosabb előadásmódot hoztak így létre. Mivel magasabb hőfokon működik a dal, ezért gyakran le is rövidül 2-2,5 percre. Ebből a megközelítésből egyértelműen az ismétlés jelensége és

27 Neil NEHRING, *Popular Music, Gender and Postmodernism: Anger is an Energy*, SAGE Publications, Thousand Oaks – London – New Delhi, 1997, 141–142.

alakzatai kerülhetnek a szövegvizsgálatok homlokterébe, szemben a kognitív nyelvészet és különösen Tátrai Szilárd aposztrófefogalmával. Az egyéb felfogások által kárhoztatott ismétlés központi szerepe a szakrális szövegekkel való kapcsolódási pontok taglalásakor már felbukkant. Észre kell vennünk az ismétlés kettős, a szövegen belüli és a szöveg előadásakor érvényesülő jelenlétét, a befogadónak nagyobb teret engedő azonosulás egyik legfőbb nyelvi és nyelven túli eszközeként.

Az azonosulási skála két végpontján a felszínes szórakozásra vágyó és az életválságot megoldani próbáló befogadók sorakoznak, köztük rengeteg árnyalattal. Ahogy Azahriah *Memento* című albumának végén, a *depicentrum* (outro) szövegében hallhatjuk, a dalszövegek tekintetében egyedülálló (meta)diszkurzív jelleggel: „Szintén remélem azt, hogy sokan, akik ezt hallgatják, magukévá formálják a dalokat, és saját élményeken át fognak flesselgetni a zenékre. Remélem, hogy sokatoknak a rossz pillanatokban ezek a kis foszlányok fognak segíteni vagy erőt adni.”²⁸

28 https://www.youtube.com/watch?v=iM1HfsN4BFc&list=PL8jvCEbDg-MHPUr_n00obSdHUA5y64B_s&index=10

Heller Kata

HOL UTAZUNK?

A road movie és a tudatfilm megjelenése a dalszövegekben

Az utazás, amely az emberiség egyik alapélménye, régóta megfigyelhető a különböző művészeti ágakban: az irodalom, a képzőművészet, a mozgóképek vagy akár a zene esetében is. A mozgóképek elterjedésével az utazás könnyen megjeleníthetővé vált, így már a filmkészítés korai időszakában is megjelentek olyan alkotások, amelyekben az események az úton levés közben történnek. Ezek hatására pedig létrejött két műfaji kategória is: az utazás és az emlékekben való utazás párhuzamos síkjai. Hasonló kettősséget tapasztalunk egyes dalok esetében: vannak olyanok, amelyek az elbeszélés középpontjába egy utazási élményt helyeznek, és vannak, amelyek az emlékekben való utazás kavalkádját fedik fel a hallgató(k) előtt.

Az alábbiakban olyan dalszöveget mutatok be, amelyek valamilyen formában tematizálják az utazást, ezáltal pedig értelmezhetőkké válnak a filmelméletből ismert utazásfilm fogalmak együttesével. Az itt bemutatott elemzés az igei elemekre irányul, célja pedig az, hogy az igei mintázatok társíthatók legyenek az utazásfilmek műfaji kategorizációs elemeivel.

Az utazás mint alapélmény

Az utazás olyan emberi alapélmény, amely átszövi életünket a hétköznapi tapasztalatokból kiindulva egészen a művészetekben megjelenő utazások mindennemű formájáig. Az utazás mint metafora kiterjedt jelentéshálózattal rendelkezik, szerteágazó céltartományokat vagyunk képesek összekapcsolni forrástartományokkal, középpontjában pedig az az élmény vezérel minket, hogy képesek vagyunk az általunk megélt (élet)helyzeteket linearitásukban, a kezdőponttól a végpontig értelmezni – mind a testünk fizikai korlátaiból kiindulva, mind pedig a kognitív funkcióink fejlődését figyelembe véve.

Nem új keletű tehát, hogy ezt az utazásélményt megragadjuk az irodalmi művekben, a szépművészeti alkotásokban, a mozgóképekben, de akár zeneszámokban is. Ez az univerzális élmény átfogja és magában foglalja a művészeti irányzatokat és a hétköznapi embert, hidat teremt, és közös tudást alakít ki. Az így kialakult jelentéshálózatok aztán visszavezethetők az alapélményre: mindannyian utazunk.

Az utazásirodalomnak az ókortól számos alkotása ismert, a modernségben pedig olyan nagy hatású könyvek kapcsolhatók hozzá, mint James Joyce *Ulysses* című műve vagy akár Jack Kerouac *Úton* című munkája. A mozifilmek úttörésével az utazás mint motívum áthagyományozódott a filmvászonra is: a kép, a szöveg és a hang multimedialitásával teremtve meg az utazás élményét. Az új terep új műfajokat is kialakított, létrehozva két fő filmművészeti zsánert: a road movie-t és a tudatfilmet. Miközben az utazás megjelent a filmművészetben, továbbra is jelen volt a többi művészeti ágazatban, így a dalszövegekben. A dalszövegeknél, eltekintve a zenei háttér adta alapvető dinamikusságtól, a szöveg és a szövegben megjelenő igei szerkezetek szemantikája képes a filmhez hasonló mozgó képek kialakítására.

A tanulmányom a kétféle filmművészeti fogalom bemutatására irányul annak érdekében, hogy ezek alkalmazhatók legyenek olyan dalszövegek elemzésénél, amelyek valamilyen formában kapcsolódnak az utazáshoz, avagy kifejezetten azt tematizálják. Ez a megközelítés képessé teheti a filmművészeti szempontok kognitív nyelvészetbe való beágyazását, ahogyan az fordított esetben már megjelent a filmelméleti tanulmányokban.¹ Célom, hogy a dalszövegek igei struktúráinak a filmművészeti fogalmak keretrendszerében való újraértelmezésével bemutassam, miként képes egy dalszöveg is filmszerűen konstruálódni, és ezáltal hogyan tud kapcsolódni az utazáshoz mint alapélményhez.

Utazásfilmek

A Lumière fivérek által bemutatott első kisfilmek egyike is az utazással és az utazási élménnyel foglalkozott: a vonattal mint a tömegközlekedés úttörőjével. Habár az utazás, az úton levés számos filmben

1 A kognitív elméletek filmelméletbe ágyazásához lásd Anis PERVEZ, *Cognitive film theory: An overview*, Bangladesh Film and Television Institute Journal 2. (2015/1.), 380–385. A langackeri kognitív nyelvtan filmelméletben való hasznosításához lásd Mírcea Valeriu DEACA, *Cognitive grammar applied to cinematic movement*, Crossing Boundaries in Culture and Communication 9. (2018/1.), 8–48.

megtalálható, az utazást mint központi motívumot bemutató, azt a középpontba helyező filmeket road movie-knak nevezzük. A Nemzeti Filmintézet fogalomtárának meghatározása szerint ez azt jelenti, hogy „főszereplői folyamatosan úton vannak, néha kifejezett céllal, de gyakran anélkül”, fő elemei pedig „az utazás környezetét meghatározó táj és a szemlélődés”.² Középpontjában az utazás, illetve az aközben történő reflexiók állnak, amelyek mind az éppen zajló eseményekre, mind pedig a szereplők megélt belső folyamataira utalnak.³ A kategória hivatalos megnevezését, a műfaj első írásos lejegyzését Rob Rafelson (1970) kritikai diskurzusához köthetjük, ott még „road picture” megnevezéssel, azaz ő az ilyen filmeket egy utazás képeinek sorozataként jellemezte.⁴ A műfaj a hollywoodi filmgyártás terméke, előzményeket már a hetvenes évek előtt is találunk, úgymint Frank Capra *It happened One Night* (1934) című munkája vagy a hazai közönség által is ismertebb Arthur Penn *Bonnie and Clyde* (1967) című filmje. A filmekben megjelenő mozgás nem folyamatos, megállások és kitekintések is megszakítják, amelyek képesek hangsúlyozni a karakterek mozgását, és ezáltal hasonlónak teszik az olvasás élményéhez is, ahol a megállások a szavaknál és a mondathatároknál segítenek értelmezni az addig leírt tartalmakat.⁵

A road movie-k elsősorban az amerikai szabadságérzéshez kapcsolhatók, a nyílt, tágas terekben való mozgás felszabadító és egyben kizökkentő is. Mindez az európai kultúrkörben már nehezebben oldható meg, hiszen az európai kontinens országok összességéből épül fel, így az utazás nem folytonos, hanem megakadásokkal és határátlépésekkel teli. Ez a fő oka annak, hogy az Európában meghonosodott road movie-k nem találják az otthonot az utazásban, az úton levés az otthontalanság érzetét kelti. Ezt pedig tovább fokozza az a történelmi tény, hogy a migráció a kontinensen mindig is megszokott volt, és a háborúk okozta traumatikus, generációs élmények miatt az otthon mintegy utópikus képként él a közemlékezetben, és az bármikor felcserélhető, avagy felcserélthető egy autóval vagy egy bőrönddel.⁶

2 Lásd itt: <https://nfi.hu/alapfilmek-1/alapfilmek---/fogalmak/road-movie.html>

3 HELLER Kata, *Road movie és/vagy tudatfilm. Egy dalszöveg filmművészeti fogalmak rendszerében = Utak a nyelvhasználat kutatásában I. Hallgatói tanulmánykötet*, szerk. BORISSZA Emese – GÖMBÖS Zsófia – HELLER Kata – OSZTRÓLUCZKI Anett – RUZSITS Orsolya – TÖRÖK Sára, ELTE BTK Alkalmazott nyelvészeti diákműhely, Budapest, 2024, 23–33.

4 Anne HURAUPT-PAUPE, *The paradoxes of cinematic movement: is the road movie a static genre?*, *Miranda* 2014/10., 3, <https://doi.org/10.4000/miranda.6257>

5 Vö. Christopher MORRIS, *The reflexivity of the Road Film*. *Allegheny College*, *Film Criticism* 28. (2003/1.), 24–52; HURAUPT-PAUPE, *I. m.*

6 Vö. Wendy EVERETT, *Lost in Transition? The European Road Movie, or a Genre „adrift in the cosmos”*, *Literature, Film Quarterly* 37. (2009/3.), 165–175.

A magyar filmművészet munkái között az elsők között tekinthetjük Bacsó Péter *Fejlövés* (1968) című munkáját, ahol három fiatal kisebb országjárásba kezd, amelyet a saját sorsukból fakadó kilátástalanság, céltalanság és az általuk manifesztált életképtelenség motivál.⁷ Egyszerre társadalmi és személyes korrajzot is fest. Ehhez hasonló, a fiatalság elveszettségét és kilátástalanságát mutatja be Reisz Gábor *VAN valami furcsa és megmagyarázhatatlan* (2014) című munkája is: az utazás eszköz a kiútkereséshez, még ha ennek megghiúsulása csalódottságot is eredményez.⁸ Mindkét film az európai road movie-k hagyományát követi: az utazás nem tud felszabadító lenni.

Az európai kultúrkörben azonban meghatározó műfajja a tudatfilm vált, amely a Nemzeti Filmintézet megfogalmazásában azt jelenti, hogy „cselekménye egy szubjektum tudati tartalmaiból, emlékeiből, álmaiból, fantáziaképeiből áll össze”.⁹ Elbeszélésmódja időrendfelbontó, azaz az események nem lineáris sorrendben, hanem a valóság és az emlékképek alkotta valóság kavalkádjában zajlanak le.¹⁰ A road movie-hoz hasonlóan itt is megjelenik aktuális utazás, de „a tér- és időviszonyok fellazulnak, átértelmeződnek, a képek elhalványulnak vagy kieleződnek, és a történések eltér(het)nek az életviszonyok megszokott rendjétől”.¹¹ Mindezt úgy alkotva meg, hogy a „mozgóképek formájú tudattartalom egy keret, illetve ráutaló szekvencia segítségével rendelődik hozzá ahhoz, akinek tulajdonítható [a tudattartalom]”.¹² A magyar filmművészeti alkotások közül ebbe a kategóriába sorolható Szabó István *Szerelmesfilm* (1970) című munkája, ahol a főszereplő aktuális utazásában és múltbeli kedvesével való újratalálkozásában keverednek az emlékképek a kettejük közösen megélt pillanataival. Ez a kettősség megtöri az utazás ritmusát és értelmét, amit tovább erősítenek a belső monológok is.¹³ Ez a külső és a belső világot összemósó kettősség még inkább észrevehető Janisch Attila *Hosszú alkony* (1997) című munkájá-

7 Bővebben itt: BASKI Sándor, <https://nfi.hu/alapfilmek-1/alapfilmek-filmek/jatekfilm/fejloves.html>

8 Bővebben itt: HUBER Zoltán, <https://nfi.hu/alapfilmek-1/alapfilmek-filmek/jatekfilm/van-valami-furcsa-es-megmagyarázhatatlan.html>

9 Lásd itt: <https://nfi.hu/alapfilmek-1/alap-filmek---/fogalmak/tudatfilm.html>

10 VÖ. GELENCSÉR Gábor, *Az emlékezés formái és az emlékezet politikái: Az emlékezés mint a történelmi-politikai identitáskeresés időrendfelbontó narratív formája a Kádár-korszakban és továbbélése a posztkommunizmus időszakában*. Apertúra 11. (2016/4.).

11 HAMAR Péter, *Tájékozódó lépések a filmműfajok világában*, Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle 2017, 94–95.

12 Uo.

13 BENKE Attila, *Míg a vasfüggöny el nem választ*, Jelenkor Online 2020, <https://www.jelenkor.net/visszhang/1657/mig-a-vasfuggony-el-nem-valaszt>

ban, amelyben a hazafelé tartó utazás közben „[a főszereplő nemcsak] a valós térben téved el, hanem saját emlékei között is. [...] az idős hölgyhöz hasonlóan a néző sem érzékeli pontosan, mikor történik meg az átlépés a valóságból a (rém)álmok útvesztőjébe”.¹⁴ Mindkét film a valóság és az elme által teremtett világ összemosásával játszik, amelyben nemcsak a szereplők, de a nézők sem tudják elválasztani a kettőt egymástól – az utazás több síkon és dimenzióban jelenik meg.

A szöveg mint utazásfilm

Az utazás a dalszövegekben elsősorban nem vizuális elemekkel jelenik meg, bár a zenékhez készített videóklippek ráerősíthetnek a központi témára. A dallam és a szöveg együttes játéka képes az utazást kifejezni, amelyeknek együttes alkalmazása kialakítja a folyamatosság filmszerű érzését. Míg a ritmus, a dallamok, hangsávok könnyen érthetővé teszik magát a mozgást, addig a dalszövegekben megjelenő igei kifejezések vizsgálata segít a szövegekben megjelenő utazásfilm elemek detektálására. A mozgást kifejező igék, mint például a *fut, jön, megy*, egy cselekvő entitás hely- és helyzetváltoztató mozgását fejezik ki.¹⁵ A mozgást kifejező igék e tulajdonsága képes arra, hogy a road movie-hoz hasonló, folyamatos utazást és úton levést érzékeltessen. Az úgynevezett mentális igék valamilyen mentális folyamatot, érzést vagy érzékelést fejeznek ki,¹⁶ úgy, mint az *emlékszik, gondol, tud*.¹⁷ A mentális igéknél nem történik meg az egyén hely- vagy helyzetváltoztató tevékenysége, a folyamatok pusztán kognitív térben és időben zajlanak le, ezáltal pedig a tudatfilm emlékekben és az emlékezésben történő utazásához kapcsolhatók. A tanulmányban az úgynevezett abszolút mentális igék kerülnek elemzésre, azaz „amelyek önmagukban hordozzák a mentális jelleget”.¹⁸ Az igék mellett a szövegek személy- és helyjelölése, tájak és

14 Bővebben itt: BASKI Sándor, <https://nfi.hu/alapfilmek-1/alapfilmek-filmek/jatekfilm/hosszu-alkony.html>

15 Vö. TOLCSVAI NAGY Gábor, *A mozgást jelentő magyar igék szemantikája*, Nyelvtudományi Közlemények 2016/112., 263–276.

16 Vö. WILLIAM CROFT – JAMES PUSTEJOVSKY, *Case marking and the semantics of mental verbs*, Kluwer Academic, Dordrecht, Netherlands, 1993, 55–72.

17 Lásd még HELLER, I. m. és HELLER, *Movement as the focus? Music videos for touristic purposes*. (várható megjelenés helye és éve Budapest, 2024).

18 VINCZE Orsolya – LÁSZLÓ János, *A mentális igék szótára, valamint alkalmazása az automatikus tartalomlemezésben = IV. Magyar Számítógépes Nyelvészeti Konferencia*, szerk. ALEXIN Zoltán – CSENDES Dóra, Szegedi Tudományegyetem Informatikai Tanszékcsoport, Szeged, 2006, 340.

helyzetek képkockákhoz hasonló egymás utáni leírása is segítheti a befogadói olvasatnál a műfaji kategorizációt – az ilyesfajta olvasatokhoz elengedhetetlen több befogadó véleménye is, ennek hiányában az itt bemutatott kutatás az igei szerkezetekre fókuszál.

Mindazonáltal, ahogy a filmek esetében is képes keveredni a két utazásfilmes műfaj, úgy ez látszik a dalszövegek esetében is. Gyakran váltakoznak az inkább mozgásos és az inkább mentális folyamatokat kifejező elemek, mégis, amennyiben a fent megnevezett igék felismerése kerül a középpontba, úgy képesek lehetünk arra, hogy hozzákapcsoljuk a dalszövegeket mind a road movie, mind pedig a tudatfilm műfajához.

A következőkben a fenti módszert részleteiben mutatom be dalszövegekben, amelyeknek – terjedelmi okokból – csak egy-két sorát tüntetem fel. A kiemelt soroknál az igéket a fent leírt két kategória szerint válogatom szét mozgásigékre és mentális igékre, annak ellenére is, hogy egyéb igei kategóriák megjelenhetnek a szövegekben. Jelen esetben ezeket nem elemzem.

A megjelenített dalszövegeket három csoportba soroltam be: az utazás expliciten szerepel a címben, a road movie expliciten szerepel a címben, illetve a road movie mint implicit kiindulási pont. A csoportok nagy része több dalszöveg bemutatására is lehetőséget adna, de csak néhány dalszöveg kerül elemzésre. Egyedül a road movie mint műfaj címként való alkalmazása nem rendelkezik nagy anyaggal, ebben az esetben két dalszöveg szöveganyagából válogatok. Az itt megjelenített dalszövegek mennyiségét nézve a tanulmány jellege nem reprezentatív, egyedül a fent ismertetett filmelméleti fogalmak dalszövegekre való alkalmazásának módszerét hivatottak szemléltetni.

Utazás a dalszövegekben

Az első csoport elemei olyan dalszövegeket tartalmaznak, amelyek dalszövegcímnél az utazást jelölték meg.

Másnap tovább mentem, az autó, mint egy új, száguldott,
és az sem bántott engem, hogy egy-két Mercedes elhagyott.
Brüsszelbe érve már hullafáradt voltam, a szomjám is egyre nőtt,
(Mmm) hát barátaimmal lenyeltünk néhány sört.

(Fonográf: *Utazás*)¹⁹

19 Dalszövegíró: SZÖRÉNYI Levente, kiadás éve: 1985, <https://songbook.hu/lyrics/4469/utazas> (utolsó hozzáférés: 2024. 08. 31.)

A Fonográf zenekar *Utazás* című dala egy klasszikus értelemben vett utazásdal: budapesti kiindulással végigjárjuk Európát, majd visszatérünk az alapvető kiindulásponthoz. Az utazás látszólag céltalan, az események pedig az út során történnek. Az itt megjelenített sorokban a *megy*, a *szárguld* és az *elhajt* igék mozgást fejeznek ki, mégpedig autók és az autókban ülők együttes mozgását. A dal road movie-jegyekkel operál, abszolút mentális ige nem szerepel a szövegben, ezáltal könnyen társítható hozzá a road movie-ra jellemző képi világ is: szinte filmszerűen látjuk a szemünk előtt az utazást.

Nagy utazás, a vonatunk újra indul,
Nagy utazás, most a vágyunk már megint új útra visz,
induljunk el hát megint,
Gyere velem most az ígélet szerint!

(Presser Gábor: *Nagy utazás*)²⁰

Presser Gábor dalszövege azonban már nem egyértelműen sorolható be a két utazásfilm egyik kategóriájába. A kiemelt sorok olyan mozgásigéket tartalmaznak, mint az *(el)indul*, a *jön*, de maga a cselekvő személye nem feltétlen élő entitás, hanem egy érzés *(vágy)* vagy akár egy közlekedési eszköz *(vonat)*, még ha metonimikus is. Tovább erősíti a road movie és a tudatfilm közti áthallást a dalszöveg utolsó sora is, ahol *az élet egy utazás* metafora jelenik meg:

Mint régi jó barátokat, majd úgy fogad, majd úgy fogad.
Egy utazás az életünk, azt mondtad hát, megint megyünk,
Nagy utazás az életünk.

(Presser Gábor: *Nagy utazás*)²¹

Az utazás, amely bár jelen van, de mint háttér ad jelentést az egészen addig a dalszövegben megjelenő entitás életének eseményeihez köthető újra és újra történő átéléséhez. A dalszöveg el-eltolódik a tudatfilm és a road movie skáláján, egyszerre megtalálható mindkét elem, ám bár a tudatfilmes jelleg feltehetően hangsúlyosabb.

20 Dalszövegíró: PRESSER Gábor, kiadás éve: 1994, <https://songbook.hu/lyrics/1222/nagy-utazas> (utolsó hozzáférés: 2024. 08. 31.)

21 *Uo.*

Ismét utazok
 Haladok lazítok
 Ismersz mutatom
 Szállok szakadok

(Liptone: *Örök utazás*)²²

Liptone dalszövegének refrénje olyan mozgásigéket tartalmaz, mint az *utazik*, a *balad*, ennek ellenére sejthető, hogy az itt megjelenő utazás nem valódi hely- és helyzetváltoztatást jelent, sokkal inkább a tudatmódosító szerek hatására létrejövő mentális utazást. Ezt erősítik meg az olyan sorok is, mint a „Lassul az agyunk, hisz pörögnek a cigik” vagy a „Pedig már éhes vagy a zöldre”. Ennek ellenére, a dalszöveg végére egy valódi utazás lehetősége is megjelenik:

Az útnak nekiállok telepi szettbe
 Ez a fasz meg miket vett be
 Spanom előttem seftel
 Hétvégén ismételten megmentem

(Liptone: *Örök utazás*)²³

Habár konkrét mozgásige nem szerepel a fenti sorokban, a *nekiáll az útnak* mutatja a mozgást, az úton levés tevékenysége közben pedig megtörténnek az események. A dal az „Ismét utazok...” kezdetű refrénnel zárul, amely visszavezeti az addigi mentális folyamatokra és a tudatmódosító szerek hatásaira a figyelmet, jellege inkább tudatfilmes, a dalszöveg cselekményidejében megjelenő valóság csak egy-egy kép erejéig domináns.

A második csoportba azokat a dalszövegeket gyűjtöttem, amelyek címében megjelenik a road movie, mintegy előrevetítve a műfajiságát. Ez az explicit műfaji kikötés azt feltételezi, hogy a dalszövegek esemény-sorozatai a road movie filmes műfajához hasonló struktúrában jelennek meg.

A legnagyobb része, és én főleg erre emlékszem:
 Magányosan sétálok átszellemülve egészen
 Hegyen vagy egy réten, városban, főtéren...

(Holi: *Roadmovie [Sírok és nevetek]*)²⁴

22 Dalszövegíró: LIPTAI Ákos, kiadás éve: 2024, <https://www.boomplay.com/lyrics/169032738/> (utolsó hozzáférés: 2024. 08. 31.)

23 *Uo.*

A kiemelt soroknál egy abszolút mentális ige (*emlékszik*) és egy mozgásige (*sétál*) található. A kezdősorok ugyan adhatnak olyan érzetet, mint ha az egész dal visszaemlékezésről szólna, de egy korábban elvégzett kutatásom szerint²⁵ a dal nagyrészt mozgásigéket tartalmaz, az utazáson és az utazás közbeni eseményeken van a fő hangsúly, ahogy ez a következő soroknál is látható:

Velencébe megy a busz, indul húsz perc múlva
Sofőrnek itt nyoma nincs, Zsófi már fenn is van
Mosolygós olaszok között leghátulra beülünk
Félünk és örülünk, motorhang, megyünk

(Holi: *Roadmovie*)²⁶

A dalszöveg, az elvárásoknak megfelelően, a road movie jegyeit hordozza, a szövegben megjelenő lírai én folyamatos mozgásban van, és közben történnek vele az események.

Más meg, ha röpül, úgy látja vadul
Csapong a szárny a kéz.
Távoli hova, eltűnve noha
Semmiben útja vész.

Szállongó út az úr,
Mára megnyúlt a táj.

(Mikrobe: *Road Movie*)²⁷

A Mikrobe zenekar dalszövege nem tartalmaz mozgásigéket, ahogyan abszolút mentális ígét sem, az út vagy az utazás elemei csapongva jelennek meg, ezáltal nehezen sorolható be bármelyik filmes kategóriába is. A fogódzkodópontot, azaz hogy ez egy valódi utazás, csak a dalszöveg címe mutatja, ámbár ez nem tekinthető elegendőnek ahhoz, hogy a filmes műfaji kategóriákba lehessen besorolni. Befogadói értelmezések segíthetnének eldönteni a kérdést, ennek hiányában ez nyitva marad. Mindazonáltal jól mutatja, hogy a címben megjelenő műfaji

24 Dalszövegíró: HEGYI Olivér, kiadás éve: 2021, <https://genius.com/Holi-hu-roadmovie-sirok-es-nevetek-lyrics> (utolsó hozzáférés: 2023. 08. 31.)

25 Lásd itt: HELLER, *I. m.*

26 HEGYI, *I. m.*

27 Dalszövegíró: EICHINGER Tibor, kiadás éve: 2014, https://m.zeneszoveg.hu/m_dalszoveg/95799/mikrobe/road-movie-zeneszoveg.html (utolsó hozzáférés: 2024. 08. 31.)

jelöltség nem feltétlen jelenti a műfajhoz való kapcsolódás egyértelmű bizonyítékát is.

Az utolsó csoportba olyan dalszövegek kerültek, amelyek a Magyar Turisztikai Ügynökség Road Movie elnevezésű projektjének keretében készültek 2019-től,²⁸ Magyarország városainak és turisztikai látványosságainak a bemutatása céljából. A dalok videóklipet is tartalmaznak, ezekre jelen tanulmányban nem térek ki. A Road Movie egyfajta esernyőterminusként feltételezi, hogy az ezalatt íródott dalok maguk is road movie-jegyeket tartalmaznak, vagy legalábbis felfedezhetők bennük.

Elindulok az utamra
Éjjel csendben kiosonok
Szár az cipó a batyumba
Elhagyom most az otthonom
Visszahúz engem a vidék

(Horváth Tamás: *Tolna felé*²⁹)

A *Tolna felé* című dal első soraiban is találhatunk mozgásigéket, például az *elindul*, a *kioson*, az *elhagy*. A dalszöveg többi része is tartalmaz mozgásigéket, de az „Emlékszek, igen, emlékszek”³⁰ sorok abszolút mentális igéje (*emlékszik*) megkérdőjelezi, hogy valóban egy road movie-hoz hasonló cselekmény zajlik-e, ahogyan az első mondatok között megtalálható „Elhagyom az otthonom”³¹ is megkérdőjelezi a valódi, úton történő események meglétét.

Emlékszem önmagamra, amikor még érintetlen szép volt
Tegnap még gyermek voltam, most meg már zárva az égbolt
Emlékszem a régi házra, te elvetted tőlem, mondd el miért volt
Látod végül felnőtt lettem, de mégis minden percem eltékozolt

(AWS: *Emlékszem*)³²

28 Bővebben itt: <https://mtu.gov.hu/cikkek/tematikus-projektek-1487/>.

29 Dalszövegíró: HORVÁTH Tamás, kiadás éve: 2020, https://m.zeneszoveg.hu/m_dalszoveg/113658/horvath-tamas/tolna-fele-zeneszoveg.html (utolsó hozzáférés: 2024. 08. 31.)

30 *Uo.*

31 *Uo.*

32 Dalszövegíró: SIKLÓSI Örs, kiadás éve: 2021, https://m.zeneszoveg.hu/m_dalszoveg/115233/aws/emlekszem-zeneszoveg.html (utolsó hozzáférés: 2024. 08. 31.)

Az AWS együttes *Emlékszem* című száma már címében is tematizálja a dal központi elemét: visszaemlékezést a múltban megtörtént eseményekre, továbbá reflektál múltbeli események jelenben realizált hatásaira is. Az abszolút mentális ige (*emlékszik*) nagy aránya, illetve a dal központi témája tudatfilmes hatást kelt.

Ahogy azt a két fenti példa is mutatja, a dalszövegírók a road movie-t nem mint műfaji kategóriát emelték be dalaikba, sokkal inkább a felhívás lényege, a számukra az otthonról való írás vált a fő elemmé. Mindemellett érdekes választás, hogy a dalok többsége az emlékeket vegyítette a jelenlegi élményekkel az adott tájegység vagy város kapcsán, így, a Road Movie projekt nevéől eltérően, inkább tudatfilmes dalszövegek készültek.

Összegzés

A tanulmány célja az volt, hogy bemutasson két olyan utazásfilmes műfajt, amelyek megismerése segítségünkre lehet olyan dalszövegek elemzésénél, amelyek témájukban kapcsolhatók az utazáshoz. A filmművészet és a dalszövegek összekapcsolása jelen esetben a mozgásigék és az abszolút mentális igék bevonásával történt, fenntartva a lehetőségét annak, hogy kiterjedtebb szemantikai elemzés mélyebb összefüggéseket is megmutathat. Jelen írás célkitűzése nem egy reprezentatív vizsgálat bemutatása, hanem a lehetséges opciók felvillantása volt. Ennek érdekében olyan dalszövegek igei elemeit néztem át, amely dalszövegek vagy címükben jelenítették meg az utazást, illetve a road movie műfajt jelölő fogalmat, vagy pedig a Road Movie elnevezésű projekt dalszövegeiből kerültek ki. Látható volt, hogy az igei elemek kiemelése és elemzése segítségünkre lehet egy-egy filmelméleti műfaji kategóriához való közelítés esetében, ezáltal pedig könnyebben érthetővé is válnak a dalszövegek – képesek vagyunk vizualizálni megjeleníteni őket.

Krizsai Fruzsina

AZ APOSTROFÉ MINTÁZATAI PÁROSÍTÓ NÉPDALOK ÉS KÖNNYŰZENEI DALOK SZÖVEGÉBEN*

Kutatási előzmények

Az elmúlt évtizedek hazai kutatásai között sorra jelentek meg az aposztrofét kognitív poétikai és pragmatikai kiindulópontból értelmező munkák.¹ Az aposztroféra vonatkozó ismeretek így elsőként szépirodalmi szövegek és alternatív dalszövegek vizsgálati eredményeivel bővültek,² az ELTE Stíluskutató csoport azóta kortárs könnyűzenei dalszövegek és slam poetry szövegek korpuszalapú vizsgálatának a meglapozásán is dolgozik a Magyar Lírakorpusz építésével,³ utóbbi két szövegcsoport vizsgálatára vonatkozóan is számos eredmény látott már napvilágot.⁴

A jelen vizsgálat is a nyelvészeti pragmatika kutatási irányába kíván illeszkedni két szövegműfaj aposztrofikus mintázatainak összevető

* Készült *A személyjelölés konstrukcióinak korpuszalapú, kognitív poétikai vizsgálata* projekt (NKFIH K 137659) támogatásával (kutatásvezető: Tátrai Szilárd).

- 1 A teljesség igénye nélkül lásd TÁTRAI Szilárd, *Narratív távolság – lírai közvetlenség = Szöveg, szövegtípus, nyelvtan*, szerk. TÁTRAI Szilárd – TOLCSVAI NAGY Gábor, Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2008, 49–55; TÁTRAI Szilárd, *Az aposztrofé és a dalszövegek líraisága = A stilisztikai-retorikai alakzatok szöveg- és stílusstruktúráját meghatározó szerepe*, szerk. SZIKSZAINÉ NAGY Irma, Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2012, 197–207; SIMON Gábor, *Bevezetés a kognitív lírapoétikába*, Tinta, Budapest, 2016; *Nyelv, poétika, kogníció. Elmélet és módszer a poétikai kutatásban*, szerk. DOMONKOSI Ágnes – SIMON Gábor, Líceum, Eger, 2018; *Líra, poétika, diskurzus*, szerk. LACZKÓ Krisztina – TÁTRAI Szilárd, ELTE Eötvös Collegium, Budapest, 2021.
- 2 Lásd többek között DOMONKOSI Ágnes, *A személyviszonyok poetizálódása Závada Péter Virályok sijjogása című versében*, Magyar Nyelvőr 142. (2018), 298–309; PETHŐ József, *A személyjelölés és az aposztrofé konstrukciói Kosztolányi Dezső Számadás című kötetében*, Magyar Nyelvőr 142. (2018), 260–279; TÁTRAI Szilárd, *Hárman egy ladikban. Kontextualizáció, perspektívaváltás és személyjelölés a dalszövegekben*, Magyar Nyelvőr 142. (2018), 310–327; TOLCSVAI NAGY Gábor, *Személyjelölés a személytelenítő lírában. Pilinszky költészetének egy poétikai jellemzőjéről*, Magyar Nyelvőr 142. (2018), 280–297.
- 3 HORVÁTH Péter – SIMON Gábor – TÁTRAI Szilárd, *Annotation of person marking constructions in the Corpus of Hungarian Lyrical Poetry: principles and practices*, Studia Linguistica Hungarica 34. (2021), 22–37.
- 4 Újabbán lásd MÉSZÁROS Márton, *A slam poetry mint műfaj és/vagy médium*, Partitúra 15. (2020), 77–88; PAP Andrea – SÓLYOM Réka, *Mi is az a slam poetry? – Empirikus vizsgálat egyetemi hallgatók körében = Személyjelölés és poétika*, szerk. KULCSÁR-SZABÓ Zoltán – SIMON Gábor – TÁTRAI Szilárd, ELTE Eötvös Collegium, Budapest, 2024, 415–436; K. MOLNÁR Emese, *Vegyetek jót, ha tudtok. Hangok és personák remixelapú elemzése = Személyjelölés és poétika*, szerk. KULCSÁR-SZABÓ Zoltán – SIMON Gábor – TÁTRAI Szilárd, ELTE Eötvös Collegium, Budapest, 2024, 313–346.

elemzésével. Fontos azonban e munka inspirálói között megemlíteni más diszciplináris érdekeltségű kutatási előzményeket, mint amilyen a szociológia⁵ vagy a folklorisztika⁶ közelítésmódja a nem eminens lírai alkotásokhoz, valamint a kortárs dalszövegkutatás retorikai⁷ és történettudományi⁸ munkái. A dolgozat terjedelmi okokból ezek részletező tárgyalására nem vállalkozhat, eredményeik azonban fontos megalapozói lehetnek egy nagyobb ívű dalszövegkutatási munkának.

A dolgozatban elsőként a műfaj pragmatikai és folklorisztikai megközelítésének közös vonásait vázolom fel, a vizsgálat anyagának és módszereinek ismertetése után pedig a párosító népdalszövegek, majd a kortárs könnyűzenei szövegek aposztrófikus mintázatait mutatom be. Összegzésként a két műfaj sajátosságai mellett azok közös vonásaira is fókuszálok, az aposztrófikus mintázatok jellemzőit pedig a két műfaj társas világmegismerésben betöltött szerepe felől értelmezem. Eredményeim nyelvtudományi kiindulópontból erősítik meg és konkrét műfajok vizsgálatával árnyalják azt a megállapítást, mely szerint az aposztrófé a líra és a lírai műfajok jellegadó diszkurzív műveleteként értelmezhető.

Műfaj a pragmatikában, műfaj a folklorisztikában

A népdalszöveget és a könnyűzenei dalszöveget összevető vizsgálatom a folklorisztika és a funkcionális kognitív pragmatika műfajfelfogásának közös vonásaira támaszkodik. A dolgozat a műfajt pragmatikai kiindulópontból a társas nyelvi cselekvés alapkategóriájaként,⁹ a nyelv,

5 HAVAS Ádám – WÁGNER Sára, *Újszerű vagy célszerű? Szemelvények a szocialista populáris zene eszköztárából*, Replika 2020/115–116., 143–149. DOI: 10.32564/115-116.6; IVÁNYI Márton, *A gettó CNN-jétől a flexelés fórumáig? Réteghelyzet, habitus és a fogyasztáskultusz mintázatai a rapben*, Replika 2024/131., 151–178.

6 KÜLLÖS Imola, *Csángó dalok és balladák kvantitatív módszerű vizsgálata = Népi kultúra – Népi társadalom 11–12*, főszerk. ORTUTAY Gyula, Akadémiai, Budapest, 351–371; GYÖNGYÖSSY Orsolya, *„Adom végbúcsúzásom, a legutolsó szólásom”*, Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, Szeged, 2010.

7 HUJBER Szabolcs, *A „modern” magyar nyelvű dalszövegek megközelítésének (tév)útjai = Olvasatok és módszerek*, szerk. CSATÓ Anita – HERÉDI Rebeka – KISPÁL Dániel – KUSPER Judit – TAKÁCS Judit, Eszterházy Károly Katolikus Egyetem, Líceum, Eger, 2023, 169–188.

8 FEJES János, *Modern rhapszódosok: a görög mitológia és a metálzene esete*, Ókor 20. (2021/4.), 46–55.

9 KUNA Ágnes – SIMON Gábor, *Műfaj, szövegtípus, szövegfajta. Nézőpontok, kategóriák, modellek a szövegnyelvészeti kutatásban: Bevezetés*, Magyar Nyelv 113. (2017/3.), 257–275.

a diskurzus és a megismerés közös kategóriájaként,¹⁰ valamint kontextualizációs utasításeggyüttesként értelmezi.¹¹ Bahtyin műfajkonceptiója alapján a (beszéd)műfajra a beszélőközösségek által intuitív módon számontartott és működtetett természetes kategóriaként tekintek.¹² Simon Gábor megközelítéséből pedig a műfaj proaktív jellegét emelem ki, amennyiben arra a világ interszjektív megtapasztalásának, a szocializáció során pedig hagyományozódásának lehetőségeként tekintünk.¹³ Ehhez kapcsolható Tátrai Szilárd és Ballagó Júlia meglátása, mely szerint a műfaj mint kategória a tapasztalatok adekvát nyelvi megformálására vonatkozó elvárásként is működhet.¹⁴

A folklórisztika számára alapvető jelentőségű a műfaj fogalma, hiszen a diszciplína vizsgálati körét jelöli ki folklórműfajok meghatározása.¹⁵ Ezzel összefüggésben elsődlegesen esztétikai kategóriaként, a valóság művészi elsjajátításának a történeti-társadalmi feltételek által meghatározott módozataként tekintenek rá.¹⁶ A meghatározott világ-megismerési mód mellett a pragmatikai megközelítéssel rokon az a meglátás is, mely szerint azonos műfajba tartozó szövegek a megismerés azonos területére irányulnak, és a közösség életében hasonló funkciót töltenek be.¹⁷ A folklórműfajok sajátosságának tekintik továbbá, hogy a műfaji séma az egyes előfordulásokból absztrahálódik, de magához a sémához nem fűződik nagy mértékű reflektáltság. A műfaj pragmatikai megközelítése azonban arra mutat rá, hogy ez nem csupán a folklórműfajokra, de a hétköznapi (beszéd)műfajokra is érvényes meglátás. A vizsgált két szövegcsoporthoz, a népdalszöveg és a könnyűzenei dalszöveg időben és keletkezési körülményeit tekintve is igen különbözik egymástól, azonban a műfajfelfogás közös vonásai teremtenek lehetőséget a társas világ-megismerésben betöltött szerep vizsgálatára a hivatásos művészeti és a folklóralakításokban.

10 *Genre in language, discourse and cognition*, szerk. Ninke STUKKER – Wilbert SPOOREN – Gerard STEEN, Mouton de Gruyter, Berlin, 2016, 1–14.

11 Elizabeth BLACK, *Pragmatic Stylistics*, Edinburgh University Press, Edinburgh, 2006, 36.

12 Mihail BAHTYIN, *A beszéd műfajai = Tanulmányok az irodalomtudomány köréből*, szerk. KANYÓ Zoltán – SIKLAKI István, Tankönyvkiadó, Budapest, 1988, 246–280, 261.

13 SIMON Gábor, *Áttekintés a műfajkutatás tendenciáiról és lehetőségeiről. Útban egy kognitív szemléletű műfajelmélet felé*, Magyar Nyelv 113. (2017/2.), 146–166.

14 TÁTRAI Szilárd – BALLAGÓ Júlia, *A stílustulajdonítás szociokulturális szituálttsága. Funkcionális kognitív pragmatikai megközelítés*, Magyar Nyelvőr 144. (2020/1.), 1–43.

15 KATONA Imre, *A folklór és a folklórisztika általános problémái = A magyar folklór*, szerk. VOIGT Vilmos, Osiris, Budapest, 1988, 27.

16 *Uo.*

17 LISZKA József, *Bevezetés a folklórisztikába*, Lilium Aurum, Dunaszerdahely, 2011, 28; VOIGT Vilmos, *A folklórisztika alapfogalmai*, Argumentum, Budapest, 2014, 261.

Az aposztrófét így mindkét szövegcsoportban olyan diskurzusként értelmezem, melynek során a megnyilatkozó a megnyilatkozás tényleges címzettjétől egy másik entitás felé fordulva kezdeményez nyelvi interakciót.¹⁸ Ezáltal olyan – prototipikusan – közvetlen interakcióban zajló közös figyelmi jelenet jön létre, amely párhuzamos és egyidejű a tényleges megnyilatkozás terével és idejével. Ebből, tehát a társas viszonyok sajátosan megjelenített szerveződéséből következik az is, hogy az aposztrófé a világról való tapasztalatok olyan megképzését teszi lehetővé, amelyben a megismerés tárgyaként megjelenített entitás az interszubjektív viszonyrendszer, a diskurzus részesévé válik.¹⁹

A vizsgálat módszere

A vizsgálatban 30 párosító népdal és 27 kortárs könnyűzenei szöveg szerepelt. A párosítók a Kerényi György szerkesztette *A Magyar Népzene Tára* IV. kötetéből²⁰ származnak. Az összesen 272 szöveget és variánsait tartalmazó gyűjteményből véletlenszerűen 30 szöveget vizsgáltam. A gyűjtemény motívumindexének metaadatai gazdag információval szolgálnak a gyűjtemény összetételére vonatkozóan, így a véletlenszerű beválogatást annak megfelelően korrigáltam, hogy a motívumindexben elkülönített csoportok egyaránt és arányosan szerepeljenek a vizsgálatban. A szövegváltozatokat csak abban az esetben tekintettem önálló szövegeknek, ha a megjelenített személyviszonyok között különbség látszott (pl. T/1 az egyik variánsban, E/2 a másikban).

A kortárs könnyűzenei szövegek a Magyar Lírákorpusz dalszöveg alkorpuszából kerültek ki. A vizsgálatba az alkorpuszban feldolgozott 9 év (2014-től 2022-ig) minden évének legjátszottabb 3 dalát válogattam be.²¹ Mivel az alkorpuszban döntően szerelmes (szakítás)²² és az

18 TÁTRAI Szilárd, *Bevezetés a pragmatikába*, Tinta, Budapest, 2011; TÁTRAI Szilárd, *Pragmatika = Nyelvtan*, főszerk. TOLCSVAI NAGY Gábor, Osiris, Budapest, 2017, 899–1058, 945.

19 Bővebben lásd TÁTRAI, *Hárman egy ladikban* és KRIZSAI Fruzsina, *Aposztrófikus mintázatok különböző lírai műfajokban: a táncdalszöveg és a halottbúcsúztató vers esete = Személyjelölés és poétika*, szerk. KULCSÁR-SZABÓ Zoltán – SIMON Gábor – TÁTRAI Szilárd, ELTE Eötvös Collegium, Budapest, 2024, 289–309, vö. Jonathan CULLER, *Theory of the Lyric*, Harvard University Press Cambridge, Massachusetts, London, England, 2015.

20 *A Magyar Népzene Tára IV. Párosítók*, szerk. KERÉNYI György, Akadémiai, Budapest, 1959. (A digitális közreadást szerkesztette, koncepció, adatbázis-tervezés: BOLYA Mátvás, MTA BTK Zenetudományi Intézet, 2019.)

21 HORVÁTH-SIMON-TÁTRAI, *I. m.*

22 A szerelmes és szakítás kategóriák értelmezéséhez lásd TÁTRAI, *Hárman egy ladikban*, KRIZSAI, *I. m.*

ént erőteljesen stilizáló rapes tematikák figyelhetők meg, ezek között a kategóriák között azonban erőteljes átfedés látszik, a vizsgálat anyagának kijelölésénél a népdalszövegekéhez hasonló arányosító korrekciót nem alkalmaztam.

Az aposztrófikus mintázatok kézi annotálását végeztem el. Az annotálás során a személyjelölés elemi jelenetbeli lehetőségeit²³ egyszerű szövegszerkesztőben < > jelölőkkel láttam el, a szövegsort követően pedig ugyancsak < > jelölők között adtam meg az annotálás címkéit. Az egyes szám első és második, valamint a többes szám első és második személyt jelöltem (E/1, E/2, T/1 és T/2 címkéekkel), és mind a megnyilatkozói, mind a befogadói pozíció mellett jeleztem, hogy az egyes szövegsorokban ki (lehet) a megnyilatkozó és a megszólított, amennyiben bármelyik beszédpartner azonosítható. Ide vezettem fel emellett az annotált egységhez kapcsolódó releváns megjegyzéseket is.

Interszjektív világmegismerés a párosító népdalok szövegében

A párosító népdalokban az aposztrófé egyik jellemző mintázata a szövegben megjelenített pár tagjai és az énekmondó között figyelhető meg. A kapcsolat deklarálása (összhangban a műfaj folklorisztikai megközelítésével) a pár legalább egyik tagjával folytatott fiktív diskurzusban történik meg. Fontos azonban, hogy többnyire az énekes az, aki a pár valamely tagját megszólítással az aposztrófikus diskurzusba vonja. Az „Ez a Rózi piros mellényt varratott, / Elejére ezüst gombot rakatott. / Rakass, Rózi, téged illet, nem engem, / Téged szeret Német Pista, nem engem!”²⁴ részlet például egy olyan szövegből származik, amelyben az énekes a pár egyik tagja felé fordulva neki címezi a megnyilatkozását, melyben kinyilvánítja a pár másik (egy- vagy többes szám harmadik személyként megjelenített) tagjának a címzett iránti érzéseit.

A gyűjtemény motívumindexe is megerősíti ezen felül azt a megállapítást, miszerint a szövegekben az énekes és pár egyik tagjának aposztrófikus fiktív párbeszéde zajlik le, vagyis nem pusztán az énekes szól a szerelmeshez. A perspektíva váltását nem kíséri metanyelvi reflexió, a szövegekből azonban egyértelműen feldolgozható a néző-

23 Nominális, lehorgonyzott igealak, személyes és mutató névmás, referenciapont-szerkezet, bővebben lásd TOLCSVAI NAGY GÁBOR, *Jelentésan = Nyelvtan*, főszerk. TOLCSVAI NAGY GÁBOR, Osiris, Budapest, 2017, 207–466, 430.

24 159-es jelzetű szöveg.

pont áthelyeződése az énekesről a pár egyik tagjára. A „Ké' föl, Vilma, nő aludjál, citacitt, / Itt a Pista, szépén dudál, citacitt! / Nem aluszok, csak heverék, / Szépén dudál, föl is kelék, citacitt”²⁵ részlet éppen ezt mutatja meg: az énekestől elhangzó felszólításra Vilma neki, tehát a megnyilatkozónak válaszol, miközben a másik szerelmes, Pista egyes szám harmadik személyű szereplője a Vilma és az énekes párbeszédéből kibontakozó eseménynek. A kapcsolat itt tehát két olyan beszédpartner többfordulós diskurzusában bontakozik ki, akik közül csak az egyik tagja a párnak, miközben a párkapcsolat másik résztvevője a fiktív diskurzusnak nem, csupán az annak keretében megfigyelt eseménynek a részese.

Az is előfordul emellett, hogy az aposztrófikus fikció keretében a pár egyik tagja szól a másikhoz. A „Farkas Marcsa derék lány, / Darát vetett az utcán, / De ja dara nem kelt ki, / Ez a Marcsa nem jött ki. // – Nem méheték, angyalom, / Az ingédet vasalom. / Majd ha jajt kivasalom, / Kiméheték, angyalom”²⁶ szövegben azt láthatjuk, hogy az első versszakban az énekes kiindulópontjából megkonstruált jelenet szereplője Farkas Marcsa. A második, Marcsa egyes szám első személyű kiindulópontjából megjelenített közlés befogadója azonban valószínűleg az ő kedvese, a neki címzett megnyilatkozásban válik hozzáférhetővé a ket-tejük kapcsolata. A pár egymáshoz való viszonyára tehát olyan módon irányul a figyelem, hogy az egyúttal beszédesemény is. Ugyan az első versszakban az énekes megnyilatkozási kiindulópontja nem jelölt, az „ez” deiktikus kifejezés kijelöli az aposztrófikus és a tényleges beszédpartnernek (közös) terét, a Marcsa becéző névforma használata pedig informális viszonyt implikál.

Fontos megemlíteni a közösségnek a szövegekben előforduló, többes szám első személyű nyelvi kifejezésekkel jelölt résztvevőit is. A többes szám első személy többnyire arra a közösségre vonatkozik, amelynek a pár és az énekmondó is tagja („Már minálunk Birska Mari viselős”),²⁷ az ilyen esetekben a tényleges megszólaló az énekmondó. Az is adatható azonban, hogy a pár egyik tagjának a megnyilatkozási kiindulópontjából konstruálódik meg a megszólaló valamely (szűkebb) közösség tagjaként, ahogyan a „Majd elmegyünk Vargáékhoz lejányért”²⁸ szövegsor megszólalója a lánykérőbe induló legények csoportjába. Emellett arra

25 115-ös jelzetű szöveg.

26 136-os jelzetű szöveg.

27 17-es jelzetű szöveg.

28 89-es jelzetű szöveg.

is akad példa, hogy a pár egyik tagjaként megnyilatkozó többes szám első személyű formával utal önmagára és a pár másik tagjára, vagyis az összetartozás deklarálása a pár egyik tagjának a pár másik tagjához címzett megnyilatkozásában történik meg a kettejük többes szám első személyű megkonstruálása révén: „Ugyé, János, hogy egyikük meg a babot”.²⁹

Diszkurzív viszonyok megképzése a könnyűzenei szövegekben

A kortárs könnyűzenei szövegekben ugyancsak a beszédpartnerek, vagyis az én és a te, valamint a többes szám első személyként megjelenített közösség viszonyainak sajátos aposztrofikus mintázatai figyelhetők meg. A népdalokhoz hasonlóan ezekre is jellemző a szerelmi tematika, de a társas (romantikus) kapcsolat megjelenítésében nem pusztán annak deklarálása figyelhető meg. A szövegekben a kapcsolat jellege kerül előtérbe, a diskurzusban az *én* és a *te* egymáshoz való viszonyának kijelölése történik meg. A tematizált társas kapcsolat és az aposztrofikus diszkurzív viszony így sok esetben egybeesik: a megjelenített beszédpartnerek a romantikus kapcsolat résztvevői is egyben („Jönnék én, ha te lennél / az, kit nékem fújt a szél. / Inkább itt megvárom, / míg a kezed tánra kér, / és e tánchoz hű legyél, / és én veled járom!”).³⁰ A Bagossy Brothers Company idézett szövegrészletében is megfigyelhető, hogy a romantikus kapcsolat egyik résztvevője a megnyilatkozó, míg a másik a megszólított. A dalszöveg egészét tekintve azonban látható, hogy a pár másik tagja nem a teljes megnyilatkozás megszólítottja, egyes szövegrészeknél az elbeszélte események egyes szám harmadik személyű szereplője csupán („Olyan ő, hogy megáll / a szívem, kalapál, / mégis olyan ember”).³¹ A megnyilatkozó kiindulópontból tehát többféleképpen hozzáférhetővé válik a kapcsolat, elbeszélte eseményként és annak diszkurzív természetében is. Az aposztrofikus odafordulás és a romantikus kapcsolat elbeszélése közti váltás korábbi vizsgálatok alapján slágerszövegekre kevésbé jellemző,³² a dalszöveg alkorpuszból vett mintának viszont egyharmadában adathozható. A metanyelvi reflexióval nem kísért váltás változatos szöveg-

29 140-es jelzetű szöveg.

30 BAGOSSY BROTHERS COMPANY, *Olyan Ő*, https://m.zeneszoveg.hu/m_dalszoveg/108701/bagossy-brothers-company/olyan-o-zeneszoveg.html (utolsó hozzáférés: 2024. 12. 08.).

31 *Uo.*

32 IMRE Petra, *A SZERELEM megkonstruálása populáris és alternatív dalszövegekben*, *Ösvények* 2017/1., 27–47; KRIZSAI, I. m.

helyeken történhet, akár verzén belül is előfordulhat, ahogy például Azahriah és Desh közös számában: „Csak az álmomban érhetlek el, / de kattán a vekker, és vége lesz. / Nem akarom, hogy fájjon, nem akarom, / hogy bántson, / nem akarom, hogy vétkezzen.”³³

Ez összefüggést mutathat azzal is, hogy bár a szövegek nagy részére jellemző valamely romantikus kapcsolat tematikája, egy részükben a résztvevők közti viszony megjelenítéséről az én részletező kidolgozására helyeződik a hangsúly: „Be kell csuknod a szemed, / úgy láthatsz meg engemet. / Hogy meghódítsd a szívem, / ismerned kell lelkemet. // Ha nem kellek, hadd menjek, / én csavargónak születtem. / Kínlódtam már eleget, / de az Isten lát engem.”³⁴ A kapcsolati relációban tehát az én pozícióját, vágyait, vélelmeit a saját egyes szám első személyű kiindulópontjából ismerhetjük meg, miközben az aposztrófikus odafordulás a megszólítotthoz való társas és diszkurzív viszonyt jeleníti meg.

A vizsgált szövegek egy része nem korlátozódik a romantikus kapcsolat megjelenítésére, azonban ezekben is meghatározó az én pozícionálása valamilyen közösség viszonylatában. Az ezekben a szövegekben megfigyelhető aposztrófikus elfordulásoknak nincs olyan jól körülhatárolható és kidolgozott címzettje, mint a romantikus kapcsolatot tematizálóknak: „Kérdezik: ki ez a csávó? / Fehér a gyerek egy fekete rappel, / inverz Fekete Pákó. [...] Ki volt itt milliók előtt? Hát én! / A régi az jó volt, az bejött, ez tré! / Eladtuk magunkat: ez az a pénz, / annyi a bulink, hogy lefagy a Waze. / Tudom, hogy az fáj, / hogy a klubba kifosztom a kasszát.”³⁵ A nyelvi megformáltság, az egyes lexikai elemekben (csávó, gyerek, tré stb.) kifejezetten feltűnő laza, közvetlen stílus, a feltett retorikai kérdések, a deiktikus nyelvi kifejezések (itt, ez, az) azonban jelzik a potenciális befogadók körét, a többes szám első személyű formák (eladtuk magunkat, bulink) pedig kijelölik azt a közösséget, amelynek viszonylatában a megnyilatkozó meghatározza magát.

Következtetések és összegzés

A párosító népdalszövegek és a kortárs könnyűzenei szövegek összevetésére vállalkozó vizsgálatból megállapítható, hogy a társas kapcsolatok

33 AZAHRIAH–DESH, *Mind1*, https://m.zeneszoveg.hu/m_dalszoveg/118152/azahriah/mind1-ft-desh-zeneszoveg.html (utolsó hozzáférés: 2024. 12. 08.).

34 PÁPAI Joci, *Origo*, https://m.zeneszoveg.hu/m_dalszoveg/103798/papai-joci/origo-zeneszoveg.html (utolsó hozzáférés: 2024. 12. 08.).

35 BSW, *Yaay*, https://m.zeneszoveg.hu/m_dalszoveg/109786/bsw-beerseewalk/yaay-zeneszoveg.html (utolsó hozzáférés: 2024. 12. 08.).

diszkurzív megjelenítése mindkét műfajban meghatározó. Míg azonban az elemzett folklórműfajnak az interszjektív világmegismerésben betöltött szerepe egyértelmű és nyilvánvaló, vagyis arra szolgál, hogy egy közösség számára bevett és művészi módon (is) megtörténjen a tagok egymáshoz való romantikus viszonyának a kinyilvánítása, addig a kortárs dalszövegeknél ez a funkció hasonlóképp nem körülhatárolható. A kortárs dalszövegek aposztrófikus mintázatai ezen felül a slágerszövegektől is elkülönülnek, azok diszkurzív sémáját nem hagyják jóvá. A szövegekben az én és társas kapcsolatainak diszkurzív viszonyokként való megjelenítése valamely egyes szám első személyű megnyilatkozási kiindulópontból történik, vagyis az aposztrófikus elfordulás a társas viszony diszkurzív viszonyként való kidolgozása mellett az én árnyalt, részletező dalszövegbeli megjelenítésében vesz részt. A szövegek egyharmadában megfigyelhető az egyes szám második és egyes szám harmadik személy közti váltás révén a megszólított beszédpartner eseménybeli szereplőként való megjelenítése, ennél is több szövegben fordulnak elő különböző megszólítottak vagy valamely kevésbé körülhatárolt beszédpartner felé fordulás. A kortárs dalszövegek aposztrófikus mintázatainak közös sajátossága a (stilizált) én, vagyis annak megnyilatkozási pozíciónak, az elhagyott szerelmesnek vagy a sikeres zenei előadónak a kidolgozása, ahonnan változatos címzettek felé történhet aposztrófikus elfordulás, az én és a közösség viszonyának megjelenítésében a spanok, a csajok, a tesók figyelhetők meg.

A két vizsgált műfaj közös vonása lehet, hogy bennük a megnyilatkozó én mindig valamilyen közösség viszonylatában határozza meg magát, az énekes és a szerelmespár tagjai is adott közösségen belül értelmezhetők. Nyilvánvaló azonban, hogy míg a vizsgált folklóralkotások bizonyos tekintetben konkrét és jól körülhatárolható közösségekben keletkeznek és működnek, addig a kortárs slágerszövegek közeget az alkotó és közönsége jelentik, miközben a bennük megjelenített csoportoknak nem olyan egyértelmű és közvetlen a viszonya a keletkezés és az előadás közegehez, mint amilyen a népdaloké. Ezzel függhet össze az is, hogy míg a népdalszövegek az interszjektív világmegismerés konvencionális és művészi módozataiként értelmezhetők, addig a kortárs könnyűzenei szövegek inkább társas viszonyok diszkurzív viszonyokként való művészi konstruálásában, ezen belül is az én és a közösség viszonyának az én perspektívájából történő feldolgozásában játszanak szerepet.

Dudás Győző ZSOMBOR

Hm-hm. Nem lerágott csont ez?
Nyilvánvaló, hogy a szeretet-
éhségünk az első számú neurotikus
védekező stratégiánk.

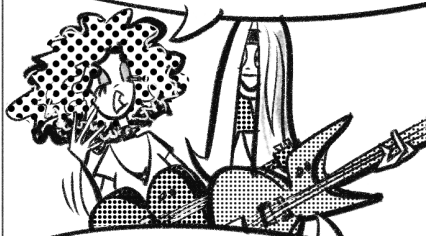
Egyáltalán, az egészet a
szorongásunk enyhítésére
csikarjuk ki a másiktól.

De a szeretet megszerzése
sziszifuszi feladat a neurotikus
személyiségszerveződésű egyén
számára, mert végtelen
érzékenysége, lappangó
féktelen indulatait...

és persze a precíz megvalósítást
követelő elvárásai mind a kapcsolat
legfőbb akadályozói...

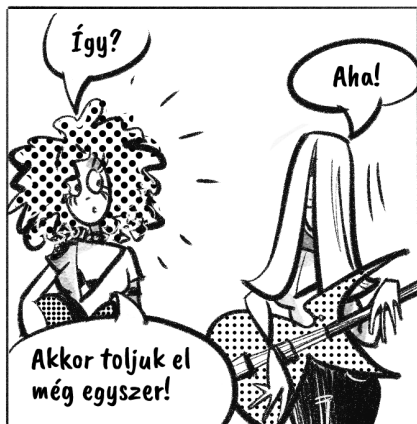

Ne gondold túl! Tök jó
ez a szöveg, ahogy megírtad.

Így?

Aha!

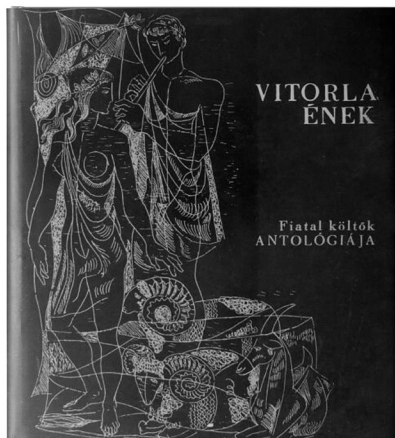
Akkor toljuk el
még egyszer!

Szeress, Zsombor,
szeress, szereeeess!

KORTÁRS OLVASATOK

Vitorla-ének. F fiatal költők antológiája,
szerk. LÁSZLÓFFY Aladár, Ifjúsági Könyvkiadó, Bukarest, 1967.

„De távol álljon tőlem a fanyalgás; a Vitorla-ének – ha egészében nézem – nem olyan kötet, amely feljogosítna a fanyalgásra. És hogyan ítélnénk meg egy antológiát másként, mint egészében? Persze hogy érdekelnek a már kirajzolódó egyéni arcélek is, mégis leginkább a lírai »csoportképére« vagyunk kíváncsiak: milyen irodalmunk állapota, közérzete 1967-ben, hogyan tükröződnek eszményei »a legtisztább és legjelentősebb pillanatban«, a pályakezdekskor? Nézzük ismét a számokat. Lehet, sőt biztos, hogy a huszonnyolcból néhányan nem fognak továbbjutni az antológián (akad közöttük olyan is, aki most szerepel először a nyilvánosság előtt – több évvel ezelőtt írt verssel), de maga a tény, hogy ennyien éreznek vonzódást a költészethez – az egészség jele. S a nagyobb számoktól a kisebbek felé közeledve, a felcsillanó vagy éppen igazolt tehetségeket tekintve, aligha túlzás azt állítani, hogy újabb – Kányádiék és Lászlóffyék után talán a harmadik – nagy költői kirajzásnak vagyunk tanúi.”

KÁNTOR Lajos, *Irigység és tanulás*, Utunk 1967/29., 2.

Bereczki Szende

RÉGI-ÚJ VITORLA-ÉNEK

A *Vitorla-ének* első kiadása 1967-ben jelent meg az Ifjúsági Könyvkiadónál, Bukarestben, Lászlóffy Aladár válogatásában, előszavával, Jancsik Pál szerkesztésében. A huszonnyolc költő (Apáthy Géza, Aradi József, Balázs András, Balla Zsófia, Bokor Katalin, Bordy Margit, Cseke Gábor, Cseke Péter, Elekes Ferenc, Farkas Árpád, Hodos László, Kenéz Ferenc, Király László, Komán János, Komzsik István, Krizsán Zoltán, Magyar Lajos, Mandics György, Máté Imre, Miklós László, Molnos Lajos, Mózes Huba, Paizs Tibor, Soós László, Szabó Barna, D. Szabó Lajos, Tatár György és Vásárhelyi Géza) mellett hat képzőművész (Árkosi István, Kopacz Mária, Bencsik János, Papadopoulos Andonis, Venczel János és Vass Tamás) grafikáit tartalmazza a kemény kötésű, 191 oldalból álló kötet, amely *Fiatalköltők antológiájaként* határozza meg magát, a borítón Venczel János munkája látható. A Romániai Magyar Irodalmi Lexikon az antológia kifejezést a következőképpen definiálja: „meghatározott szempontból összeválogatott, rendszerint több szerzőtől származó irodalmi szövegek gyűjteménye. Célja lehet egy nemzeti irodalom egészének, egy korszak vagy egy irányzat törekvéseinek, egy műfaj történetének, valamely közérdekű téma jelentkezésének hosszabb-rövidebb korszakot átfogó bemutatása”.¹ A lexikon jellegzetesen nemzedékiek titulálja az *Ötven vers* antológiát 1950-ből, a *Vitorla-éneket*, mely a Forrás második nemzedékét mutatja be, majd többek között a *Varázslataink* antológiát 1974-ből, ahol egy újabb „raj” jelenik meg.² Az utóbbi két kötet összetartozását nemcsak a Forrás-nemzedékek egymást követő generációinak bemutatása fűzi egybe, hanem a közös alcím is, *Fiatalköltők antológiája*. Jancsik Pál maga is utalást tesz erre az előszóban,³ véleménye szerint hasonló jellegű vállalkozás utoljára hét éve történt a *Vitorla-ének* kiadásakor.

Lászlóffy Aladár a *Vitorla-ének* bevezetőjében⁴ a rangsorolás és kritériumainak fölöslegességét hangoztatja, mely egy beszédes és tömeges,

1 *Romániai Magyar Irodalmi Lexikon*, I., szerk. BALOGH Edgár, Kriterion, Bukarest, 1981, 69.

2 *Uo.*, 75.

3 *Varázslataink*, szerk. JANCsik Pál, Dacia, Kolozsvár, 1974.

4 *Vitorla-ének – Fiatalköltők antológiája*, szerk. LÁSZLÓFFY Aladár, Ifjúsági, Bukarest, 1967, 5–9.

megszólalni akaró költőjelentkezésről szól, ami már önmagában véve nem elhanyagolható. A szerzők esetében az egyénire, az egyéniségre fordítja a figyelmet, a nemzedék, az iskola megnevezéstől mintha szándékosan fordulna el, annak ellenére, hogy egyrészt maga az antológia meghatározása kívánja meg a valamilyen szempontú együvé sorolást, másrészt pedig ő maga használja (ha idézőjelesen is) a generáció kifejezést, amikor (a mentegetőzés gondolatát is elindíthatja bennünk) a gyenge versről beszél, kijelentve, hogy ez a jelenség semmivel sem jellemzőbb rájuk, mint az előző „generációkra”, sőt, összehatásukban egy változatosabb, gazdagabb termést hoznak. Ugyanitt olvasható, hogy a versekben a külső és belső valóság együttesének ábrázolása a realizmus jegyében jön létre, ami a közösségi embert szolgálja. A hazai költészet ideológiája a román költőtársak törekvéseivel megegyező. A költemények közérthetőségük mellett mozgósító erejük, a szocialista humanizmus kifejezői, egy olyan emberi, egészséges érzékenység hordozói, amely nem közömbös az egyszerű emberi dolgok iránt: „Mérjük őket legjobbjaink mértékével!” – szólítja fel Lászlóffy Aladár az utolsó bekezdésben az olvasót. A kötetet Kenéz Ferenc *21 évvel mellé* című verse indítja, amelyben a helytállás, a jövőre irányultság, a bizakodás jegyei fedezhetők fel egy sokat ígérő jövő megteremtésében.

Új költői rajzás címszó alatt mutatja be a *Romániai magyar irodalom*⁵ a második Forrás-nemzedéket „[...] nem kis részben Lászlóffyék úttörésének eredményeként”. Az antológia költőit a tehetség és a művészi érettség különböző szintjére helyezi, a szilárd erkölcsi tartást emelve ki mindannyiuk esetében. A folytatásban a következő költőkről ír: Cseke Gábor, Miklós László, Balla Zsófia, Csíki László (kimarad az antológiából), Éltető József, Palocsay Zsigmond, Kádár János, Király László („[...] a *Vitorla-ének* nemzedékéből ő vált elsőként egyéniséggé [...]”), Farkas Árpád, Kenéz Ferenc. Tíz költőről a huszonnyolcból, hat évvel az antológia megjelenése után.

Kihez szól, kit szólít meg ez a kötet? Kinek a nevében és ki a megszólaló? Hogyan, miként fűződik a korabeli rendszerhez, sajtóhoz, könyvkiadáshoz, erdélyi irodalmi berendezkedéshez? Értelmezhető-e antológiaként? Beszélhetünk-e egy közös nemzedékről, s ha igen, mi-ben közös? Hogyan kapcsolódik az őt megelőző és az őt követő nemzedékekhez? Mi mást hoz magával az antológia új kiadása? Miként

5 KÁNTOR Lajos – LÁNG Gusztáv, *Romániai magyar irodalom 1944–1970*, Kriterion, Bukarest, 1973, 163–171.

olvashatók ezek a szövegek ma, beszélhetünk-e aktualitásról? A következőkben a megfogalmazott kérdésekre próbálok választ adni, ehhez pedig szükségszerű visszahelyezni a kötetet abba a történeti kontextusba, amelyben annak idején létrejött. Ezt a kontextust teremti újra Cseke Gábor az új kiadással.

A *Vitorla-ének* ötvenedik évfordulóján, 2017-ben Cseke Gábor egy „kettős” kötetet⁶ jelentetett meg, amely az antológia teljes anyagát közli újra, ezenkívül tovább követi a szerzők életpályáját, új versekkel toldja meg a meglévőket. Hodos László, Komzsik István, Krizsán Zoltán, Máté Imre, Miklós László és Soós László esetében további versekre nem számíthatunk. A borító a régi marad, a kezdő oldalpáron a régi és az új kötet címe, egyazon szerzői, grafikusai szerepelnek, a szerkesztők nevei, valamint a könyvet lektoráló Cseke Péteré. A kötet Cseke Gábor *Az idő feloldott kérdőjelei* tanulmányával folytatódik, a *Bevezető*-ben Lászlóffy Aladár gondolataira lelünk a régi kiadásból, amit Kenéz Ferenc négy soros mottója követ, kiemelve egy külön oldalon. Ezután a versek következnek a szerzők élettörténeteivel, majd Cseke Péter *Mérleg: fiatal alkotók 1965 és 1975 között* címmel ellátott tanulmánya. A függelékben a *Romániai Magyar Irodalmi Lexikon* bejegyzését találhatjuk az antológiáról, majd *Vitorla-ének*-vitáról olvashatunk az Ifjúmunkásban. Ezt követik a korabeli sajtóban megjelent recenziók, kritikák, majd egy lista az 1989 előtt megjelent Romániai magyar fiatal szerzők antológiákról. Zsidó Ferenc szerint Cseke Gábor egyik célja az új kiadás megjelentetésével a hajdani kötetben felvonultatott szerzők megmértetése, annak vizsgálata, hogy betöltötték-e azt a szerepet, melyet az induláskor előlegeztek meg nekik. Ugyanitt jegyzi meg, öt-hat ikonikus név maradt csupán, a többiekre az elhallgatás, az átmenekülés, az irányváltás, a kényszerpálya jellemző, néhány esetben korai halállal kell számolni.⁷ Az új kiadást egy honlap is kíséri, ahol nemcsak a régi-új kötet anyaga jelenik meg, hanem az idevágó tanulmányok, az új kiadás körül történő levelezés. Hiányt a képzőművészek jelentenek, sajnos róluk nincs életrajzi leírás, sem további élettörténetükről, munkáikról, csak a kötetben megjelent grafikák láthatóak.⁸

6 CSEKE Gábor, *Vitorla-ének – Fiatal költők antológiája „újratöltve”*. 1967–2017, Polis, Kolozsvár, 2017.

7 ZSIDÓ Ferenc, *Vitorla-ének „újratöltve”* = Uő., *Trendek és elhajlások. Irodalomkritikák*, Lector, Marosvásárhely, 2021, 20–23.

8 A *Vitorla-ének* honlapja: <https://sites.google.com/site/vitorlaenek/home/illusztraciok/kopacz-maria?authuser=0>.

Cseke Gábor *Hajónapló a fél százados Vitorla-énekről (1967–2017)* című tanulmányában kifejti, az ötvenes évek elején egyfajta irodalompolitikai liberalizáció jött létre, a forradalmi reakciótól tartó hatóságok kétségbeesett ideológiai igyekezete a fiatal alkotói csoportosulások ellehetetlenítéséhez vezetett. A tiltások mellett azonban jól ellenőrizhető engedékeny lépések is történtek. Romániában megjelent a Luceafărul folyóirat, a fiatal íróársadalom újító műhelyeként, amelynek irányítását a kommunista ifjúsági szervezet vezetősége végezte. Elindult a Luceafărul verseskönyvsorozat is, mely fiatal román költők jelentkezését szorgalmazta, ennek az elképzelésnek a nyomán jelent meg a Forrás sorozat 1961-ben.

Hasonló módon jöhetett létre a lehetőség és ezt követően az igény egy új antológia megszerkesztésére. A *Vitorla-ének* nem a teljes sikert hozta, ez egyértelműen lemérhető ennek legalább kétoldalú fogadtatásából, ha elolvassuk az Ifjúmunkás által szervezett kerekasztal-megbeszélés lejegyzett vitáját. Inkább úgy fogalmaznánk, hogy a huszonnyolc erdélyi magyar költő egy kötetben, egyszerre való megszólalására a reakció elkerülhetetlen. Hogy ez összességében jó vagy rossz, persze nem mindegy, de tény, hogy vitatémává válik, tehát a létezését feltételezi. Így egy jelenlétről beszélhetünk, egy újra felbukkanásról a sok év hallgatás után.

Cseke Gábor tanulmánya az irodalmi életben betöltött határköz szerepe miatt is nevezheti korszakjelző kiadványnak, úttörőnek az antológiát, ami által a romániai magyar könyvkiadás tett gesztust a romániai magyar költészet utánpótlása felé, kezességet vállalva huszonnyolc, az irodalmi alkotómunka különböző fázisainak állomásán lévő szerzőért. A felmutatásban természetesen a nyilvánosság elé bocsátó szerkesztők játszották a kulcsszerepet.

Amikor az ötvenes évek engedményeiről, ugyanakkor ellenőrizhetőségéről, szabályozásairól beszélünk, tulajdonképpen arra adunk választ, hogy ki az, aki hangot kap a megszólalásra, azt hogyan kapja és kihez szól. Lászlóffy Aladár hangsúlyozza a vitában,⁹ hogy ez a fiatal nemzedék csak filológiai műveltséggel rendelkezik, ami ma édeskevés. Pomogáts Béla a következőképpen szól: „A közösségi élmények újjászületését a Forrás második nemzedéke hozta az első nemzedék nagyvárosi élményeihez és az erdélyi avantgárd költészet hagyományait

9 LÁZÁR László, *Vitorla-ének vita*, Ifjúmunkás 1967. július–szeptember, <https://sites.google.com/site/vitorlaenek/home/az-ifjumunkas-vitorla-enek-vitaja?authuser=0>

életre keltő érdeklődéséhez képest, a második nemzedék eredeti élményeit a falusi tapasztalat és a tradicionális kultúra szabta meg.¹⁰ Egy újonnan felnövekvő értelmiségi generáció megszólalásának lehetőségéről beszélhetünk: „Alkalmat kaptunk arra, hogy valahogy ünnepebb emlékké váljon ennek az antológiának a megjelenése – ami könyvsiker –, s valahogy fórumnak érezzük magunkat arra, hogy a fiatalok kérdéseiről beszéljünk” – fogalmaz Lászlóffy a már említett vitában. Ugyanezt ismétli Balogh József, amikor arról beszél, hogy most egyszerűen lehetőség teremtődött arra, hogy egy ember, aki talán más körülmények között nem írt volna, kifejezhesse magát. Meg kell viszont adni neki a lehetőséget ahhoz, hogy továbbfejlődjék, szóhoz jusson. A megszólalásra adott lehetőség viszont a megszólalás hangját határozta meg, valamint kijelölte a megszólítottat, ami a nép. Gálfalvi György különböző erősségű, sokszor egymástól élesen elütő megszólalásokat fedez fel, szükségesnek látja minél több olyan vers megjelenését, amelyek hozzájárulnak az olvasótábor kibővítéséhez, s amelyek konkrétan hozzászólnak a valóság kérdéséhez, mert ezt teszi magáévá a nép. Ide illeszteném Kányádi gondolatait is, aki a nemzeti kérdés megőrzése mentén közelít az antológiához, visszakanyarodva a jelenlét kérdéséhez. „[...] a magyar irodalmi élet életerős megnyilvánulásának tartom. Lehetőséget kell találni arra, hogy ténylegesen megismétlődhessen. Egy a lényeges: az, hogy sokkal több megjelenési lehetőség van manapság, mint korábban volt, főleg a Forrás-sorozatnak köszönhetően. Ebben az antológiában – nem akarok vitába szállni azzal, hogy ilyen még nem volt, mert igenis volt – az a jó, hogy jelentkezett az újabb fiatal nemzedék.” Farkas Árpád a költői hang gyarapodásának fontosságáról beszél. Domokos Géza erőt, frissességet lát az újonnan befutó nemzedékben, szilárd eszmeiséget, felelősségtudatot. Tömöry Péter a kötet egységességét a költők etikai tartásában látja, Molnos Lajos az őszinteségben. Megfigyelhető tehát egy ideológia a háttérben, mely mentén felépítik a második Forrás-nemzedéket.

Pomogáts Béla fent említett tanulmányában kifejti, hogy az első Forrás-nemzedék világirodalmi tájékozottságát, filológiai pontosságát, elmagányosodó közérzetét a népi és népköltészeti hagyományok, a kisebbségi tapasztalatok, a közösségi elhelyezkedés váltják fel, ami egy hagyományosabb érdeklődés a természet, az erdélyi táj és a törté-

10 POMOGÁTS Béla: *A Forrás második költőnemzedéke. A szülőföld és a közösség élményei* = Uő., *Magyar irodalom Erdélyben (1968–1989)*, V., Pallas-Akadémia, Csíkszereda, 2011, <https://sites.google.com/site/vitorlaenek/home/pomogats-bela-magyar-irodalom-erdelyben?aauthuser=0>

nelem iránt. Nem csoda tehát, hogy Hervay a *Vitorla-éneket* egy emléktelen, élményszegény nemzedék mítoszteremtéseként értelmezi, ugyanakkor méltatja az új költői magatartást, a fegyelmezettséget, a józanságot.

A vita során felmerülő kérdések között elsőként jelenik meg a közlés problematikussága, ugyanis az Igaz szó és az Utunk irodalmi folyóiratokon kívül nincs hely a publikálásra, csakis az antológiákban. Szükség van egy új folyóiraatra, mely kitérít a lehetőségeket. Szász János szerint a vers esetében túlermelésről beszélhetünk, sorba kell állni a költőknek, nincs tér a közlésre. Nagy Pál is felszólal, jelezve, hogy az irodalomnak a napilapok hasábjain is el kell jutni az olvasók tömegéhez. Bajor Andor szerint szép számmal érkeztek meg a tehetőségek a kötetbe. A közlés a lapok hivatali kötelessége lenne, még ha a tehetőségek felfedezését veszélyesnek is gondolják, hiszen felelősséggel jár. Az antológia jelentőségét tudatosítani kellett volna a sajtóban, jegyezte meg Kovács János, aki az erő, a lelkesedés hiányát mutatja fel a kötettel kapcsolatban. Szükségesnek érzi még egy lap jelenlétét.

Az elmarasztaló kritikák nem kis számban jelentkeznek, Szemlér Ferenc egy lehetetlen állapotról tesz jelentést a vitában: „Abszolút lehetetlen állapot, hogy egy ilyen nemzedékkel s általában az olvasók igényének a kielégítésével mindössze két irodalmi folyóirat foglalkozik. Ezért dicsérem az Ifjúnunkást, ezért örvendek tevékenységének, mert ezen a szükséges valamiképpen segíteni próbál. [...] Szívesen hallottam volna bizonyos kritikai hangot, tapasztaltam volna a fiatalok részéről kritikaibb magatartást önmagukkal szemben. Tudniillik az, aki azt mondja, hogy itt a költészetnek a csúcspontja, az enyhén szólva nevetéses. Kritikailag kell néznünk önmagunkat ahhoz, hogy elemezhesünk. Én a *Vitorla-éneket* nagyon komoly kötetnek tartom, s dicsérem érte az Ifjúsági Kiadót. Még akkor is, ha ebből a huszonnyolc névből tíz év múlva esetleg ötöt, ha tudunk. Ez az antológiák sorsa.”

Bodor Pál csodálkozását fejezi ki afelett, hogy a vita során egy szó sem esett a Gaál Gábor Körről, amelynek köze volt a kötethez, a költőkhöz, a nemzedékhez. Sajnálkozását fejezte ki afelett, miszerint a vitára meghívottak közül ismét kimaradtak a hazai fiatal német költők, elsősorban a nagy sikerű *17 ich – 1 Wir* antológia – a német *Vitorla-ének* – szerzői. Cseke Péter tanulmányában¹¹ az 1960-as évek elején indult

11 CSEKE Péter, *Lapok, viták, antológiák = Erdélyi értékhorizontok. Újabb eszméletörténeti tanulmányok*, Magyar Napló – Írott Szó Alapítvány, Budapest, 2015, <https://sites.google.com/site/vitorlaenek/home/merleg-fiatal-alkotok-1965-es-1975-koezoett?authuser=0>

Gaál Gábor irodalmi kör fontosságát hangsúlyozza, hiszen ebből nőtt ki tulajdonképpen a második Forrás-nemzedék. A kör az 1970-es években 100-120 tagot is számlált. Páskándi Géza szerint a költészet nem csoportos műfaj, csak az egyedek költészetét ismeri el. A *Vitorla-éneket* pedig „költői tömegnek” titulálja, akik az idők folyamán „felgyűltek”; s ha lett volna egy harmadik (konkurens) irodalmi lap, a „poéta-res-tancia” már rég ciklusokat, köteteket közölhetett volna.

Szilágyi Domokos az antológia megjelenése körüli időszakot ironizálja, amikor a tízéves ötletéről és a négyéves szerkesztéséről szól, egyesek ekkor már saját kötettel is jelentkeztek. Megnevez: „[...] legalább 5 hajmeresztő dilettánst, kinek versei nem érik meg a papírt, melyre íródtak; további tíz gyöngécskét, aki még a legfiatalabbak antológiájának (képzeletbeli) szintjét sem éri el, s a fönmaradók között néhány ígéretes tehetség s jó néhány leendő ígéretes tehetség.” Szilágyi az Igaz szóban¹² kitér a fiatal képzőművészek kérdésére, hiányolja ezek jelenlétét, a szerkesztő szűkmarkúságát a megmutatásukkal kapcsolatban. Nincs kapocs a két terület között, nincs semmilyen leírás róluk. A költők adatait pedig ők maguknak kellett volna megírni. Az antológia „Jelenség-közösködését” nem tartja becsületes dolognak uniformis jellegénél fogva, ahol a költők leróják tiszteletüket szülőatyjuk, Lászlóffy Aladár előtt. A kötetet forgatva valóban úgy érezhetjük, hogy ezek a képzőművészeti alkotások elvesztik szerepüket, elkallódnak a versek között, nincsenek párbeszédben a szövegekkel, a grafikusokról semmit nem tudunk. Sajnos ezt a hiányosságot a honlap sem pótolja a későbbiekben.

Látható tehát a vélemények megoszlása az antológia esztétikai minőségét illetően. Az Ifjómunkás által szervezett, július 13-án tartott kerekasztal-megbeszélés, amelyen sem az Utunk, sem az Igaz szó főszerkesztője nem lehetett jelen, az eseményteremtés célját szolgálta, valamiért épp a szabadságszezonban. A vitára meghívott idősebb és fiatal költők, szerkesztők, lektorok, publicisták, az antológiáról beszélve, ennek feledésbe merülését próbálták meggátolni. Legalábbis erre hivatkozik Lázár László az Ifjómunkás szerkesztősége nevében *Vitazáró helyett*¹³ címmel ellátott vita-összefoglaló cikkében. Meglátásom szerint az esemény inkább lehetőséget teremtett a kötet utólagos visszhangjainak megbeszélésére. Lázár László ugyanitt fejti ki, a vita során

12 SZILÁGYI Domokos, *Huszonnolc*, Igaz Szó 1967. szeptember, 427–430.

13 LÁZÁR László, *Vitazáró helyett*, Ifjómunkás 1967. szeptember 21., a–c.

felmerült a Scânteia folyóirat ideológiai követésének lehetősége, amely heti rendszerességgel kimondottan irodalmi-művészeti oldalán (vagy oldalain) eredeti szépirodalmat közöl, s ezen túlmenően gyorsan le-reagál bármilyen irodalmi vagy művészeti eseményt, programszerűen foglalkozik időszerű alkotási problémákkal. Hasonló szerepet tölt be, a maga keretein belül, a német nyelven megjelenő Neuer Weg című napilap is.

A recenziókat, kritikákat olvasva, Vári Attila az Utunkban¹⁴ az antológiát találja az egyedüli üdvözítő megoldásnak. A kötetben megjelent hangokat önmagukban vizsgálja, mindenik más, mint a többi, s egy kicsit mégis ugyanaz a fiatalos lendület. Huszonnyolc tagú „kamara-zenekarhoz” hasonlítja őket, akiket jól egybehangolt Lászlóffy Aladár. A kijelentés többértelműsége vitathatatlan, Szilágyi Domokos uniformis szóhasználatát aktiválhatja, valamint Páskándi közösködését.

Szász János egy megkésett jelenségről beszél,¹⁵ egyeseknek (Elekes Ferencnek és Király Lászlónak) már saját kötetük van. A huszonnyolc fiatal költő világnézete közös, a modern szocialista líra jelenik meg a romániai magyar költészetben. Az alapvonások hosszú kísérletek után forrtak ki a kor parancsára. A szocialista ihletésű költészet a társadalmi önismeretet és az etikai önvizsgálatot vállalja a humánus jegyében. A fiatal nemzedék az új valóságváltozások hordozóivá válnak, így lehet egy közös hangról beszélni. Kiemeli Balla Zsófia, Elekes Ferenc, Farkas Árpád, Király László, Magyar Lajos, Molnos Lajos, Kenéz Ferenc, Mandics György és Paizs Tibor neveit, mint akik a természetes morzsolódásban fennmaradtak.

Látható tehát a történet megszületésének kirajzolódása, egy új hang megteremtésének szükségessége a politikai elvárások terén, ami közelebb hozza az irodalmat az olvasóhoz. Ezért különbözik ez a generáció mind az előtte, mind az utána következőktől, egy másik társadalmi réteg kerül megszólításra.

Kántor Lajos feltétlen sikerként tekint a százhat versre,¹⁶ kifejtji, talán kis iróniát, humort szórva a szövegbe, hogy Jancsik Pál és Lászlóffy Aladár irigysége oly mértékben változott örömmé, hogy túl sok név került az antológiába, ezek több vers helyét foglalják el és a kötet kiegyensúlyozottságát kérdőjelezi meg.

14 VÁRI Attila, *Vitorla-ének*, Utunk 1967/26., 2.

15 SZÁSZ János, *Vitorla-ének*, Előre 1967. július 14., 2.

16 KÁNTOR Lajos, *Irigység és tanulság*, Utunk 1967/29., 2.

Végül Dávid Gyula gondolatait olvashatjuk,¹⁷ aki érdemesnek tartja a *Vitorla-énekünk*től alig egy-két évvel lemaradó jugoszláviai *Hol ó hol* (1968), a csehszlovákiai *Egyszemű éjszaka* (1970) és a *Kárpáti Kalendárium* mellékleteként megjelenő *A várakozás legszebb reggelén* (1972) költőit, verseit megvizsgálni, együtt olvasni. Mint írja, a „romantikus-sematikus líra-eszmény” szétrombolásával egyik helyen „a történelmi látás tudatos vállalása” kap hangot, a „művészi kifejező eszközöknek a népművészetből való erősítése”, másik helyen a múlttól és a közvetlen társadalmi valóságtól való programszerű elfordulás, egyfajta neoavantgarde, majd azon keresztül egyfajta harmóniára törekvés, ahol a költő „hite még őrzi a világ értelmes rendjét, de filozófiailag kezdi megkérdőjelezni a nyelvi kifejezés erejét, elégségességét”. Máshol a lét realitásainak hatása alatt az egyéniség kiszolgáltatottsága érzékelhető, ami az „ezoterikusabb líra, a közeleti funkciók megtagadását” hozza magával. Megjegyzi továbbá, hogy a második nemzedék erősebben épít az egyéniség közösségi vonzásaira, közösségi ihletére. Indulásakor talán többre becsüli az etikai értékeket az esztétikaiaknál.

Cseke Péter a már említett tanulmányában kifejti, hogy a *Vitorla-ének* megjelenésének idején a költészet elsődlegességéről beszélhetünk. *A Varázslataink* és a *Hangrobbanás* című antológiák vitája kapcsán kiderül, hogy ennek a nemzedéknek nem a költészet a fő erőssége; nagyobb rálátásuk van a szellemi élet egészére, a totalitásigényre, kritikusok, esztéták, filozófusok, ez lehetett az erősségük. Az első Forrás-nemzedékkel indult Jancsik Pál a *Varázslataink* antológiaszerkesztőjeként „arcélüket villantó költőegyéniségekre koncentrált”. A kivételes tehetségekre fordította a figyelmet, akik „művelték a csodát”. El kell ismernünk, hogy az átjárhatóságok ellenére a *Varázslataink* kötet egy kiforrott megszólalás, itt nem érzékelhető az a mélységbeli szakadás, melyet a *Vitorla-ének* próbál kiegyensúlyozni az indulók között. Itt egy másfajta világnézet uralkodik. Érdemes megemlítenünk ugyanakkor a Franyó Zoltán szerkesztésében 1967-ben megjelent *Építő Amfion* antológiát is, mely fiatal román költők verseiből válogat: Nichita Stănescu, Nicolae Labiş, Marin Sorescu, Ion Alexandru, Ana Blandiana, Ion Gheorghe és mások. A Vasile Nicolescu által összeállított antológiát az első és második Forrás-nemzedék kiváló költőgárdája fordította, melynek verseit a modern román költészet alapköveiként olvashatjuk.

17 DÁVID Gyula: *A második Forrás-nemzedék és rokonai*, Utunk 1979/24., 6.

Összegzésként tehát elmondható, hogy a második Forrás-nemzedéket bemutató *Vitorla-ének* antológia alapvetően új szellemiségben születik. Szakít (habár nem teljes jellegében és hagyománykövetésében) az öt megelőző első nemzedék hangvételével, megerősítve a nemzeti létfenntartó szerepet. A szakítás természetes jellegű is, hiszen az első Forrás-nemzedék értelmiségi hátterű, rendkívül művelt és hihetetlenül tehetséges generációját majdnem lehetetlen követni – a harmadik Forrás-nemzedéknek sikerül ez többé-kevésbé. Így a második Forrás-nemzedék alkalmazkodik azokhoz a témákhoz, megoldásokhoz, amelyeket a külső hatás teremtette kényszer követelt az irodalom általi propaganda popularizálásában. A nép gyermekeit szólaltatja meg, a nép nyelvén, a népnek, a mindenkit egygyé formáló közösség erejével kecsegtet. A mindennapi élet, a reális helyzetek, a valóság, a természetközelség, a mezőgazdaság, a családon belüli kapcsolatok, a munka, a termelés témája válik uralkodóvá, ugyanakkor a sorok között olvasni tudó könnyen talál lázadó megnyilvánulásokat. A megszólaló hangok között természetesen különbség van, ahogy az a kritikák és recenziók mentén jól kirajzolódik, a kötet címadó verse magáért beszél. Az antológia funkcionalitásában válik fontossá, megszólaltatni a csendet, az erdélyi magyar költészetet. Aktualitásáról beszélve: azoknak lehet fontos a kötet, akik vagy költőként szerepelnek benne, vagy ismerik, értik a képviselőt, a történet valahonnan valahová érkezését az irodalomtörténeti környezetben. Zsidó Ferenc szavaival zárom soraimat: „Ugyanakkor kérdés, hogy az ifjabb generáció számára mit mondhat.”¹⁸

Ferencz-Nagy Zoltán

KÖZÉRZET ÉS LÍRA – 1967/2024

A másik dolog: én úgy döntöttem, hogy az időmet jobban fel tudom használni, ha verseket írok, mintsem hogy azon rágódjam, a versszerkesztők hány verset adnak vissza és miért; ez különben fölösleges is. Próbáljunk összegyűlni a magunk kerekasztala körül, és tárgyaljuk meg magunkkal a dolgokat. Próbáljuk elmondani a magunk közérzetét, ne próbáljuk megjátszani a néptanácselnökök szerepét, próbáljuk elmondani, hogyan érezzük magunkat 1967 júliusában és azután.¹ (Farkas Árpád)

Az 1967-es *Vitorla-ének* című antológiát az irodalomtörténet a második Forrás-nemzedék fellépéseként tartja számon. Lászlóffy Aladár szerkesztette, és ha hihetünk Cseke Gábornak, a bekerülés módja elég nagy részben múlt a véletleneken (Csiki László például kimaradt, Cseke pedig úgy került bele, hogy Lászlóffy Aladár elcsípte a Főtéren, amikor az antológia már körülbelül készen volt, s kérdezte, nem adna-e bele ő is verset).² Bár az antológia utóélete során egyes szerzőkben megszületett a közösségérzet, Lászlóffy a bevezetőben maga írja le, hogy „Sem nemzedéknek, sem iskolának nem nevezhetjük őket! Nemzedék mivoltuk kor szerint sem igaz. Iskola jellegük még ennél is szűkebb, szabatosabb meghatározás lenne, s olyan tényezőket feltételez, melyek távolról sem kapcsolják össze őket.”³ Mi kapcsolja akkor össze ezeket a szerzőket? Csak a magyar könyvkiadás antológiászenvedélyének köszönhető, hogy megjelent a *Vitorla-ének*?

Nem céloim túlzottan tudományosnak lenni. Irodalmi vágyakkal teli erdélyi magyar fiataloként olvastam a könyvet, s akként is tudok írni róla, így elsődleges kérdéseim a következők lesznek: 1. Mit jelentett 1967-ben fiatal erdélyi szerzőnek lenni? Mit jelent most? 2. Milyen az irodalmi intézményrendszer, mit hányhatnának manapság a főszerkesztők és kultúraszervezők szemére a második Forrás-nemzedék ifjontcai? 3. Mit lehet kezdeni az erdélyi szcéna belterjességével? Tulajdonképpen úgy tűnik, hogy az antológia csak egy kiindulópont ahhoz, hogy egy kicsit szembenézzek azzal, mit jelentene esetleg nemzedéknek

1 *Vitorla-ének „újrátöltve”: 1967–2017*, szerk. CSEKE Gábor, Polis, Kolozsvár, 2017, 303.

2 *Uo.*, 7.

3 *Uo.*, 11.

lenni (egyáltalán van-e már a 2020-as *címtelen föld*⁴ utáni nemzedék, vagy mi, akik most indulgatunk Erdélyben, csak posztcímtelenek vagyunk?).

Az 1967-es *Vitorla-ének* antológia szerzői, akik közül páran a második Forrás-nemzedék kiemelkedő tagjaivá váltak, a könyv megjelenésekor körülbelül ott tartottak, ahol most én, és ez kísérteties: feltárlukozik egy irodalmi közeg, mely szüleimnél öregebb, ugyanakkor a Lászlóffy Aladár által összeválogatott verseik, az antológiáról keletkezett vitairatok, kritikák úgy konzerválták őket költőként, hogy úgy érzem, elsősorban huszonevesként (fiatalként)⁵ van közünk egymáshoz. Ezt nyilván bővíteni lehet azzal, hogy huszoneves (fiatal) *pályakezdő* költőként, de a kapcsolódási pontok legpontoszerűbbike a fiatalságunk, ami megfelelő keretek között örökké közös volt és lesz.

A pályakezdést már problémásabb általános érvényűen kijelenteni, hiszen úgy vélem, az antológiában jelent meg nálam pályakezdőbb, és olyan is, akinek túlszárnyalására életem egyik pontját tekintve sem lehetnek ambícióim. A szerzők költőségével kapcsolatban már az akkori kritika is vetett fel kérdéseket (ki tudja, rólam hogyan szólnának), így azt is nehéz biztos kiindulópontként használni, hiszen ki tudja, álllok-e ehhez én vagy az antológiában szereplők közül jó páran elég biztos talajon. Aki a versek poétikai vagy esztétikai elemzéséért jött, az inkább szerezze be a *Vitorla-ének* 2017-es, többé-kevésbé kritikai kiadását, és forduljon vele helyi hermeneutáihoz.

Ha eltekintünk a versek referencialitásától (és tekintünk el, hiszen másképp túl sok szétszálaznivaló akadna), akkor a fiatal erdélyi szerzőségről Király László és Farkas Árpád Ifjűmunkásban megjelent, a *Vitorla-énekről* folytatott kerekasztal-beszélgetés során elhangzott hozzászólásához, valamint Molnos Lajos és Bokor Katalin utólagos megjegyzéséhez fordulhatunk. '67-ben Király László a politikai (és esztétikai) cenzúrát nevezi meg dühe egyik fő forrásának: „Ha azért jöttem ide, hogy most dühös legyek – különben az vagyok –, akkor nem értem el vele semmit, mert nincs itt Márki Zoltán és Székely János, akik időnként az irodalmi barbarizmusnak gyönyörű példáit szolgáltatják. [...] Mert mit kezdjünk az ilyen arisztokrata gesztussal: uram,

4 *címtelen föld*, szerk. ANDRÉ Ferenc – HORVÁTH Benji, Erdélyi Híradó, Kolozsvár, 2020.

5 Azért kell *fiatalként* is meghatározni magunk, mert a *Vitorla-énekekben* megjelentek tizennyolcévesek és harmincasok versei is, tehát a *huszonevesség* mint *fiatalság* hangoztatása inkább az átlagolás eredménye, mintsem a szerzők életkorának szigorúan vett tolmácsolása.

vigye el innen ezt a verset, ez magának biztos tetszik, tetszik nekem is, de az Utunkban nem közlünk szerelmes verset? Vagy: uram, ezt a verset nem lehet így befejezni, mert úgy kell befejezni, ahogy Illyés Gyula befejezte.”⁶ Később azt is megjegyzi, hogy az egyik versében található „*vétkes* szótól valaki megijedt, valakinek nagyon fájhatott ez a szó”, mert *gyengégre* cserélte. Molnos Lajos is hasonló szálon száll be a vitába: „Egyetértek ezzel a kéréssel, olyanképpen értelmezve a segítséget, hogy épp a szerkesztők, a kiadók ne kényszerítsék nagyon sokszor a fiatal írókat, költőket, hogy az ő önkényesen kialakított szerkesztői szabályaihoz-normáihoz alkalmazkodva tegyen öntudatosan vagy öntudatlanul erőszakot lelkiismeretén.”⁷

Farkas Árpád üdvözli generációjának gyarapodását, s arra ösztönzi magát és társait, hogy mondják el, *hogyan érzik magukat*. Bokor Katalin is *huszonnyolc „dühös” vagy kevésbé dühös* fiatalelként hivatkozik a *Vitorla-ének* szerzőire, ő (is) elsősorban a közlési lehetőségek hiányát veti fel problémaként. Farkas Árpád az Előrében megjelent kritikájában továbbá azt taglalja, hogy „gyakrabban kéne arra gondolnunk, hogy irodalmi sajtónkból évtizedek óta eltűnt a társadalmi gondjaink-bajaink gyökeréig nyúló, veséző, harcos publicisztika, s újjászületését a társadalom kéri az írótól”,⁸ továbbá véleménye szerint „időszerű lenne, ha lassan körvonalazódni kezdene mai magyar írásművészetünk romániaiúsága”,⁹ s ezzel a két háború közötti transzilvanistákat idézi meg szövegében.

Azt láthatjuk, hogy a kerekasztal-beszélgetés során vagy mentén nyilatkozó három fiatal szerző egyrészt a közlési lehetőségek hiányát veti fel, másrészt a megjelenő (főleg publicisztikai) írásokat felületesnek érzékelik, sajátjaikat pedig nem nagy bizalommal adják át a szerkesztőségeknek. Király László a folytonos elutasítást, a szerkesztőségek fölényeskedését nevezi meg a közöny forrásaként (és sejthetjük, hogy Farkas Árpád ezt a közönnyt tartja a publicisztikai válság okának). Ennek tükrében úgy tűnik, a második Forrás-nemzedék valóban militáns retorikával lépett fel, s ebben nagy szerepet játszott a *Vitorla-ének*, hiszen az antológia megjelenése adott teret a bejáratott kommunikációs utak felbolygatásának.

Fiatalon persze könnyű a magam és korosztályom malmára hajtani a vizet, s azt a következtetést levonni, hogy bizony-bizony, már

6 CSEKE, *I. m.*, 300.

7 *Uo.*, 314.

8 *Uo.*, 334.

9 *Uo.*

1967-ben is fontos volt, hogy vannak fiatalok. Érdeemes figyelni azonban Szilágyi Domokos vitairatára és kritikájára is, aki az *öregeket* arra szólítja fel, hogy ne ájuldozzanak a boldogságtól csak azért, mert vannak fiatalok, akik írogatnak ezt-azt. Alapvetően két egymásnak feszülő erő bontakozik ki a *Vitorla-ének* recepciója mentén: az egyik fiatal, és valamit nagyon meg akar változtatni poétikailag, esztétikailag és politikailag (lásd Farkas Árpád fentebb idézett megjegyzéseit a publicisztikával kapcsolatban), a másik pedig maga is két (látható) részre oszlik. Az egyik kézfeltartva hátralép egyet, hogy a fiatalság történészen, a másik pedig tényleges párbeszédbe lép. Valószínűleg akkoriban is akadt ez utóbbiak mellett egy harmadik réteg is ('67-ben a cenzorok és az ideologikus írók), mely igencsak jól pénzelt volt, s akik történni se hagyták a fiatalságot, s párbeszédbe se léptek, igényeiket ültették át, nem tudásukat. Sajnos vonhatóak párhuzamok a jelenlegi helyzettel, bár nem szeretnék relativizálni egy elnyomó rendszert sem. Dühöt most is érezhetünk, sőt az erdélyi (de általában a magyar) szerzők nagyja érez, de nehéz írásban ilyen erős szavakkal lázadni, ha azok, akiknek szól, egyszerűen úgy tesznek, mintha nem létezne a magyar irodalom valósága.

Mi dühösek vagyunk? Le tudnám írni kortársaimról (legalábbis az erdélyiekről, akiket jobban ismerek, mert kevesebben vannak), hogy *dühösek vagy kevésbé dühösek*? Lehet egy fiatal szerző nem dühös? Fiatal az a szerző, amelyik nem dühös? Zsidó Ferenc a *címtelen föld*ről írt kritikájában megjegyzi, hogy „megdöbentő, [...] mennyire komor kötet ez: kissé sok a trauma, a szorongás. Csakugyan ilyen világban élünk, ezek a fiatal költők alapélményei? Ebből az antológiából jószerével hiányzik a vidámság, a humor, a játék. Ha nem fiatakként, csikókorban, mikor fognak ezek a költők játszani? Egyáltalán: kell, lehet még játszani?”¹⁰ Kérdés, hogy ez az antológia megjelenése óta eltelt négy évben változott-e: mi, a *címtelen föld* utániak komorabbak, közönyösebbek, vagy esetleg dühösebbek vagyunk-e? Egyáltalán vagyunk-e? Lászlóffy Aladár annak idején a *Vitorla-ének* szerzőbőségét azzal magyarázta, hogy minden bizonnyal *hullámhegyen* volt a hatvanas években az erdélyi magyar irodalom¹¹ – az efféle matematikuskodásban nem

10 ZSIDÓ Ferenc, *Metafordulat az erdélyi fiatal lírában (A Címtelen föld című antológiáról)*, Székelyföld 2022. január, <https://szekelyfoldfolyoirat.ro/szemle/zsido-ferenc-metafordulat-az-erdelyi-fiatal-liraban-a-cimtelen-fold-cimu-antologiarol-.html> (utolsó hozzáférés: 2024. 11. 22.):

11 CSEKE, I. m., 304.

hiszek. Már csak a túlélési ösztönöm miatt sem, mert ez azt jelentené, hogy a *címtelen föld* egy ilyen hullámhegy lenyomata, s e logika szerint nekem bizony völgyben kell felnőnem.

A *Vitorla-ének* körüli vitából kiderül, hogy a szerzők (és nem csak a fiatalok) úgy érzik, közel sincs elég tér adva az irodalomnak, és különösen a versek sínylik meg ezt. Szilágyi Domokos megjegyzi, hogy „irodalmi hetilapunk, az Utunk enyhén szólva szeszélyesen bánik versekkel és verselőkkel. Vannak uborkaszegzonjai – s nem hinném, hogy kézírathíány miatt –: e gyászos csillagzatú időszakokban be kell ér-nünk (íróknak-olvasóknak) 1-2-3 verssel: máig se feledhetem például a tavaly őszi Nagy Pangást: egyik szomorú bizonyítéka volt (ellenőrizhető!), hogy az európai költőtálatkozó munkálatainak hetében a lap teljes versanyaga 1 (írd és mondd: egy) fordításból állott. (Egy vietnami költő rövid verse.) – Nem kellene-e, nem lehetne-e az ilyen baleseteket elkerülni?”¹² Ez a következetlenség szinte elképzelhetetlennek tűnik a jelenből nézve, s ilyen körülmények között nem csoda, hogy Molnos Lajos úgy kezdi hozzászólását a vitához, hogy „mindenki szeretettel, megértéssel és atyailag beszélt rólunk, csak éppen az nem jutott eszébe senkinek, hogy megkérdezze: de hát hol is vannak ezek a fiatalok?”¹³ Molnos talán egy kicsit túl drámaira formálta ezt az első mondatot, a vita anyagának elolvasása során azonban tényleg feltűnik, hogy kevesen elegyednek valódi párbeszédbe, kevesen vállalják azt, hogy rendben, akkor nézzünk szembe ezzel a még-nem-nemzedék nemzedékkal, és olvassuk őket. Hozzátenném, hogy a fiatalok között is vannak eltérő nézetek, Molnos azt hangoztatja, hogy „ha szeretnek és becsülnék, hát tegyenek többet”, míg Farkas Árpád, amint azt a fentiekben már bemutatottam, sokkal inkább a saját nemzedéki irodalmi kommunikációs közegek kialakításában látja a megoldást (Kolozsváron ekkoriban a második Forrás-nemzedék tagjai a Gaál Gábor-kör rendszeres résztvevői, tehát adott számukra egy közeg, ahol találkozhatnak egymással és irodalmukkal, ráadásul gyakran őrködnek felettük az „öregek” – Cseke Péter írja, hogy „Baróti Pál, Lászlóffy Aladár, Szabó Gyula, Bodor Pál, Fodor Sándor időnkénti vagy tartósabb jelenléte a Gaál Gábor Kör vitáin nemcsak az »írónevelést« szolgálta – »villámhárítói« szerepet is magukra vállaltak”,¹⁴ azaz a Securitate szemeit magukra vonták).

12 *Uo.*, 312.

13 *Uo.*, 313.

14 *Uo.*, 279.

Cseke Péter szerint a hatvanas évek első felében „a Gaál Gábor Kör mintegy 100-120 tagot számlált. (Markó Béla 150-re is emlékszik.)”¹⁵ Szász János, amikor a Forrás-sorozat lehetséges előfizetői számát saccolgatja, jelenüinkből nézve ugyancsak hihetetlen számokat mond: „Három-négyezer ember biztos jelentkezne az országban, s ilyen példányszámban évente legalább húsz [!!!] kötetet nyugodtan ki lehetne adni”¹⁶ – ne feledjük el, hogy itt kizárólag erdélyi könyvkiadásról van szó. Még akkor is, ha Szász csak egy elvetemült álmodozó volt, ezek a számok elég kétségbeejtőek. Ki az, aki ma Erdélyben mer 4000-es példányszámban kiadott évenkénti 20 kötetes *verssorozatról* álmodozni? Szilágyi Domokos a *Vitorla-énekről* írt kritikájának elején a következőképpen kérdeztet és válaszolgot: „Hányan írnak ma verset nálunk? Sokan. Hányan olvasnak ma verset nálunk? Körülbelül annyian, ahányan írnak. Tehát kevesen.”¹⁷ Akárhonnan nézzük, már a hatvanas évek erdélyi magyar irodalmi közege híjával lehetett az olvasóknak, még úgy is, hogy a Gaál Gábor Köröket 100+ fő látogatta.

Javítson ki, aki jobban tud számolni, de a kolozsvári Bréda Köröket mostanában legfeljebb 50, a sajnos nem elég rendszeresen rendezett Hervay Klubokat pedig 15-30 fő szokta látogatni. Más erdélyi városban ilyen jellegű, fiatalok fiataloknak fiatalokért irodalmi megmozdulás nemigen van, nemrég indult Csíkszeredában a FIRKA Műhely, de azóta, hogy Horváth Benji és André Ferenc elkezdtek szervezni a Hervay Klubot Kolozsváron, ez az első fiatalok által kezdeményezett irodalmi kör Erdélyben. Idén az Erdélyi Magyar Írók Ligája is indított egy tehetség gondozó programot a Méhes György Tehetségkutató Pályázat díjazottainak, így ez is elsősorban fiatal, pályakezdő szerzőknek biztosít fejlődést és kommunikációs csatornát az irodalom „öregével”, idén, 2024-ben a senior díjazottak meghívást kaptak az E-MIL táborába is.

Három irodalmi folyóirat, a Helikon (Kolozsvár), a Látó (Marosvásárhely) és a Székelyföld (Csíkszereda) viszonylag gyakran szervez lapszámbemutatókat, író-olvasó találkozókat, felolvasásokat stb. E három lap közül a Helikon kiemelendő, hiszen Pávilon 420 rovatával állandó teret biztosít fiatal szerzőknek, azzal pedig, hogy szakmai gyakorlatozókat fogadnak a Babeş–Bolyai Tudományegyetem Bölcsészettudo-

15 *Uo.*, 275.

16 *Uo.*, 304.

17 *Uo.*, 328.

mányi Karáról, évről évre szembesülnek a fiatal író- és olvasóréteg igényeivel. A Látó annyiban balszerencsésebb, hogy Marosvásárhelyen nincs bölcsészet, viszont ők is tesznek lépéseket a pályakezdek felé: 2023 áprilisában szerveztek egy workshop-hétvégét a szerkesztőségben, ugyanazon év október 7-én pedig a Helikonnal együttműködve tartottak írásműhelyt Kolozsváron. Elég nyilvánvaló, hogy a folyóiratok szerkesztőségével sokkal könnyebben lehet egészséges kapcsolatot ápolni ma, mint a hatvanas években, úgyhogy nem szabad túlságosan elkeseredni, amíg vannak lapjaink, amik a szellemi igényeket tiszteletben tartják, lesznek fiatalok, akik nem *minden* ellen akarnak lázadni. A lapok anyagi helyzetük ellenére sokat tesznek azért, hogy ne csak fellegvárai legyenek az irodalomnak, hanem agorái is.

Ha csak Erdélyt nézzük, akkor a közeg elég könnyen bejárhatónak látszik, a fentebb említett három lap párbeszédben áll egymással, együttműködnek, könnyű fiatal szerzőként tájékozódni köreikben. Ha valaki debütál, a Bréda Ferenc Irodalmi Kör és a Hervay Klub gyorsan reagál, így Kolozsváron elég könnyű megtalálni a kommunikációs csatornákat, mielőtt vonzóbbá válna valamelyik pénzügyileg jobban felpuffasztott folyóirat vagy felülről kezdeményezett írói csoportosulás. Az erdélyi körök, lapok elég szép számban biztosítanak megjelenést magyarországi szerzőknek is, ez azonban fordítva kevésbé igaz: ahhoz, hogy valaki ne csak az erdélyi közegben mozogjon, óriásiit kell dobantania, vagy ki kell költöznie Budapestre legalább egy évre. Lehet, hogy ez a természetes kulturális szelekció része, azt azonban mégis furcsállom, hogy az idei erdélyi könyvtermés kritikai lenyomata igencsak hézagos, még olyan szerzők esetében is, akik akár a *címtelen föld*, akár táborok, akár mindezekről függetlenül már bekerültek a magyarországi irodalom látóterébe (lásd Sánta Miriám *Kilenc szabad növény* és Sárkány Tímea *Boszorkányok nyara* című kötetét – utóbbi Budapesten él, volt is ott könyvbemutatója).

A *címtelen föld*ről írt kritikájában Pál Sándor Attila megjegyzi, hogy „azoknak a nem-erdélyi szerzőknek a felsorolását teljesen feleslegesnek éreztem, akiknek poétikájára szintén érvényesíthetőnek tűnnek a metamodernizmus paraméterei, hiszen az antológia nevei és szövegei ismételten csak nincsenek rászorulva arra, hogy ezek a vélt vagy valós kapcsolódási pontok legitimálják őket.”¹⁸ A legfrissebb erdélyi antológiában szerintem ez nem legitimáló gesztus: a hatvanas évekkel

szemben most nem jelent gátat a cenzúra ahhoz, hogy az erdélyi magyar irodalmat a maga kortársiségében vessük össze a magyarországi kortárs irodalommal, hiszen csak így kerülhetjük el a provincializmust: ez van, az erdélyi irodalom útja a világirodalom felé még mindig elsősorban Magyarországon keresztül vezet. A kommunizmus alatt nem sikerült olyan romániai intézményrendszert létrehozni, mely a kisebbségi irodalmakat és a román irodalmat egyetlen projekt keretében olyan hálózatokban forgatja és tárja fel, melyekben az erdélyi magyar irodalom önálló, sajátos kapcsolódási pontokat igénylő elemként válhatna értelmezhetővé. Lehet, hogy az erdélyi magyar irodalmi intézmények most egyedül kell megtegyék ezt a lépést, hiszen – ha a jelenlegi irodalompolitikai helyzetben nem akadnak új csatornák a világirodalom felé – könnyen lehet, hogy hamar lényegtelenné válik arról vitatkozni, hogy van-e erdélyi magyar irodalom, vagy nincs. A kolozsvári BBTE Echinox című folyóiratában kódolt interkulturális projekt hamar csődöt mondott (eleve kényszerből jött létre – „Hogy mennyire diktatórikus eszközökkel indították az Echinoxot, az abból is kiderült, hogy a rektorátus által kinevezett főszerkesztő, Eugen Uricaru, mielőtt Ágoston Vilmosékra csukta volna az ajtót, kijelentette: „vagy aláírjátok, hogy mind tagjai lesztek az Echinoxnak, vagy addig nem mentek ki innen.”).¹⁹ Bár a lap még létezik, és működnek a magyar oldalak, a kétnyelvű projektek hiányában nehéz választ adni arra, hogy miért van egyáltalán szüksége a magyar irodalomnak ilyen formában az Echinoxra. Ha a román és a magyar szerkesztőség hatékonyabban együtt tudna működni, akár európai uniós projektek megpályázására is adódhatna alkalom, és az Echinox egy tényleges transzkulturális lappá válhatna, de ehhez hosszú évek alatt beágyazódott kommunikációs szokásokon kellene változtatni.

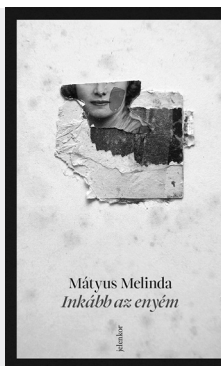
Elég megnézni a 2024-es Marosvásárhelyi Nemzetközi Könyvvásár *Látó Irodalmi Játékok* címmel futó rendezvényeiről a képeket, hogy illúziótlanul dolgozhassunk: a hálózatkutatóknak nem lesz nehéz dolguk feltérképezni a kortárs erdélyi irodalom kapcsolathálóit. Ilyen körülmények között fokozottan szükségeszerű lenne rendszeresen megbolygatni az erdélyi irodalmi életet magyarországi szerzőkkel és fordítva. Erre egy írói rezidenciaprogram lehetne a legjobb megoldás, kezdetben budapesti és kolozsvári központokkal, hiszen ezek azok a települések, ahol egy rezidens szerző a legkönnyebben be tudna kap-

19 CSEKE, I. m., 283.

csolódni az irodalmi életbe. A közegek ütköztetése cél kellene legyen, nem mellékterméke az egyetemi tanulmányoknak, s úgy gondolom, Kolozsvárnak is van bőven, amit nyújtania magyarországi fiatal alkotóknak. De ezt nekünk, Kolozsváron alkotó fiatal költő-íróknak kell fenntartani. Tulajdonképpen a városon túl (tornyáival, utcácskáival, múlt századi keresztveződéseivel) mi vagyunk azok, akiknek nyújtaniuk kell valamit a magyarországi közegnek. Túlságosan rájátszunk romániaságunkra? Miért akarunk mindenáron erdélyi antológiákat? Miért fontos, hogy erdélyiként mutassuk meg magunkat? Mi, *címtelen föld* utániak, akik még nem beszélünk magunkról többes számban, először ezzel az erdélyiséggel kell megbarátkozzunk, újra fel kell fedezzük, mit jelent az, amikor a saját elsődleges közeged nem érzed túl szűknek (túlcsordulni lenne jó, mint a *Vitorla-énekben* a huszonnyolc szerző).

A központosított magyar irodalompolitika egyre kevésbé veszi tudomásul a központosíthatatlan magyar irodalmat. Bár a transzközép lefektette a kortárs erdélyi irodalom intézményrendszerének alapjait, a későbbiekben parlagon hagyta, sőt itt-ott be-besózta, szétsuttogva, hogy akinek nem tetszik, menjen Budapestre (vagy Aradra), és keressen magának megélhetést, ha nincs rajta bizonyos sötétebb színű listákon. Fiatal erdélyi szerzőként a második Forrás-nemzedék fellépése a generációk közti együttműködésre és a javítanivalók hatékony felméréseinek fontosságára hívja fel a figyelmem: az irodalmi élet intézményrendszerét nem lehet egyszer s mindenkorra megcsinálni. Mindig jön egy újabb generáció, amelynek más igényei vannak. A világirodalmi szcéná folyton változik, új kapcsolatok kellenek, új hidak, új fordítások, új rezidenciaprogramok, új hálózatok, melyeket ha nem találunk ki magunknak, valóban a földre huppanunk a *címtelen föld* és a következő egetrengető erdélyi antológia között.

KRITIKA

Mátýus Melinda

Inkább az enyém

Jelenkor
Budapest, 2024

Szabó Ivett

DRÁGAJÓISTENEM SZÖVEG HELYETT SZÓT AD A SZÁMBA, ÉS ÉN IGÉT HIRDETEK

Mátýus Melinda *Inkább az enyém* című regényében négy generáció dalolja át magát a huszadik századon. Családi legendárium ez, ahol istenes játék a születés, a halál és a közöttük felhangzó beszéd. Szülők és gyermekek, mesélők és istenek közötti dialóg ez, egyszerre a számonkérés és a megbocsátás könyve. Érzéki, nyelvilleg felszabadító, hit-től és önvizsgálattól lüktető.

Hat nagy fejezetre oszlik a regény, ezeken belül időegységeket vagy összefüggő történetszálakat elkülönítő aleggységek segítenek tájékozódni. A nagy fejezetek kezdőpontjai kronologikusan követik egymást, azonban az, hogy a család- és társadalomtörténetben meddig jutnak el, az adott rész fókuszától függ. Ezek a nagy történet kirajzolásában fényjelenségekként tűnnek fel – vallomások őszinteséggel mesélnek az adott korról, a közvetlen családi környezetről, érzelmi életről és szenvedésről, de a többi fejezethez való viszonyukat nem mindig tisztázzák.

Találunk ugyan a szövegben az egyes karakterek azonosságára utaló jeleket, de ezek nem adják a megbizonyosodás nyugalmát. Arról viszont, hogy egy családhoz tartozik mindenki, a szereplők szokásai révén győződünk meg, a személyes hit, az Istennel ápoltságszerű viszony, legyen az a református vagy evangélikus egyházból kiinduló, nemzedékenként újrafogalmazódik, és így a mindennapi élet legtermészetesebb részeként olvashatók az ehhez kapcsolódó rítusok.

A vallásos és világi tartalmak tehát nem különíthetők el egymástól, ez pedig a regény dinamikus nyelvéből és sajátosan tagolt szövegéből, elbeszélőtechnikájából is adódik. Rövid, egymást részben ismétlő tagmondatok folynak végig az oldalakon, sokszor kihagyásokkal gyorsítva a hangot, amit olvasás közben a fejemben hallok. Az olvasási élmény felszántja az érzéseimet – tele leszek a szenvedély, a kétségbeesés és a kérdezés felhajtóerejével. A megértést nem gátolja az igék rendszeres kihagyása, a ki nem mondott gondolatok hiányos mondat szerkezetét idézi, ami nagyobb felületet teremt az érzelmek szövegbe szövésének.

A könyvtárgy mérete és a tördelés is irányítja ezt a tapasztalatot, a keskeny lap széles margói között rövid sorokba rendezett főszöveg sem egyszerű folyószöveg, a lazábban kapcsolódó gondolatokat már új sorban látjuk, ez viszont nem mindig esik egybe a beszélő személyének megváltozásával. Rengeteg viszonyt és történetet párbeszédre keresztül ismerünk meg, de ezek a főszöveg teljes értékű részét képezik. Azt, hogy más hangot kell kapcsolnunk hozzájuk, a narrátor jelzi: „Bocsáss meg. Bocsáss meg, bocsáss meg, ordítom. / A szoprán néni egészen rám fordul, de mit bocsásson meg, drága, kérdezi, feltétlenül mondjam meg, hogy mit bocsásson meg. / Ez miért tartozna rá, kérdezem, és miért beszélne én neki ezekről az intim dolgokról, éppen neki. [...] / De nem, nem, félreértem, neki mondjam meg. Neki, és felfele mutat. Feltétlenül. / Magácska olyan szép. Mondja csak el rendesen” (204).

Minden narrátor beszélő viszonyban van valamelyik isteni személyllyel, imáik egyénre és helyzetre szabottak, a szentkönyvek a recepteskönyvek praktikusságával forognak a kezükben. A generációkat és családi szálakat összekötő egyik leglátványosabb elem a vallásos énekekre és sajátos imákra való támaszkodás. Az első fejezetben a kislány gyermekkorában meghatározó szerepet játszó nagymama a vallásos énekeken és bibliai történeteken keresztül fordítja le az unoka számára azt, amit a világról hisz. Mondataiban humorosan, de közel sem sértően keveredik a nyers paraszti és spirituális szemlélet: „Ez a Sátán birodalma, mondta Nannyó minden este, mert a véce nagyon bűdös volt.

Háromszor kiáltottunk előtte, pihá, pihá, pihá, távozz tőlem, Sátán, én a Krisztusé vagyok. / Ez mindig segített, én is mindig kibírtam, testem-lelkem a bűdösségtől bepárásodott, mégis messze szállt, elszállt. A sovány testem is a mennyországba lépett. [...] A mennyországban nem lesz szar, kérdeztem, ott biztos nem lesz, mondta. / Azért próbáljam siettetni a szarást, és végigálldogálta és -énekelte a véce előtt az egészet. [...] Nannyó végig-végig énekelte” (6–7).

A második fejezetben (*Isten velünk, viszontlátásra*) a családi biblia a női ág kollektív naplója. A hagyományosan születések és elhalálozások vázlatos, évszámokra korlátozott jegyzőkönyvezése helyett az adott generáció legfelforgatóbb történetei is bekerülnek a lapszélékre, asszociációk alapján egy-egy bibliai történet mellé helyezve, énekmegjelöléssel. A közös női tudás tűnik fel a legfontosabb értéként ebben a családban, ahol megpróbáltatásokkal teli életet élő, de sorsukat a kor lehetőségeihez mérten tudatosan alakító nőket ismerünk meg. Erejüket megtöbbszörözi az Istennel ápolt viszony, énekük hoz gyógyulást (47), békés halált (30, 121). A közös hit pedig újrarendezi a normalitás érvényes határait: „Ömlik belőlem a vér, most mit mondjak, gondoltam, nem magyarázhatom el az egész családunkat az elejétől slussz-pássz a végéig, innen, a bicikli tetejéről, hogy velünk egyszer az égvilágon minden megeshet” (79).

A huszadik század második felében élő két generáció már intézményesen is képviseli az isteni üzeneteket, róluk a könyv második felében olvasunk. *A kántor lánya*, a *Szent Habakuk* és *A szószék* című fejezetek fő elbeszélője újra Melinda, az ifjú diakónus, majd lelkész, aki az *Isten velünk, viszontlátásra* legfiatalabbja, a családi történetet átfogó alak is. Ezeket a fejezeteket laza egymásra rakódás jellemzi – a szerelem sosem teljesedik be, gyermek sosem születik, az életút hiátusai kiegészíthetők, de akadnak szándékos egymásmellettséget, megtöbbszörözödést kiváltó szerzői döntések – *A kántor lánya* egy evangélikus hitközösségben helyezi el a történetet, az utolsó két fejezet viszont már egy református lelkész szolgálatáról számol be. Az identitást összetartják jelzésértékű külső elemek, a bordó körömlakk, a vörös rúzs, a tűsarkú, a fekete csipkés melltartó, a fekete bugyi, a saját test szeretetének apró próbálkozásai, és T. S. Eliot költészete, amit Isten is előszeretettel olvasgat. A családja folytonosan megkérdőjelezi Melinda döntéseit, ítéleteik pedig magukban hordozzák a mindenkori lánygyermekre, feleségre és női lelkészre zúduló elvárások alatti összeroppanás veszélyét. A társadalmi normákkal ápolt felemás viszony miatt még inkább

szembeötlő, hogy mi minden fér bele a normalitás új kereteibe, és kitágul a belső világ is. Mindegyik fejezet Melindája szabadon járja spirituális útját, környezetét nem hökkentik meg az isteni jelenések és hangok, vagy a lelkiismeret-tisztítás nyilvános rítusai.

Az egyetlen hosszan hallható férfihang Kúron Vilmosé, a harmadik fejezet elbeszélőjé. Zenész, és a kántorhoz hasonlóan Strausst hallgat, isteni beszélgetései diszkréték. A fejezet egy testileg és lelkileg leépült ember csendes számvetése, aki saját magának próbálja megmagyarázni a múltját és jelenét (165), és azt, hogy mindaz, ami vele történt, Isten vagy a saját döntése lehetett (172). A könyvet átfogó családi világhoz öccse halálán keresztül kapcsolódik. „Öcsém befelé fordult, és másfél napig énekelt. *Amint vagyok sok bűn alatt, de hallva hívó hangodat, ki értem áldozád magad, Uram Jézus jövök, jövök, jövök.* Ezt, halkán, de tisztán, írta anyám. És egyszer már nem énekelt” (121). Ugyanaz az ének és gesztus ez, mint ami halálba segíti a többieket is: „Énekelj, énekelj, Melinda. / Mit énekeljek. / Olyant, amire menni lehet. / Ezt nem kellett sokat keresgélni, rögtön tudtam, melyik az. Kezdem, mondtam, *Amint vagyok* [...]. A családunkban sokan erre az énekre indultak, befelé fordultak, és kész tudták, merre. Ők énekeltek át magukat, ha már nem ment, valaki más” (30). Kúron Vilmos szerelemre és boldogságra való igénye a családi átlaggal megegyező. Kétségbeesett, testi vágyakkal teli, önmagát megkérdőjelező, ez is összhangban van a többiekkel.

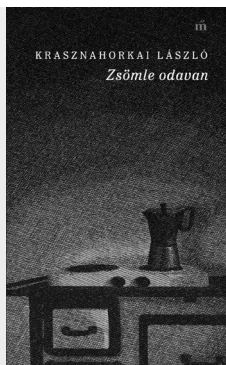
Mátyus Melinda regényének legfőbb erőssége egy olyan vallomások hang megalkotása, ami ugyanannyira mély érzésekkel dolgozik, mint amennyire önreflexív és humoros. Komolyan hisz a szó felszabadító erejében, az ifjú diakónus szájába is adja az erről való meggyőződést, a nagymamával évek óta játszott felelgetős játékba szöve: „De mondhatod szabály nélkül, beszélj csak úgy, mondatokat mondjál, vagy szavakat. / Hát ez az, mondtam, nem tudok figyelni. / Persze, hogy nem tudsz, ha egyszer benne vagy. / Még ez sem biztos, mondtam. Mert beszorultam. / Csak beszélj, és egyszer kiszabadulsz. / Pont erre gondoltam, beszélek és várok, nem figyelek a szibbadásra. / Semmitől ne félj, fénytől, sötétségtől, levegőtől, a sötétségtől pláne ne. Te mindent előkészítettél. Énekelhetnék is neked, mondta. / Nem, ne énekelj, csak szuszogj. / Újrakezdem, mondta” (71–72). Az evilág pedig összefogódkodik az érzékelhetően túlival, és olyan karakterekben ölt testet, mint a szoprán néni, akit, ahogy utólag Isten bevallja, ő ültet Melinda mellé. Így az isteni számonkérés, lelki megtisztulás rítusára (amiben

a kántor lánya apja ellen érzett gyűlöletét oldja fel magában) ráakódik az önszeretet és a nőiség megélése is. Utóbbi már a szoprán nénin keresztül: „Saját magadat és a nemi szerveidet, a combod közepét, azt gyűlölöd-e, ezekkel hogy állsz. / Nem állok jól. / És a szoprán néni erősebben világított, mígnem átvilágított teljesen, leginkább a testem közepét. / Ezek a legszebb porcikáid, mondta, én átvilágítom, és te komótosan nézzed, van időnk” (215). A fényjelenségek újra és újra feltűnnek, egyszerre járulnak hozzá az adott jelenet humorához, és egyszerre emelik meg annak jelentőségét, egyértelművé téve, hogy az isteni jelenlét tabudöntөгő.

A közel négyszáz oldal életrajzi vonatkozása adja magát, mégsem vonja el a figyelmet a teremtett világról, a belső érvényesség Visky András *Kitelepítéséhez* hasonlóan erős – izgalmas módon mindkét regényt egy személyes istenkép kirajzolása és az erdélyi kultúraköziség teszi jellegzetessé. Mátyus Melinda regénye eszembe juttatja, hogy az Isten, legyen bármelyik felekezeté, nem botránkozik meg olyan könnyen, és nem ítél úgy, mint a kiscsirke emberek, itt, mellettünk.

Krasznahorkai László
Zsömle odavan

Magvető
Budapest, 2024

Vácz Balázs

„ÉLJEN A KIRÁLY! ÉLJEN SOKÁ!” – SZÉPEN SZÓL A DALNOK NÓTÁJA

Krasznahorkai László újabb regényének központi alakja, mint annyi más jellegzetes figura a szerző szöveg univerzumában, ismét a kitaszított állapotában, az önként vállalt száműzetés léthelyzetében tűnik fel. Rejtőzködését a magyar középkorig (IV. Béla király koráig) visszanyúló mozzanatok sorával ideologizálja, Kada József homályosan mitikus Árpád-házi származásának hivatkozási alapja ugyanakkor a regény elrugaszkodási pontját képezi meg a satirikus ábrázolásmód tartományába. Önmagát kitüntetésekkel elismert háborús hősnak, büszke magyar hazafinak gondolja, aki vidéki elvonultságában elhatározza, hogy „nem tesz többé a tűzre” (19). (Mevárja, amíg a sparhert lángja elalszik a mű nyitányában, habár a házának háttérében kibontakozó későbbi erdőtüz – amelynek ő különben hátat fordít, hiszen eldönti, hogy a másik irányba néző teraszra ül ki – metaforikusan mint ha kontrasztot is teremtené elhatározása és a rajta kívül eső erősebb akaratok és érdekek között.) Már „eleget látott, eleget küzdött” (9), nem kíván az élet folyásában aktívan részt venni, nem óhajt a politika reflektorfényének keresztútjába kerülni. Erejét lekötik a mindennapi teendők, a naplementék látványában gyönyörködik, a természet szépségét élvez a teraszról, a legelésző tehéncsordákat és birkanyájukat figyeli a paradicsomi völgyben. Gondoskodik kutyájáról, Zsömléről,

és kutyabarátságát is nemzeti identitásával magyarázza. Kiterjedt külföldi összeköttetéseiről (egykori állami vezetőkkel, nemzetközi tekintélyekkel létesült ismeretségeiről, például „Zsimi Karter” [15], János Pál pápa) anekdotázik, miközben híveinek megjelenése előtt közvetlenebb emberi kapcsolata a mindössze néhány falubelivel (így Jenővel a borkimérésnél, Hirnyáknéval, az ellenszenves polgármesterrel, az erdőtűzért felelős bolondtónival, elsősorban persze Zsömlével) fennálló kontaktusra korlátozódik a javarészt szlovákok lakta, közelebről nem beazonosítható településen. Még családja, rokonsága is eltávolodik tőle. Mikrokörnyezete a zárkózott helybeliekkal és elvadult kutyáikkal megrajzolt, vázlatosan kidolgozott szociografikus viszonylatban jelenik meg.

Ebbe a személyes konfliktusokkal is terhelt magánmitológiai szférába tör be az idővel egyre nagyobb tömeggé bővülő, baljós, fenyegető benyomást keltő érdekcsoportokból, szélsőséges klikkekből összevevődő rejtélyes gyülekezet, akik a semmiből érkezve, eleinte kiismerhetetlen szándékkal, meglepetésszerűen bukkannak fel Kada József házánál. Megjelenésük, fellépésük a Krasznahorkai-műveket olvasók számára már-már klasszikusnak tekinthető atmoszférát teremt. Nyomban piederasztálra emelik (és egyhamar asszimilálják) a főszereplőt, hogy magasabb rendűnek beállított, szinte szakrálisnak tekintett küldetésük jelképévé válják. Nehéz megállapítani, hogy vajon Kada József személye és az olykor váratlanul, a sparhert körül föllángoló konyhai szónoklatai gyakorolnak-e delejezőbb hatást a híveire, vagy inkább fordítva képzelhető el, és a követők sorozatos látogatásai, a rajongás-sá, sőt kultikus tiszteletté eszkalálódó jelenlétük ösztönzi Józsi bácsit a trónus váteszi elfoglalására (a dramaturgiai megoldások némiképp emlékeztethetnek a korábbi művekből például Irimiás vagy a Herceg szuggesztív viszonyára a vonatkozó közösségekkel). Mindenesetre az aggastyán trónörökös a „Szent Magyar Föld” (208) felvirágoztatójának és a nemzet megváltójának szerephelyzetébe kerül. Lassanként önmaga szemében is azzá válik, amiként éltetik őt bennfentes alattvalói (néhány szöveghelyzetben királyi jogköreinek majdan esedékes alkalmazásával fenyegetőzik a hatalom képviselőivel szemben). Így elszánja magát, hogy irányt mutat az „Igaz Magyar Jövő” (43) rögzös országútján, és szándéka szerint ő lesz az, aki a „Szent Magyar Hazát megmenti a magyaroknak” (145).

Az önmaguk szerveződését „Koordinált Platformként” (20) megnevező underground érdekcsoportok szövetségének a cselekménybe

történi beléptetése mitológiai konnotációkat kelthet. Ők maguk is úgy nyilatkoznak, hogy „átvitt értelemben hosszú utat tettem meg” (11), mire rátaláltak Kada Józsefre, őbenne ismerve fel a nemzeti-történelmi hagyományok tiszteletére alapozott világnézetük (vagy egyenesen életvitelük, egyikőjük például „ómagyar állattartásra berendezkedett gazdaember” [31]) legnemesebb vállalkozásának, a monarchia helyreállításának lehetséges letéteményesét. Ideológiájuk szerint a nemzetromlás tapasztalatának árnyékában tevékenykednek, a magyar nemzeti karaktert pusztító általános dekadencia térnyerése ellenében folytatnak harcot. Törekvéseik mintha a „*Romlásnak indult hajdan erős magyar!*” erkölcsi hanyatlást hangsúlyozó lírai elgondolásának idő- és érték-szembeesítő logikájából kiindulva (a régi dicsőség utáni sóvárgást szembeállítva „a jelen végtelenül kiábrándító” [137] tézisével) a Berzsenyiné (A magyarokhoz I.) is meglévő gondolati paradigmából töltekezőnek („magyarok [...], hej, de tönkrement minden ebben a multikulti világban” [27]). Érdemes megfigyelni ezeknek az alakoknak a beszédrituálóját, amely olykor sajátosan ötvöződik a vulgáris-trágár kifejezőkésszettel. Meghatározó módon mégis pátosszal telített nyelvezettel, emelkedett frazeológiával készítik elő az államberendezkedés gondolati horizontján értelmezett honfoglalásukat áhítatos konyhai diskurzusaikban. Fogalmi bázisukból álljon itt néhány kiragadott példa: „a Szent Korona Tana szerint ön a Letéteményes, a Hordozó” (17), „a Szent Cél, a királyság visszaállítás” (56), „Magyar Királyság” (72), „Szent Ország” (83).¹ Ebbe a nyelvhasználati metódusba csatornázódnak be a jogörökös hazafias szenvedélyektől túlfűtött beszédei, monológ-törredékei is. Ezek olykor a szomorkás nosztalgián és a vehemens moralizáláson messze túlmutatva ténylegesen fékevesztett, anakronisztikus örültségekként hangoznak el. Itt említhető Józsi bácsi a börtönkórházban előadott hipnotikus lázálma uralkodásáról a fiatal medika, Etelka jelenlétében. A szóban forgó beszédekét hívei afféle kinyilatkoztatásként, magasztos iránymutatásként fogadják el.

A királyjelölt köré csoportosuló radikális, a terrorcselekményektől sem visszariadó monarchisták egyetlen lehetőségének a történelem fel-függesztése tűnik, abból a célból, hogy hatalomra segítsék a trónörökösöt. Vagyis az elmúlt közel hétszázötven év az államélet alakulására

1 Vö. SZABÓ Gábor, *Kilátás az utolsó hajóról (Krasznaborkai László prózavilága)*, Magvető, Budapest, 2024, 356–357. A szerző a hivatkozott szöveg helyen rámutat a szereplők nyelvének múltat konzerváló funkciójára. Ez a nyelvhasználat azonban őket is kiszorítja a jelenből szellemileg, sőt magát az időt is kiiktatja.

gyakorolt hatásainak zárójelbe tételén, az idő mesterséges kizökkentésén, sőt a *damnatio memoriae* kieszközlésén, tehát a monarchia jogfolytonosságának legitimálásán fáradoznak az élő örökös felmutatásával (vö. a kitagadott, majd visszafogadott ifj. Badigy Soós René nemzettörténész levéltári kutatásai). És ahogyan a követőtábor hathatós intézkedéseinek, azaz például annak köszönhetően, hogy a „felség” rokonságát brutálisan megfélemlítik, a rácsok lekerülnek az emeletre vezető lépcsőfeljáró bejáratáról, hogy Kada szabadon berendezhesse lakásának felső szintjén a féltve őrzött nemzeti kincseinek archívumát. Úgy nyílnak meg a kapuk eleinte a különféle hivatalok és bürokratikus közegek legfelsőbb köreiből az államapparátus útvesztőiben, hogy aztán rövidesen be is záruljanak. Tevékenységük szellemisége széles és ijesztő palettán mozog, az ártatlan romanticizáló gondolkodásmódtól egészen az államrend fegyveres megdöntésére tett kísérlet előkészületéig. A királpártiak ténykedését nagyrészt megtorlások, likvidálások követik a hatalom részéről.

A hívek meggyőződése szerint a monarchia ideája és maga a királyi cím nem egyszerűen politikai kérdés, hanem a lehető legkomolyabban felfogott eszmei tartalomnak és kollektív küldetéstudattól fűtött ügynök, a haza kötelességszerű szolgálatának minősül a regényben. Erre a koncepcióra a nemzeti pártosz regiszterének működtetésére hangolt, jelentőségteljeséget kifejező nyelvezetük fogalmi panelei játszanak rá, amelynek akkordjait a Krasznahorkai Lacinak nevezett szereplő gitárral, balalajkával kísért, a jelenlévők számára fájóan ismerős melódiai hangszerelek az édesbús magyar sors kizárólagos szólamává. Amely azonban az olvasónak szánt ironikus kikacsintással (a szerzői névvel való játék apropóján keresztül evokált eddigi életmű kulturális-szellemi tájoltsága miatt is) a nosztalgikus érzések ebből a szögből mutatott megélését kívülről komikusnak tetsző andalgásba fordítja át. Az olvasó előtt az összejöveteleiket ilyen szentimentális megvilágításban leíró szövegmozzanatok vélhetően a könnyekkel küszködő múltidézés kínos szituációinak valamiféle művi, giccses gesztusaként értelmeződnek, feltéve, ha eleve elutasítja az ábrázolt közeg esztétikai elköteleződését.² A vándorzenész Krasznahorkai László a maga módján el is különbözik a királyt látogatók táborától. Ez legfeltűnőbbben abban látható, hogy versmegzenésítéseitől (József Attila költeményeit is említik) már idegenkednek a többiek, komolyan csak Józsi bácsi ösztönzi őt (ezért

2 Vö. Szabó, *I. m.*, 354.

egy idő után egyedül neki muzsikál örömmel, egyébként is kettejük között a legbizalmasabb a kapcsolat), de gitárján csak olyan dallamokat penget nagy sikerrel népesebb közönség előtt, amelyeket szívesen hallgatnak a találkozóikon. Ebben az értelemben ő is csak kiszolgálja azt a közeget, amelynek dalnokává szegődött, és így mintha – Józsi bácsihoz hasonlóan – áldozatszerepének kontúrjai mutatkoznának meg (és benne messziről a különc Valuska angyaliságát, ártatlanságát sejtethetnénk meg). Vándorzenészi karakterisztikáját árnyalja, hogy rockoperát szeretne alkotni az életéről, saját magáról (bejelentve ezzel egy önmítosz produkálásának igényét amolyan modern históriás énekmondóként). Zsömle kiszolgáltatottsága értelmezhető a gazdája léhelyzetének azonos státuszára (az is egyfajta tükröződés, hogy a kutyát láncon tartja Hirnyákné, amikor gazdáját a börtönkórházban zárják el), Józsi bácsi mindkét kutyájának kimúlása a kiszolgáltatottak sorsképletét, az elkerülhetetlen veszteséget és vereséget villantja fel motivikusan már a kötet címében is. Ez egyébként is esszenciája a szerző műveinek. A dalnok is eltűnik a semmiben, nem érkezik róla hír többé a mű végén; Józsi bácsihoz köthető alkati hasonlóságánál fogva a szöveg az ő eltűnését is a naiv, együgyű ártatlanság elveszejtésének képzetkörében és jelképiségében pozicionálja némiképp.

A Krasznahorkai-mondatok szövedékei szívósan építik a maguk fáradhatatlan dikcióját. Az élőbeszédet idéző mondatfűzés monolit szerkesztési elve egy-egy szintaktikai egység terjedelmét alapjában véve egy-egy fejezetben faragja ki. Az elbeszélői szólamot a természetesen áramló szövegfolyam a szereplők megnyilatkozásaival egybecsúsztató, fluktuáló narrációként alkotja meg („és csak annyit lehetett kivenni az összevissza szavakból, hogy a tiszteletüket szeretnék tenni, ezért jöttek, hát, ha jöttek, intett nekik befelé, akkor jöjjenek befelé, és libasorban bemasírozta mögötte a házba, de nem akartak leülni, mi nem ülünk le az ön jelenlétében” [10]). Az elbeszélő időnként észrevétlenül adja át a szót másoknak, és éppen ez a narratív mozgás hozza létre a szövegfolyam töredezettségét, amelyben ráadásul a helyenként megkülönböztetett szereppel kiemelt szavak és hatásvadász frázisok sziklaszirtjein tipográfiaailag, a szöveg elrendezésének kompozíciójában is megtörik a textus hullámzása. A megtorpanásokat gyakran más szereplők közbeszólásai idézik elő („ő is csak egy alattvaló, akit fel kell emelnem, mert én mindenki királya vagyok és leszek, ő, fonta tovább a gondolatot, mint király, mindenkiért felelős, neki az élet kötelesség,

a másokért való törhetetlen, itt a vacsoraaa, lökte be az ajtót az ügyeletes ételkiosztó” [189]).

A mű ábrázolástechnikájának egy másik mintázata a kisszerű, provinciális és a fenséges, ünnepélyes színezetek elkeverésének, egymásba olvasztásának gyakorlatát működteti a szövegben. Ezen regiszterek kölcsönhatása több helyen is groteszk hatásmechanizmussal jelentkezik. Ilyen epizód például a ceremoniális hűségeskü tétele a szegényes konyhai miliőben (a sparhert közelében, amely a szüntelenül formálódó, elkötelezett társaság gondolati artikulációjának is epicentruma). Az uralkodás Józsi bácsira váró kötelessége és az ezzel járó történelmi vállalások kontrasztja „a kert, a főzés, a mosás, a tisztálkodás, vasalás” (54) hétköznapi elfoglaltságaival, a bolondtóni szemében a monumentális szépséget jelentő erdőtüz látványa a Csipkerózsza-hegy gerincén, illetve Pakusza eszmefuttatása a királyi hatalom tartalmáról az elmeegógyintézetben, valamint más szöveghelyeken megjelenített hasonló kölcsönhatások is az eszmei tartalom grandiózussága, fennköltisége és az ehhez társított aktuális körülmények banális aspektusainak ellenében szikráznak fel.

A múltba révedés és emlékezés futamai nemcsak a várományost hatalomra segíteni szándékozó követők sematikus nyelvének szociolektusában, és nem is csak a társaság szellemi orientációját és ízlésvilágát körvonalazó, favorizált szövegekörpusz hangzásvilágában (a népdalok, operettslágererek, Karády Katalin-dalok, Wass Albert versei a nosztalgiazás textuális és zenei tereiként megjelenítve), illetve a történelmi távlatokat tárgyaló historizáló szakaszokban, hanem a mindezekről többé-kevésbé elvonatkoztatott egyéni életút Szelezky Zitához kapcsolódó, a régi, letűnt szerelmet szindbádi impressziókkal megidéző epizódokban is megmutatkoznak.

A nosztalgiával megszépített múlthoz és a királyi méltóság történelmi státuszához való ragaszkodás gesztusa a trónszék aranyozott bordűrjéből még fiatalon emlékül kitépelt fonalak motívumában reprezentálódik érzékenyen (vö. a Horthy kormányzó közbenjárásával történt koronázás 1944-ben). Az azok visszavarrására való törekvésben pedig a roncsoltnak és megtépázottnak elgondolt magyar történelem és egyúttal a személyes sors restaurálására, helyreállítására irányuló vágyalom érhető tetten. Abban a megrázó mozzanatban erősödik fel a személyes tragikum érzékeltetése, amikor Kada Józsi bácsi már az elmeegógyintézetben bízta meg a vándorzenészt a feladattal, hogy juttassa vissza a fonalakat eredeti helyükre. Másfelől az, hogy Kada az

idő múlásáról aligha hajlandó tudomást venni, a szilárd állandóság melletti elköteleződése jelzéseként (ezt a fundamentumot látja a királyság formájában is), kutyáinak elkeresztelésében (mindegyiket ugyanúgy, Zsömlének nevezi el) fejeződik ki.

Megháborodottsága egyáltalán nem egyértelmű állapot és végki-fejlet; rögeszméjét ugyanakkor, hogy ő a magyar király, szociokulturális környezete és ő is magára égeti. A leépülése már inkább elhagyatottságának és a róla való lassú megfélelkezésnek a következménye. Ez egyet jelent magányával, személyes körének leszűkülésével, Józsi bácsi régi és új társainak, látogatóinak fokozatos elmaradozásával. Nem egészen világos azonban, hogy a főszereplő „örületének” hogyan is konstruálódik meg a mintázata, természetrajza. Figyelemre méltó egy duplikált szövegbetét: a TEK akciójának eseménysora először Kada József agyvérzésének dübörgően hangos látomásaként (az eszméletvesztés képszerű megjelenítéseként) szerepeltetett jelenet. Aztán a mű egy későbbi pontján, átíródva a szöveg valóságába, nyelvi komponáltságában (szinte) azonosan ugyanez megismétlődik a cselekmény szintjén.³ Józsi bácsi magatehetetlen összeomlása, elzuhanása a konyhában egzisztenciális értelemben vett elesettségét is magában hordozza. Második alkalommal nem otthonában tér magához, hanem kálváriája poklában találja magát, ami olyan zavarba ejtő kettősség a szövegkonstrukcióban, amely izgalmas értelmezői játékra invitálja az olvasót a szürreális és alternatív irányokba elkanyarodni képes szövegvalóság kérdéskörében. Meglehet, csupán még a háborúban a király fejébe fúródott repeszdarab jelenléte (véltetően emiatt gyötrik őt néhány évente az elviselhetetlen fejfájások) okozta a rohamát, ami kiváltotta az abszurdítások térnyerését. És nem kizárt, hogy ennek kaotikus szövődményei burjánzanak el a későbbi szövegrészek cselekménymozaikjaiban, amelyek a trónszék vágyott elfoglalásáig vezető lépések néhol groteszk szcénáit exponálják. Az elmegőgyintézet végső helyszínére érkezés innen nézve a kontrollálhatatlan elmekórtani folyamatoknak az emberi tudat épsége feletti diadalmas hatalomátvételét metaforizálja a műben. Végtere talán az egész szövegfolyam valamennyi szólamával együtt egy megalomán téboly szónoklataként a szanatóriumi ágyhoz kötöttség megdöbbenő kataton pozíciójából mondatik el.

3 Vö. SZABÓ, *I. m.*, 351–352. Az irodalomtörténetész felveti annak lehetőségét, hogy a szöveg cselekménye a főszereplő tudatában lejátszódó eseménysor, amely a környezetéből származó és sérült elméje által eltorzított ingerek és benyomások fantazmagóriáinak láncolataként áll össze.

Az örület elhatalmasodása a racionalitás önmagába fordulásaként, az értelem józanságának felszámolásaként, következésképpen az elme bezárulásaként tételezhető, mindenesetre a főszereplő mintha sokszor gondolkodna és észlelné tudatosan. A magárahagyottság, a reményvesztettség, a kiúttalanság végérvényessé kövülő fázisai, vagyis a bezárulás aktusai a Krasznahorkai-szövegek visszatérő belső toposzainak és ontológiai irányjelzőinek mutatkoznak ebben az új kötetben is. A főszereplő Zsömlével a karjában végrehajtott öngyilkossága azonban megrendítő mementójává válik a Kada József-i értelemben lecsupasztott emberi méltóság megőrzése melletti mély rokonszenv és együttérzés csendjének. Ennek tükrében a műalkotás ezen a ponton már messze eltávolodik a szatirikus nézőpont perspektívájától, és sokkal inkább valamiféle elégikusan rezignált megközelítésben érezteti a főszereplő tragédiája iránti részvételtjességét. A *Zsömle odavan* így bilenti át súlypontjait a társadalomkritikai modalitásról az egyetemesen emberi odafordulás szükségének megfogalmazása felé. És a dalnok ennek a szánalomnak a szelíd melódiáját dúdolja itt halkan, „hisz olyan szépen szól az a fájdalmas tárogatóval kísért nóta” (22).

Biró Zsombor Aurél

Visszatérő álmom, hogy apám vállán ébredek

Kalligram
Budapest, 2024

Pintér Kitti

VISSZATÉRŐ ÁLMOM, HOGY APÁM VÁLLÁN CRINGELEK

Nehéz erről a szövegről megszólalni kritikusként, vagyis inkább nem túl hálás feladat: Sári már úgyis előre elmondta az egészet. A regényben szereplő karakterek ugyanis a regényben szereplő Zsombor kritikuskai-ként tűnnek fel: de nem pusztán a fiút (a labdakezeléstől kezdve a nem túl pc megnyilvánulásokig) kritizálják, hanem a készülő kötetet is, amely nyilvánvalóan a szöveg minőségére és cselekményére is hatást gyakorol.

Míg apuka az autofikció mechanizmusait vizsgálja, igazság és hazugság kérdéseit göngyölíti fel, addig anya lelkes rajongó, aki jelentős írókarriert jövendöl, a főhős imént említett szerelme, Sári pedig a kultúratudományok perspektívájából igyekszik megvilágító erejű megjegyzéseket tenni.

Ez olvasóként nemcsak szórakoztató, de izgalmas feszültséget is generál. Míg a regénybéli Zsombor komoly erőfeszítést tesz, hogy kibontakoztathassa irodalmi „őszsenijét”, hogy metróaluljárók plakátjain láthassa viszont magát, addig a karakterei egy összefésülhető, végtelen monológban leplezik le folyton: itt semmi sem kizárólag a sajátja. Ez bizony műhelymunka.

A szöveg több szinten játszik ezzel. Először is: Zsombor kisajátítja a családjá emlékeit, és gátlástalanul át is szabja őket. Különösen izgalmas

egyébként, hogy a cselekmény során az elbeszélő többször rávilágít, hogy a családi kalendárium nem egy konszenzusos emléktár, ehelyett különböző szövegvariánsokból áll, a regényben elbeszélte történetek pedig tulajdonképpen az egyik változat lesznek ezek közül.

Másodszor kiderül, hogy – a regényvilágon belül legalábbis – az elbeszélő konkrét szövegrészeket is átemel másoktól. A 16. oldalon például van egy – a főhős szerint – erős mondat, amelyről később kiderül, hogy „valójában” Sárítól származik. Ugyanakkor csak a második előfordulási helyen – a szerkesztés következetes logikájának megfelelően – látjuk kurzíválva, addigra pedig már tudjuk: a Zsombor által elmesélt jelenetekben kurzívval van szedve, amit valaki más mond.

Lényegében a cím is hasonló módon adódik a regényben: főszereplőnk az édesapjával van, aki a saját apjáról beszél az egyik jelenetben, amikor elhangzik a „visszatérő álom” kifejezés.

Fontos megemlíteni itt az elbeszélés struktúráját is, mert nem egy hangon halljuk a cselekményt. A regény nincs fejezetekre bontva, helyette jelenetezés van, üres sorok jelzik a vágást. Ezek a váltások könnyedén vezetik az olvasót, általában valamilyen közös téma, probléma vagy érzelm köti össze a dimenziókat. Zsombor szólama ugyanakkor nem egyedüli: tipográfiaiilag ugyanaz a cezúra jelzi, amikor egy másik szereplő (anyu, apu, Sári) monologizál a szövegben, mint a jelenetváltást. De lehet-e énelbeszélés az, amelybe folyton betüremkednek más tudatok?

A regény paratextusai is nekifeszülnek Zsombor önnön tehetségére görnyedő működésmódjának: a szerző hosszú köszönetnyilvánítással adózik a szerkesztői munkáért a regény végén, de a hátlap – egyébként szörnyen jó – szövege is az „apjától vett” (természetesen átírt) „idézet”.

Ezek a leleplező mechanizmusok nyilvánvalóan reflektálnak a kortárs irodalmi közegre is, ahol az egocentrikus, önpusztító írószeni imázsa még mindig gyakori (Zsombor reflektál is arra, hogy nincs elég megírni való tragédiája).

A feminizmus kérdése, amely Sári megjelenésével Zsomborra nehezedik, párhuzamosan fut az írótaborokban fiatal lányokra nyomuló szerkesztőkkel – ráadásul a regény csak leírja, mintegy természetes és szükségszerű eseményként a hatalmi pozíójukkal visszaélő férfiak kezdeményezéseit, és csak némi iróniával fűszerezi azt, ahogy holt-részeg írók depressziósan üvöltöttek az éjszakába. Mindezek megkérdőjelezhetősége szinte fel sem tűnik a szereplőknek, ha pedig mégis,

akkor csak nevetnek rajta egyet. Megjelenik az írásból adódó irigység, frusztráció, de a mondatokon való közösködés is.

Az viszont pánikrohamot okoz, ha valaki más ösztöndíjban része-sül. Megejtő az a jelenet, amikor Zsombor ujjongva mutatja Sárinak az e-mailt: mostantól 12 hónapig pénzt kap az írásért, vehetnek belőle vibrátort, vagy elmehetnek nyaralni is. Sári a hír hallatán reszketni kezd, és hirtelen levegőt sem kap, az öröm pillanatai pánikba torkoll-nak („vajon milyen ember lehetek én, fut át az agyamon, ha így reagál a sikeremre az a valaki, akit szeretek?” [128]). A lány összegömbölyöd-ve alszik el Zsombor ölében, és amikor a fiú látja felvillanni Sári tele-fonjának képernyőjén ugyanezen pályázat visszautasító levelét, átfut az agyán, hogy bárcsak ne írt volna soha semmit a lány.

A regény alapvetően nem a kortárs irodalmi közeg kritikáját fogal-mazza meg, csak leír, nem hoz ítéletet, ugyanakkor nagyon érzéklete-sen ábrázolja, mennyire vitathatatlan és egyértelmű ez a működésmód.

A regény autofiktív jellegének is különös fűszerezést ad ez az ön-leleplezés, ugyanis a szerző nem kizárólag az önreflexív szégyent hasz-nálja a narratívában, ami *sajátja* az ilyen jellegű szövegeknek, hanem gátlástanul az olvasóra telepszik.

Egyes jelenetek csiklandozó, addiktív szekunder szégyenérzetet okoznak, mégsem tudjuk elfordítani a tekintetünket Zsomborról. Az elbeszélő újra és újra felhívja a figyelmet arra, hogy a családot ért ne-hézségekből csinál – gyakran felnagyított – irodalmi tragédiát. De a pusztá fikció nem érdekli, inkább ronccsá írja az apját, eltemeti a nagy-apját, és az olvasó előbb szégyelli el magát ettől, mint hogy Zsombor elérne az önreflexió mozzanatához.

Ez a befogadói katasztrófaturizmus egész széles spektrumot mutat: látjuk, ahogy Zsombor „telerecskázott vécépapírokat” (22) ragaszt az iskola falára, vagy hazugságon kapjuk, amikor eldicsekszik az olvasó-nak, sikerült végre a rákos apját legyőzni fociban (majd az apja gon-dolatfolyamából megtudjuk: mégsem).

Ez a szégyen ugyanakkor képes felszámolni az olvasó távolságtar-tását és berántani a szövegvilágba. A regény nyelvezete nagyon lelemé-nyes, és gyakran reflektál a cselekményre. Zsombor vízilabdás kaland-jaiból megismerjük például Szolomájert, a „főgecit” (13), aki lényegében mindenkit terrorizál a csapatban, de a kedvenc áldozata Bogdánffy, akinek csbcs-től szájba köpésig minden kijár. Az elbeszélő egy ponton átvált többes szám első személybe Bogdánffy bullyingjának leírásakor, azaz ő is csatlakozik a zaklatókhoz („mi meg éveken át próbálgatjuk,

hogy ki tud nagyobbat bőfogni a fülébe” [14]). Az olvasó ezt regisztrálva dörgedelmes ítékezésbe kezdhetne, de azon kapja magát, hogy ennek a „mi”-nek a részévé válik maga is, amikor felröhög azon, hogy még az edző is ezt a „szellemi rövidnadrág” (14) Bogdánffy szívatja. (Hangosan nevettem, amikor ideértem az olvasásban, és memorizáltam is ezt a szókapcsolatot, hogy majd biztos jól jön nekem is, aztán percekig szégyelltem magam.)

Különbözik az identitás kérdése is központi: mit jelent a „mi” (a csapat, a családom, a párkapcsolatom), és miképpen határolható körül az „én” (egy név, sportoló, író, férfi, nő).

Ez nem csupán Zsombor esetében érdekes, Sári karakterén keresztül ugyanis nem csak egy másik íráshoz való viszonyulás mutatkozik meg, kettejük viszonyrendszerében új kérdéseket vet fel a maszkulinitás, a nőiség, vagy éppen más tétellel bírnak a „princípiumok”.

A lány különböző szerepeket és szerepekkel játszik, „feminista élharcos vagy ribanc a hídról” (102), testképzavara van, mindezt próbálja kompenzálni a feminizmussal, de közben folyamatosan azzal birkózik, hogy nem férfi (ő csak Radnóti Fannija lehet az apja szerinti analógiában is). Nem csak azt problematizálja tehát a regény, mit jelent férfinak lenni: hogy waldorfos Zsolt bácsi legyünk, vagy szőrös gólkirály.

De vajon érvelési hiba-e egy „feminista háztartásban” (124) a hónaljborotválás? És kontrollálásnak számít-e, ha nem tetszik a szőr akkor sem, ha elég érzékeny vagyok? Ha esetleg mégsem vagyok elég érzékeny, szabad-e pszichológus segítségét kérnem? („A személyiségednek mintha lenne egy kis nárcisztikus (sic!) színezete” (132), így fogalmaz Sári, *nárcisztikus*. Azt, hogy tudja-e, mit jelent a vád, Zsombor tekintetén kívül a nyomdahiba is megvilágíthatja.) Lehetek-e író, ha nem vagyok férfi? És talán a legfontosabb: hogyan lehet olyasvalaki mellett megmaradni íróként, akinek a műzsája vagyok?

Az elbeszélőnk szórakozik magával, szórakozik a családjával, de leginkább az olvasón szórakozik. Folyton hergeli, csöbe húzza, kiszigereli az odaadását – de mindezt úgy, hogy az olvasó élvezzi. Zsombor elhitheti vele, hogy amit olvas, bulvár, aztán behúzza a függönyöket.

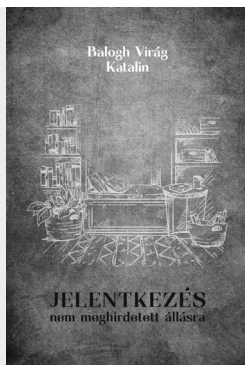
De hogy mi van a függöny mögött?

Az igazság?

Balogh Virág Katalin

Jelentkezés nem meghirdetett állásra

Napkút
Budapest, 2024

Fejérvári Katalin

AZ ÉLETRAJZBAN TÁTONGÓ LYUKAKAT ÖNMAGUNKKAL BETÖMKÖDNI

Balogh Virág Katalin pályaindulásának körülményeiből adódik, hogy a *Jelentkezés nem meghirdetett állásra* első kötetként is pozicionálható lehetne. A *Megint elkalandoztál* (2019) című novellagyűjtemény elektronikus magánkiadás formájában jelent meg, de ennek tükrében sem maradt visszhangtalanul – a KULTer.hu, a Nincs Online Folyóirat és a Műút portálja is jelentetett meg a könyvről kritikát. A korábban a szerző honlapján közreadott ígéretes elbeszélésanyag, és annak konkrét kapcsolata az új kötettel egyaránt arra mutatnak rá, hogy a *Megint elkalandoztál* kivítva szépirodalmi értékének megfelelő helyét a kortárs magyar palettán.

Balogh első könyvének érvényességét az írta volna fölül, ha a szerző a második kötetben is közread korábbi szövegeket – ezzel az első publikáció jelentőségét kétségbe vonva. Ez a probléma azért merülhet fel egyáltalán, mert a *Különös tekintettel* című elbeszélés mindkét gyűjtésben felbukkan. A szöveg „újrahasznosítását” indokolja a kötet izgalmas kompozíciós kísérlete, ugyanis a cím, a ciklusok, a szövegek tematikailag is egy állásra való jelentkezés anyagának felépítését imitálják. Ezáltal indokolt lesz az említett szöveg újbóli közlése, mert referenciamunkaként is értelmezhető, visszautalva az író korábbi publikációjára.

Ugyanakkor a novella egyik kulcsmondatának a játékba hozása is megtörténik ezáltal, a szövegek ironikus hangsúlyaira is kiélezve az olvasói figyelmet: „Ugyan miért akarna bárki újra és újra hasznosulni?” (46)

A kötet szerkezete látszólag szabályos képet mutat, a *Curriculum Vitae*t, avagy a novellákat tartalmazó ciklust egy rövid, mottószerű *Levélterv* című bevezető előzi meg. A *Mutatványok* című kaptak helyet a versszövegek, a zárórész pedig az *Ajánlás*. A *Jelentkezés nem meghirdetett állásra* egy költői pálya indulását követi, amely csak részben mutatkozik váratlan fordulatnak a novellistaként már debütált Balogh korábbi szövegeinek ismeretében.

A szerző prózanyelve ugyanis a kezdetektől fogva erősen lírai színezetű, a kötetben pedig éppen az epikus és költői érdeklődés izgalmas összejátszása és egybedolgozása történik. A novellákból álló ciklus utolsó két darabja közelít a prózaversekhez, melyek biztosítják a gördülékeny műfaji váltást a kötetrészek között. „[...] menni kell, acélos léptekkel átgázolni a narancsszínű migréntől fetrengő várososon, hogy majd hazaérve ledobáljak magamról mindent, eget, földet, hóvirágot, takaró alá bújjak, a falat nézzem, és eljátsszam, hogy itthon vagyok, még véletlenül sem egy fordulatokban gazdag, galaktikus kalandban” (*Egy világ vége*, 53). A novellák lírai rétegzettségét az álom- és emlékelbeszélések is fokozzák. Az *Absztrakt* című szöveg (melynek címadása leginkább az állásjelentkezés kontextusában megalkotott kötetkonceptió által motivált) egy rövidebb álomleírás, mely a kötet valóság- és fikcióelfogását illetően kijelölhet egy olvasói irányt. Ahogyan az álmok és emlékek az elbeszélők által konstruáltak, úgy egy önéletrajz – és tulajdonképpen az önreprezentáció lehetetlensége válik a kötet tétjévé, a szerzői autofikciót és egy állásinterjú őszintétlenségét is játékba hozva.

A *Curriculum Vitae* alá rendezett írások felnőttérettörténetként is olvashatók, a visszatekintés, visszaemlékezés pozíciója pedig gyakran nyelvileg is konkretizálódik a szövegekben, váltakozva a gyermeki nézőpontból elmesélt történetekkel. „Egy nap majd az érettségim is megbukik, és örökre eltűnik a városkánkból, ahonnan idővel eltűnök én is” (*Új élet*, 39). A retrospektív elbeszélésmód által a felnőtt és a gyermeki nézőpont párhuzamosan jelenik meg, ezzel valóban egy életút ívét rajzolva fel. Ellentétben a hagyományos, hétköznapi CV-vel, itt nem a karrier mérföldkövei kerülnek fókuszba, hanem az elbeszélőt kisgyermekkortól egészen a fiatal felnőttkorig kísérő emlékek, traumák, jelentős pillanatok. A *Hol lakik az Úristen* című szövegben például az elbeszélés jelenében átélt álmatlan éjszaka mozzanatai hívják elő

a korábban, a nagymamánál töltött hasonló esték emlékeit, a régmúlt gyermekkori jelenetek megidézése mellett pedig a közelmúlt történései is helyet kapnak az elbeszélésben.

A munkakeresés narratív kerete mellett a ciklusokat tematikus, motivikus egyezések is összekötik. A kötet első fele a fiktív szerző magán-történeteként olvasható, melynek jeleneteire, elemeire a *Mutatványok* verseiben is történik visszaulálás – megint csak az állásra való jelentkezés imitációját említve, a két szövegrész egymás mellé helyezése azt is példázza, ahogyan a szerzők saját életanyagukból dolgoznak – prózai formában.

Az alkotási folyamatokra, az írói létmódra tett utalások nyomán a könyv autofikció felőli olvasata is kirajzolódik. A versbeszélő bizonytalansága és az írói siker elérhetetlen távlatai is több helyen tematizálódnak (*felkészülés az interjúra, mutatóványaim, 3 legjelentősebb szakmai kudarc, amatőrök*), és ezeket a tapasztalatokat nyomatékosítják a *Levélterv Kedves* című, bevezető versének befejezetlen mondatai („Azért írok, mert / Kérlek, olvasd el a mellékelt szövegeket, és / Előre is köszönöm! / Üdvözlettel / B.” [7]) és az *Ajánlás*ban olvasható önvalломás-töredékek („Az életrajzában tátongó lyukakat önmagával próbálja betömködni” [107]).

A versszövegek szerkesztésmódja a *Mutatványok* darabjaiban szintén az írói határozatlanságot tükrözi, minden cím kisbetűvel írandó, és teljes mértékben hiányzik a központosítás: „akármit csinálók / arcom letörölhetetlen / verejtéke visszatükrözi a világot / megmosolyogtató amatőrizmus / egy magamfajtától” (*3 legjelentősebb szakmai kudarc, 74*). A novellák esetében ez nem figyelhető meg – talán szerzői önvalломás, miszerint a próza az író biztonságos, jól ismert közege. Az irodalmi hagyományhoz való viszonyulás tekintetében viszont ugyancsak a szerzői kishitűség mutatkozik meg, a petrarcai szonettformát imitáló költemény már címében determinálja saját sikertelenségét – *rossz vers Laurának*.

A versek a személyesség egy más fokán szólalnak meg, az önirónia fokozódik, a nyelv és a saját hang megtalálására tett kísérlet és az útkezesítés témái több helyen felbukkannak. A gyermeki léttel járó varázslat, a mesei karakterek eltűnésével a felnőtt lét valósága és kiábrándító volta kerül a lírai én figyelmének fókuszába. „[...] látom nem lesz tudományos fokozatod / nagyhírű munkahelyed fényes karriered se / szép kis családod nem lesz értékes ménesed / se kutyád se macskád sem egy árva gekkód / [...] kevesen ismerik / a neved de lesz munkaidőd

és lesznek esték / és hétvégék és holt idők két munkahely között / lesznek tágtúrésű szobanövények akikkel nem / beszéltek egy nyelvet lesznek továbbá gépek [...]” (*búcsú a varázslótól*, 70).

Balogh Virág Katalin szövegei a maguk jogán is sikerült darabok, de nem poétikai eljárásaiban tud újat adni ez a kötet. Domján Edit¹ vagy Csombor Rita² az előző könyv elbeszéléseiről tett megállapításai ezen (prózai) szövegekre is vonatkoztathatók lehetnének – szellemes, ötletekben gazdag nyelv, eleven narráció és autentikus helyzetjelentés egy korosztály mentális állapotáról.³ A versanyag pedig nem a költői bravúrokra apellál, hanem éppen az alkotói kudarcélményeket és dilemmákat jeleníti meg. A kötetkoncepció ad tétet a verseknek, ezáltal a kötet által konstruált elbeszélő és maga a szerző költői indulását láthatjuk egy állásra való jelentkezés formájában megjelenítve. *A Jelentkezés nem meghirdetett állásra* a kortárs irodalom a személyességet túlzóan fókuszba állító tendenciájára reagál – mintha azt vinné színre, hogy amennyiben az önreprezentáció és önvallomás is a cél, a közönség elé tárt anyag ugyanúgy csak konstruált lehet, mindössze egy póz. Ahogy akár egy állásinterjún prezentálja magát az ember.

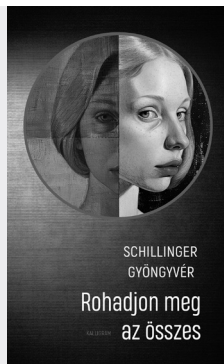
1 DOMJÁN Edit, „Akár az életeddel is kezdbetnél valamit”, www.kulter.hu/2020/04/akar-az-eleteddel-is-kezdbetnel-valamit.

2 CSOMBOR Rita, *Egy szabálytalan dodekaéder ablakai*, muut.hu/archivum/33779

3 DOMJÁN, I. m.

Schillinger Gyöngyvér
Rohadjon meg az összes

Kalligram
Budapest, 2024

Létmányi Katinka

A LÉLEKTAN VALÓDI BRUTALITÁSA

Schillinger Gyöngyvér bemutatkozó kötete 2024-ben jelent meg a Kalligram gondozásában. Műfaját tekintve bátran nevezhetjük lélektani regénynek, amely hűsbavágóan aktuális kérdéseket vet fel az emberi kapcsolatokat illetően, morális, társadalmi, individuális-pszichológiai és sok egyéb síkon, miközben a jelenlegi magyar társadalomról és mentalitásról is pontos ábrázolást ad. A szerző 2022-ben a Budapest Főváros XI. Kerület Újbudai Önkormányzat Mecénás Alkotói Ösztöndíjában részesült.

A *Rohadjon meg az összes* cselekménye alapvetően két szereplő, Balázs és Olga köré szerveződik, akik munkatársak egy ügyvédi irodában, pontosabban Balázs Olga főnöke. A férfinak családja van, a nőnek pedig vőlegénye. A műben leírt események jelen idejű fő vonulata a köré a pár hónapos időszak köré szerveződik, amelyben hárman (Balázs gyermekkori barátjával és kollégájával, Manszúrral közösen) véghez visznek egy több tíz milliós nagyságrendű sikkasztási akciót. Ugyanakkor az elbeszélés legnagyobb részben a tudat (és a tudatalatti) folyamatait követi le Olga és Balázs szemszögéből, amelyek a regényidő jelenében zajló munkahelyi és magánéleti történések mellett a családi viszonyokra és emlékekre fókuszálnak. A folyamatos megpróbáltatások elé állított 21. századi emberi lélek csendes, ám mély csatáinak

lenyomatait követhetjük végig két karrierista életében, akiknek a sorsa egy rövid időre összeér.

Az író mesterien ötvözi a társadalomkritikát a személyes drámával, bár a jogi szakmai nyelv néhol kissé apasztja a befogadó figyelmét. A témák palettáját tekintve rengeteg színnel dolgozik a regény: felmerülnek problémák a családdal, karrierizmussal, a nemi egyenlőtlenség kérdései, transzgenerációs és személyes traumák, morálisan kétes viszonyok, a házasság, a gyermeknevelés kihívásai, bűn és bűnhődés, vágy és érzelmek, valamint az istenhit is.

Schillinger Gyöngyvér nem ítélkezik szereplői fölött, holott azok cselekedetei és szavai korántsem mondhatók mindenki számára elfogadhatónak és azonosulhatónak – legalábbis első ránézésre. Balázs és Olga gondolatai azok természetes, következetlennek tűnő, ám mégis logikus asszociációs egymásutániségükben tárulnak fel előttünk. Ami leginkább meghatározza ezeket a gondolatáramlásokat, és visszatérő jellemzőként újra és újra felbukkan, az nem más, mint a végtelen bizonytalanság. Ezt pedig a jelenlegi világban szinte mindenki tapasztalta már: „Ez már volt. Össze tudna egyáltalán dobozolni? Mindent furgonra tenni, kipakolni egy másik helyen, takarítani az előző bérlő után. Mi is a baja tulajdonképpen. Megfogatja a kezén a gyűrűt. A gyűrű a baj? Amit Bánk húzott az ujjára, hogy kicsi, de gyémánt” (83).

A narráció jellege gondoskodik a főszereplők hitelességéről, árnyaltságáról, ugyanis nem a konkrét problémákat fogalmazza meg (amelyekkel sokszor a szereplők maguk sincsenek egészen tisztában), hanem azok megnyilvánuló tüneteit a hétköznapi dolgokra vonatkozóan (lásd: az előző idézet). Fejezetenként váltakozik Balázs és Olga perspektívája. Valamilyen szintű jellemfejlődés csak az egyikükkel történik a regény végére, ám abból is egyfajta kilátástalanság, az élet normális rendjének tehetetlenségből fakadó elfogadása sugárzik, a lemondás és az ezzel együtt járó „így lesz nekem a legjobb” érzése. Feloldozásról, happy endről tehát egyikük esetében sem beszélhetünk: a szerző ehelyett azt mutatja meg, hogy a változás önmagában nem feltétlenül képes megoldani azokat a nehézségeinket, amelyek miatt boldogtalanok vagyunk; hiszen mind belső eredetű, és önmagunkkal együtt élni a legnagyobb kihívás, sziszüphoszi küzdelem.

A Rohadjon meg az összes kiváló képet ad az X és Y generáció gondolkodásmódjáról, de azokról az alább részletezett jelenségekről is, amelyek a mai világban szinte életkortól függetlenül érvényesek, az életükre mégis komoly hatással van.

Olga nem igazán akar elköteleződni vőlegénye mellett, mégis esküvőjének részleteit tervezgeti nagy szorgalommal, mert legalább „valaki elveszi”. Előrelépne a munkahelyén, saját lakást akar, független szeretne lenni, ugyanakkor folyamatosan szembesülnie kell az ügyvédi iroda hierarchiájában azzal, hogy női mivoltából fakadóan alacsonyabb a megbecsültsége. Az anyja alkoholista, és Olga úgy érzi, gondoskodnia kell róla, de közben kirázza a hideg már az anyja említésétől is. Persze Balázsnak sem egyszerű a családjához való viszonya: az édesanya végrendelete miatt elhidegül testvérétől. A megboldogultra való visszaemlékezések Olga anyjához való kapcsolódásához hasonlóan furcsán kettős érzetet keltenek: az ártatlan gyerekkor és családi összetartozás nosztalgiája keveredik a közönyösségbe burkolt fájdalom, hibáztatás és kétségek sötéttségével. Barátjából lett üzlettársát, Manszúr valójában lenézi. Feleségét szereti ugyan, de a nő megállás nélküli, túlzott aggodalmaskodása a gyerekük felett kikészíti Balázst.

Bár Manszúr elméjébe nem kapunk közvetlen betekintést, mégis az ő története bizonyos szempontból még érdekesebb, mint Olgáé vagy Balázsé. Mivel csak a két főszereplő gondolatai alapján ismerhetjük meg (és a tettei, szavai közül is csak azokat, amelyeknek Olga és Balázs életére nézve valamilyen befolyásuk van), ő kifejezetten negatív fényben tűnik fel a regény egésze alatt. Mégis az utolsó fejezetben az ő kvázi megváltásának, újjászületésének lehetünk szemtanúi Olga átélésében.

Balázs és Olga rendkívül pragmatikusan szemlélik a világot, mondhatni, egészségtelenül pragmatikusan. Szinte csak a düh és a frusztráció érzését ismerik be maguk előtt is (ezt a narrációból kikövetkeztethetjük). Amijük van, azt nyűgként élik meg. Még a boldog pillanatok is hervadó szépségükben vannak ábrázolva, vagy pedig megfeketíti őket valami végtelenül materiális érdek, az emberi lény sötét oldala. „És Olga már jön is, mosolyogva lobogtatja a szerződést, hogy aláírta! Most kéne felkapni, most, ha az övé lenne, olyanokat csinálna. Rongyosra kúrná, nyilván, de közben olyanokról képzelődik, hogy Olga mellette fekszik, és szőke haja beleér az arcába, Olga elárul egy titkot, mert nyilvánvaló, hogy titkai vannak” (72).

Az érzékeny lélektani ábrázoláson felül a regényből pontos képet kapunk a magyar ügyfelek földhözragadságáról és gyanakvó természetéről, belelátunk a gazdasági fehérgallérosok arcátlan nyereszkesedésébe, a magyar egészségügyből mindenki számára ismerős jelenetekkel találkozunk, valamint a vidék-nagyváros ellentét is számos formában jut kifejezésre.

A narráció összemossa a gondolatfolyamot az aktuálisan elhangzott mondatokkal. Egy-két helyen szinte nem is lehet eldönteni első olvasásra, mi hangzott el a jelenben, mi csak gondolatban, és mi volt csupán egy bevillanó emlékkép a múltból.

„Nem mondhatok én ebben a kurva lakásban semmit?”

Lizi leereszti a kezét, hogy jön ide a lakás? Bemegy a hálószobába, csapkodja a szekrényajtókat, visszajön egy doboz cigivel. Mióta cigizik?” (55)

Ez az elbeszélési technika valójában sokkal érthetőbbé teszi az egyes szereplőkben végbemenő lelki jelenségeket. Így az objektív és szubjektív ábrázolás különleges összhangja adja meg a szerző stílusát. És persze az a nagytón keresztüli, kifinomult látásmód, amely az apró dolgokra tereli az olvasó figyelmét. Olyan kicsinységek ezek, amelyek beleolvadnak ugyan egy ember viselkedésébe, és jóformán észrevehetetlenek; mégis összefüggnek a belső történésekkel.

„Meddig megy ez így, kérdezi, és tenyerét a háta mögött a falnak támasztja. Ellöki magát, előre, hátra dől.

Olga nem válaszol, zoknit keres a fiókban, és eszébe jut, tényleg, ez furcsa, zokni nyáron” (81).

Egyezményes tanulás, végkövetkeztetés nemigen állapítható meg a történet végére. Bár Olga felmond, és lélekben is elköteleződik a házasság gondolata mellett, valamint elhatározza, hogy mentesíti magát az anyjával járó lelki terhek alól, nem lel egyértelmű boldogságra. Balázs szorongása a sikkasztási ügy kapcsán végül kicsúcsosodik, ahogy a történések ironikus fordulatot vesznek: egy ittasan elütött biciklis buktatja le őt. Az utolsó fejezetben még álmában is magyarázkodik a rendőrkapitányságon, az összezavartság és meghasonlás határán. A szülőkkal kapcsolatos traumák időről időre megjelennek mindkét szereplőnél, azonban ezek tudat alatti felvillanások formájában szüremkednek be, hiszen Olga és Balázs elnyomják ezeket a mindennapi élet stresszes feladataival és kihívásaival. Mindazonáltal átütő hangulatú, éles képek ezek, amelyek egyszerűségében és emlékjellegében tetten érhető az emberi lélek, minden érthetlenségével és önellentmondásával együtt.

A regény nem minden ponton feltétlenül érthető (ahogyan a magunk működése is misztikum néha), de minden szempontból átérezhető. A jogi/gazdasági szakmai szleng néhol elidegenítő hatást kelt ugyan, de a szereplők szempontjából fontos, így talán a narrációból

sem elhagyható. A mű egészének nyelvezete a mindennapi, közvetlen szóhasználatot adja vissza, cenzúrázatlanul, mindenfajta mesterkéeltség nélkül, emiatt rendkívül organikus befogadói élményt nyújt, és nagyban épít az olvasó asszociációira is.

Összességében tehát bátran kijelenthető, hogy a *Rohadjon meg az összes* különleges alkotás a narrációt és lélekábrázolást tekintve. A könyvet a fiatal felnőtt korosztálytól fölfelé mindenkinek tudnám ajánlani. Kíváncsian várom a folytatást.

REPERTÓRIUM

2024. július–augusztus

Repertóriumunk az elmúlt két hónap szépirodalmi alkotásait regisztrálja, gyűjtőköre a lapunk által szemlézett, nyomtatásban is megjelenő folyóiratokra terjed ki – pontosabban azokra, amelyek közülük a 2024. év során napvilágot látnak. Frissessége kizárólag ezek rendszeres beérkezésétől függ: a negyedévi és a határon túli lapok természetüknél fogva hordozzák a csúszás lehetőségét. A korábbi évek gyűjtései a Magyar Irodalmi Repertórium eddig megjelent köteteiben (2003–2006), valamint a www.repertorium.hu honlapon érhetők el.

A feldolgozott folyóiratszámok

Alföld, 2024. 7., 8.	Kalligram (Pozsony), 2024. 5., 6., 7–8.
Bárka, 2024. 1., 2., 3.	Kortárs, 2024. 7–8.
Credo, 2024. 1., 2.	Korunk (Kolozsvár), 2024. 7.
Confessio, 2024. 1., 2.	Látó (Marosvásárhely), 2024. 7.
Élet és Irodalom, 2024. július 5., július 12., július 19., július 26., augusztus 2., augusztus 9., augusztus 16., augusztus 23., augusztus 30.	Líget, 2024. 7., 8.
Ezredvég, 2024. 1.	Magyar Műhely, 2024. 2.
Forrás, 2024. 7–8.	Magyar Napló, 2024. 7., 8.
Hévíz, 2024. 1.	Mozgó Világ, 2024. 7., 8.
Hitel, 2024. 7., 8.	Műút, 2024. 1., 2.
Irodalmi Jelen, 2024. 7., 8.	Pannon Tükör, 2024. 1., 2.
Irodalmi Szemle (Pozsony), 2024. 6., 7–8.	Prae, 2024. 2.
Jelenkor, 2024. 7–8.	Székelyföld (Csíkszereda), 2024. 4., 5., 6., 7., 8.
	Tiszatáj, 2024. 7., 8.
	Vigilia, 2024. 7., 8.

Vers

1. ACSAI Roland: *Az első csillag*. = Bárka, 3/16. p.
2. ACSAI Roland: *Hóbogyó-dal*. = Credo, 2/82. p.
3. ACSAI Roland: *Itt élünk*. = Bárka, 3/16. p.
4. ACSAI Roland: *Késés-dal*. = Credo, 2/83. p.
5. ACSAI Roland: *Lassú*. = Bárka, 3/17. p.
6. ACSAI Roland: *Levél-dal*. = Credo, 2/82. p.
7. ACSAI Roland: *A nagy vakációról*. = Irodalmi Jelen, 8/8–9. p.
8. ÁDÁM Tamás: *Búskontyú sírok között*. = Ezredvég, 1/3. p.
9. ÁDÁM Tamás: *Haláltánc*. = Ezredvég, 1/5. p.
10. ÁDÁM Tamás: *A bárfas lány*. = Ezredvég, 1/4–5. p.
11. ÁDÁM Tamás: *Önmagaddal szemben*. = Ezredvég, 1/4. p.
12. ADY András: *Ismerem*. = Székelyföld, 4/40. p.
13. ADY András: *A maradék*. = Székelyföld, 4/42. p.
14. ADY András: *Nem nőtt velem*. = Székelyföld, 4/40–41. p.
15. ADY András: *Nnna!* = Székelyföld, 4/41. p.
16. ADY András: *Si times*. = Székelyföld, 4/42. p.
17. ÁGH István: *Attól félek*. = Székelyföld, 7/13. p.
18. ÁGH István: *Csoportkép*. = Székelyföld, 7/14. p.
19. ÁGH István: *Özvegyek*. = Székelyföld, 7/12. p.
20. AJLIK Csenge: *Hidegűző*. = Bárka, 2/40. p.
21. AJLIK Csenge: *Vénasszonyok nyara után*. = Bárka, 2/40. p.
22. ALMÁSI Balázs: *Ez minden*. = Irodalmi Jelen, 8/134–135. p.
23. ALMÁSI Balázs: *Nyolcadik nap*. = Irodalmi Jelen, 8/133–134. p.
24. ALMÁSI Balázs: *Paplanország*. = Irodalmi Jelen, 8/135–136. p.
25. ALMÁSI Balázs: *Piacnap*. = Irodalmi Jelen, 8/132–133. p.
26. AMBRUS Máté: *Ante portas*. = Tiszatáj, 8/6. p.
27. AMBRUS Máté: *Dichotómia*. = Tiszatáj, 8/6–7. p.
28. AMBRUS Máté: *Englynon*. = Kalligram, 6/55. p.
29. AMBRUS Máté: *Galacsin*. = Kalligram, 6/55. p.
30. AMBRUS Máté: *Galacsin*. = Műút, 2/35. p.
31. AMBRUS Máté: *Giverny*. = Kalligram, 6/54. p.
32. AMBRUS Máté: *Lebomlás*. = Tiszatáj, 8/7–8. p.
33. AMBRUS Máté: *Magam*. = Kalligram, 6/54. p.
34. AMBRUS Máté: *Magam*. = Műút, 2/35. p.
35. ANDÓ István: *Falelemek*. = Ezredvég, 1/69. p.
36. APOSTAGI Zoltán: *Üdvözítőm*. = Confessio, 1/36–37. p.
37. ASPERJÁN György: *Covid intenzívén*. = Ezredvég, 1/39. p.
38. ASPERJÁN György: *Magány*. = Ezredvég, 1/38. p.
39. ASPERJÁN György: *Töröcsik Mari, hol vagy?* = Ezredvég, 1/40. p.
40. BABICZKY Tibor: *Levél barátjához*. = Székelyföld, 5/5–6. p.
41. BABICZKY Tibor: *Shakespeare*. = Alföld, 7/10. p.
42. BABICZKY Tibor: *Stefano Landi*. = Alföld, 7/8–9. p.
43. BABICZKY Tibor: *Umberto Saba*. = Alföld, 7/9–10. p.
44. BÁGER Gusztáv: *Ekedémiák*. Immár csak másokért. = Tiszatáj, 8/19. p.
45. BÁGER Gusztáv: *Egyik-Másik oldal*. Egyes-temes igazságok. = Tiszatáj, 8/19. p.
46. BÁGER Gusztáv: *Mint Petőfi*. = Magyar Napló, 7/32. p.
47. BAJNA György: *Király Lászlóra gondolva*. = Székelyföld, 4/43–44. p.
48. BAKOS András: *Nyúl*. = Mozgó Világ, 7/63–64. p.
49. BAKOS András: *Takarítás*. = Mozgó Világ, 7/62. p.
50. BALÁZS Attila: *Odaszart valaki*. = Székelyföld, 4/73–75. p.
51. BALÁZS F. Attila: *Exit*. = Székelyföld, 6/39. p.
52. BALI Anikó: *Chiaroscuro*. = Irodalmi Jelen, 8/73–74. p.
53. BALI Anikó: *Kimérni dekára*. = Irodalmi Jelen, 8/75–76. p.
54. BÁLINT Tamás: *Máj bagymalekvárral*. (részletek). 44. 45. 46. = Bárka, 3/21–22. p.
55. BALLA Zsófia: *A csönd*. = Jelenkor, 7–8/766. p.
56. BALLA Zsófia: *Látletel*. = Műút, 1/51. p.
57. BALLA Zsófia: *Önazonosság*. = Jelenkor, 7–8/768. p.
58. BALLA Zsófia: *A szüleim*. = Jelenkor, 7–8/766–767. p.

59. BALLA Zsófia: *Az univerzum búcsúja*. = Jelenkor, 7–8/767. p.
60. BALLA Zsófia: *Utolsó táviratok*. = Múút, 1/50. p.
61. BALOGH Robert: *Képek kora* avagy midőn egy falnagytott portréba fedelkezve magát igyekezett megkeresni a költő. = Székelyföld, 4/78–79. p.
62. BÁNKÖVI Dorottya: *Holmi élettanfolyamon*. = Székelyföld, 4/75–76. p.
63. BÁNKÖVI Dorottya: *Most már elmebetsz*. = Kalligram, 6/69. p.
64. BÁNKÖVI Dorottya: *A tenger nappal alszik*. = Kalligram, 6/70. p.
65. BANNER Zoltán: *2024*. = Bárka, 3/18–19. p.
66. BANNER Zoltán: *célszalag*. = Bárka, 3/20. p.
67. BANNER Zoltán: *dervisz-ének*. = Bárka, 3/20. p.
68. BANNER Zoltán: *Műteremlátogatás*. = Bárka, 3/19–20. p.
69. BANNER Zoltán: *visszaszámlálás*. = Bárka, 3/20. p.
70. BÁNYAI Tibor Márk: *A gyermek szobra*. = Irodalmi Szemle, 6/76–77. p.
71. BÁNYAI Tibor Márk: *Hasonlóság*. = Irodalmi Szemle, 6/79. p.
72. BÁNYAI Tibor Márk: *A tárna*. = Irodalmi Szemle, 6/78. p.
73. BÁNYAI Tibor Márk: *Zsalukó*. = Irodalmi Szemle, 6/75. p.
74. BECSY András: *Felbőszakadás*. = Bárka, 3/46–48. p.
75. BENCE Lajos: *Egyáltalán*. (Mikor kell elkezdeni/abbahagyni). = Pannon Tükör, 1/76–77. p.
76. BENCE Lajos: *Kollégiumi anizs „főtő” Józsiával, a 80-as évek végéről*. = Pannon Tükör, 1/85–86. p.
77. BENCE Lajos: *Lappangó versekre várva*. = Pannon Tükör, 1/78–79. p.
78. BENCE Lajos: *Melyben önmagát biztatja versírásra*. = Pannon Tükör, 1/80. p.
79. BENCE Lajos: *Pannonius végső búcsúja Váradtól*. (Medvedgrád felé). = Pannon Tükör, 1/83–84. p.
80. BENCE Lajos: *Újabb vers ugyanolyan megfontolásból*. (Pannonius-epigramma, késői időkre). = Pannon Tükör, 1/81–82. p.
81. BENESÓCZKY László: *Két sors, cserélve*. = Kalligram, 5/56. p.
82. BENYÓ Tamás: *Végakarát*. = Ezredvég, 1/30. p.
83. BERTA Ádám: *Attila út, két nagy, édes kávé*. = Bárka, 3/54–55. p.
84. BERTA Ádám: *Szeánsz*. = Bárka, 3/53–54. p.
85. BÍRÓ József: *Csodanőm*. = Bárka, 2/28. p.
86. BÍRÓ József: *Éden*. = Bárka, 2/29. p.
87. BÍRÓ József: *Nóc1*. = Székelyföld, 7/58. p.
88. BÍRÓ József: *Nóc2*. = Székelyföld, 7/58–59. p.
89. BÍRÓ József: *Nóc3*. = Székelyföld, 7/59. p.
90. BÍRÓ József: *Pedig innen*. = Magyar Műhely, 2/1. p.
91. BODOR Emese: *Variációk perfelvételtre*. = Pannon Tükör, 2/74–75. p.
92. BORSIK Miklós: *101%, 125%, 150%*. = Prae, 2/108. p.
93. BORSIK Miklós: *A dob nem hangszer*. = Prae, 2/108. p.
94. BORSODI L. László: *Folt, földszag*. = Hítel, 8/10. p.
95. BORSODI L. László: *Két hang*. = Székelyföld, 6/11–12. p.
96. BORSODI L. László: *Könyörgés, kibez?* = Magyar Napló, 8/16. p.
97. BORSODI L. László: *Külön táskák*. = Hítel, 8/9. p.
98. BORSODI L. László: *Porladó szavak*. = Élet és Irodalom, július 26. 14. p.
99. BORSODI L. László: *Tengerszem*. Morskie Oko. = Székelyföld, 6/10. p.
100. BORSODI L. László: *(Törhetetlen)*. = Élet és Irodalom, július 26. 14. p.
101. BORSODI L. László: *Tűzfalak*. = Hítel, 8/10. p.
102. BORSODI L. László: *Zsákvers*. = Székelyföld, 6/11. p.
103. BOTOS Ferenc: *Miserere*. = Ezredvég, 1/12. p.
104. BOZSIK Péter: *A mű(fog)sorhoz*. = Irodalmi Szemle, 7–8/69–74. p.
105. BÖSZÖRMÉNYI Zoltán: *Apokrif dialektika*. = Irodalmi Jelen, 8/3. p.
106. BÖSZÖRMÉNYI Zoltán: *Ésöcsináló szeretnék lenni*. = Irodalmi Jelen, 7/3–4. p.
107. CZILLI Aranka: *Értelmezés*. = Irodalmi Jelen, 8/54. p.
108. CSÉBY Géza: *Őszi gondolatok délután*. = Pannon Tükör, 2/84–85. p.
109. CSEH Katalin: *Elmúlt*. = Székelyföld, 4/10. p.
110. CSEH Katalin: *Foghíjas örökkévalóság*. = Székelyföld, 4/11–12. p.
111. CSEH Katalin: *Téboly*. Snitt. = Székelyföld, 4/10–11. p.
112. CSEH Katalin: *Titok*. = Székelyföld, 4/12. p.
113. CSEHY Zoltán: *Egy barokk Sebestyénre*. = Múút, 2/43. p.

114. CSEHY Zoltán: *Dúlt könyvtár ez a nyár.* = Látó, 7/103–105. p.
115. CSEHY Zoltán: *Kilátás.* = Vigilia, 7/631. p.
116. CSEHY Zoltán: *Kutya.* = Műút, 2/40. p.
117. CSEHY Zoltán: *Létra.* = Vigilia, 7/630. p.
118. CSEHY Zoltán: *Sérülgetünk.* = Vigilia, 7/631. p.
119. CSEHY Zoltán: *Szegélyen.* = Vigilia, 7/630. p.
120. CSEHY Zoltán: *Szöny, katonai fürdő.* = Műút, 2/41. p.
121. CSEHY Zoltán: *Egy zeneszerzőre.* = Vigilia, 7/631. p.
122. CSILLAG Tamás: *Kiürítés előtt.* = Bárka, 1/21–22. p.
123. CSILLAG Tamás: *Otthon, ismerős, kikölkenthetetlen.* = Bárka, 1/21. p.
124. CSILLAG Tamás: *Vétel, vége.* = Bárka, 1/22. p.
125. CSOBÁNKA Zsuzsa Emese: *Útvesztő.* = Bárka, 1/27–28. p.
126. CSOBÁNKA Zsuzsa Emese: *Vasfény.* = Élet és Irodalom, augusztus 16. 17. p.
127. CSORDÁS Kata: *Felfedezni a püspöki Pécsset.* = Élet és Irodalom, július 19. 14. p.
128. CSORDÁS Kata: *Idegentest-ézés.* = Élet és Irodalom, július 19. 14. p.
129. CSÓSZ Gergő: *Gwen.* = Székelyföld, 8/68. p.
130. CSÓSZ Gergő: *Kodak.* = Székelyföld, 8/68. p.
131. CSÓSZ Gergő: *Tér-idő.* = Székelyföld, 8/69. p.
132. DEBRECZENY György: *hiába próbáltam meg.* = Kalligram, 7–8/69. p.
133. DEBRECZENY György: *megadta az illő tiszteletet.* = Tiszatáj, 8/16–18. p.
134. DEBRECZENY György: *nagy a csend a nyugalom.* = Prae, 2/134–135. p.
135. DEMÉNY Péter: *Séta.* = Jelenkor, 7–8/773. p.
136. DEMETER Arnold: *Kardbal.* = Pannon Tükör, 1/70. p.
137. DEMETER Arnold: *Lelet.* = Pannon Tükör, 1/71. p.
138. DEMETER Arnold: *Napos oldal.* = Székelyföld, 7/56–57. p.
139. DEMETER Arnold: *Testyit hagyom a földnek.* = Székelyföld, 7/55. p.
140. DEMETER Arnold: *Türei.* = Székelyföld, 7/56. p.
141. DOMJÁN Gábor: *Az ág rövidségéről.* = Műút, 1/37. p.
142. EGRY Artúr: *az elűzés mibenlétéről.* = Ezredvég, 1/64. p.
143. EGRY Artúr: *fehér hajó.* = Ezredvég, 1/63. p.
144. ÉLŐ Csenge Enikő: *6/1.* = Prae, 2/5–6. p.
145. ÉLŐ Csenge Enikő: *Az első madarak.* = Prae, 2/4. p.
146. ENDREY-NAGY Ágoston: *A ballásról.* = Tiszatáj, 7/5. p.
147. ENDREY-NAGY Ágoston: *Az Igaz Istenről.* = Tiszatáj, 7/6. p.
148. ENDREY-NAGY Ágoston: *A Szimultaneitás Szentsége.* = Pannon Tükör, 1/21–23. p.
149. ERDŐS Virág: *Életvégi döntések.* = Hévíz, 1/24. p.
150. ERDŐS Virág: *Fuccs.* = Hévíz, 1/20–21. p.
151. ERDŐS Virág: *Jó.* = Hévíz, 1/22–23. p.
152. ERDŐS Virág: *Egy öreg nő közlekedik Erzsébetvárosban.* = Hévíz, 1/18–19. p.
153. FARKAS Arnold Levente: *Penitencia gyánánt.* = Credo, 2/26–27. p.
154. FARKAS Arnold Levente: *Rossz.* = Alföld, 7/30–31. p.
155. FARKAS Arnold Levente: *a szegyen.* = Credo, 1/20–22. p.
156. FARKAS Arnold Levente: *Ywon Kerépol.* = Bárka, 1/45–47. p.
157. FARKAS Gábor: *[Miként a szobrok].* = Székelyföld, 6/37–38. p.
158. FARKAS Gábor: *[Tüköröződik csendel].* = Székelyföld, 6/37. p.
159. FARKAS WELLMANN Éva: *Magad lehetsz.* = Bárka, 2/7. p.
160. FARKAS WELLMANN Éva: *A tél után.* = Székelyföld, 5/7. p.
161. FAZEKAS István: *Írlok téged.* = Confessio, 2/60. p.
162. FAZEKAS István: *Júdeai képek.* = Confessio, 2/59–60. p.
163. FECSKE Csaba: *A bizonytalan.* = Magyar Napló, 7/33. p.
164. FECSKE Csaba: *Elbocsátó üzenet.* = Bárka, 1/53. p.
165. FECSKE Csaba: *A felnöttek szerint.* = Bárka, 2/45. p.
166. FECSKE Csaba: *Filigránok.* = Vigilia, 7/636. p.
167. FECSKE Csaba: *Fogyatkozás.* = Vigilia, 7/636. p.
168. FECSKE Csaba: *Nagyapapa.* = Bárka, 2/44. p.
169. FECSKE Csaba: *Az Óperenciás-tenger.* = Bárka, 2/44. p.
170. FECSKE Csaba: *Öreg fotel.* = Magyar Napló, 7/33. p.
171. FECSKE Csaba: *Papír.* Avagy mire is nem jó a vers. = Alföld, 7/45. p.

172. FECSKE Csaba: *A rejtőzködő*. = Bárka, 1/52. p.
173. FECSKE Csaba: *Szobavécé*. = Bárka, 1/52–53. p.
174. FECSKE Csaba: *Temetetlen nyom*. = Vigilia, 7/636. p.
175. FECSKE Csaba: *A víz*. = Liget, 7/74–75. p.
176. FEHÉR Kinga: *skyscraper*. = Magyar Napló, 7/24. p.
177. FEHÉR Kinga: *universe*. = Magyar Napló, 7/24. p.
178. FEHÉR Renátó: *békeidő, 1999*. = Prae, 2/104. p.
179. FEHÉR Renátó: *Hogy tudok-e verset írni arról, ahogy líbeg az apám*. = Prae, 2/105. p.
180. FEKETE Vince: *Allólámpa*. Gyönyörű apokalipszis. = Bárka, 3/8. p.
181. FEKETE Vince: *Boldog festmény*. = Alföld, 7/40. p.
182. FEKETE Vince: *Duplán, fölösen*. Gyönyörű apokalipszis. = Bárka, 3/9. p.
183. FEKETE Vince: *Egyik. Sem. Ugyanolyan*. Gyönyörű apokalipszis. = Bárka, 3/9–10. p.
184. FEKETE Vince: *Erdő*. = Tiszatáj, 7/11–13. p.
185. FEKETE Vince: *Északi fény*. Gyönyörű apokalipszis. = Jelenkor, 7–8/769. p.
186. FEKETE Vince: *Halott ülés*. Gyönyörű apokalipszis. = Élet és Irodalom, augusztus 30. 17. p.
187. FEKETE Vince: *Hangzavar*. Gyönyörű apokalipszis. = Élet és Irodalom, augusztus 30. 17. p.
188. FEKETE Vince: *Hozzáférséi pont*. = Látó, 7/43–44. p.
189. FEKETE Vince: *Ideiglenes*. Gyönyörű apokalipszis. = Élet és Irodalom, augusztus 30. 17. p.
190. FEKETE Vince: *Időfolyás*. Gyönyörű apokalipszis. = Kortárs, 7–8/9–10. p.
191. FEKETE Vince: *Kétszemélyes nyelv*. Gyönyörű apokalipszis. = Jelenkor, 7–8/771–772. p.
192. FEKETE Vince: *A legutolsó utáni*. = Alföld, 7/40–41. p.
193. FEKETE Vince: *Levegőtlen tojás*. Gyönyörű apokalipszis. = Székelyföld, 8/81–83. p.
194. FEKETE Vince: *Lopott parfüm*. Gyönyörű apokalipszis. = Bárka, 3/10. p.
195. FEKETE Vince: *Mindenütt és...* Gyönyörű apokalipszis. = Élet és Irodalom, augusztus 30. 17. p.
196. FEKETE Vince: *Nyelv*. = Tiszatáj, 7/9–11. p.
197. FEKETE Vince: *Rolling Stones*. Gyönyörű apokalipszis. = Tiszatáj, 7/7–9. p.
198. FEKETE Vince: *Szellem*. Gyönyörű apokalipszis. = Székelyföld, 8/83–85. p.
199. FEKETE Vince: *Szeptemberi ég*. Gyönyörű apokalipszis. = Jelenkor, 7–8/772. p.
200. FEKETE Vince: *Szerte, szét...* Gyönyörű apokalipszis. = Bárka, 3/7. p.
201. FEKETE Vince: *Szét*. Gyönyörű apokalipszis. = Jelenkor, 7–8/770–771. p.
202. FEKETE Vince: *Szívóváány*. Gyönyörű apokalipszis. = Bárka, 3/8–9. p.
203. FEKETE Vince: *Vonat. Haza. Stop*. Gyönyörű apokalipszis. = Jelenkor, 7–8/769–770. p.
204. FEKETE Vince: *Völgymenet*. Gyönyörű apokalipszis. = Kortárs, 7–8/11. p.
205. FELLINGER Károly: *Csipős kedvében*. = Székelyföld, 6/40. p.
206. FELLINGER Károly: *Malacpersely*. = Székelyföld, 6/41–42. p.
207. FELLINGER Károly: *Vakság*. = Székelyföld, 6/41. p.
208. FENYVESI Ottó: *Munkácimnek elmegy: Szíveri hetven*. = Székelyföld, 4/66–68. p.
209. FERENCZ Csaba: *Kertek alatt*. = Székelyföld, 6/67. p.
210. FERENCZ Imre: *Levél*. = Székelyföld, 6/63. p.
211. FERENCZ Imre: *Lát*. = Székelyföld, 6/61. p.
212. FERENCZ Imre: *Metamorphosis*. = Székelyföld, 6/62–63. p.
213. FERENCZ Imre: *Nekem nyolc*. = Székelyföld, 6/65–66. p.
214. FERENCZ Imre: *Örök*. = Székelyföld, 6/64–65. p.
215. FERENCZ Imre: *Sámson*. = Székelyföld, 6/61–62. p.
216. FERENCZI János: *Megmosdani jó volna*. = Credo, 1/112. p.
217. FILOTÁS Karina: *Idő-utazás*. = Kortárs, 7–8/129. p.
218. FILOTÁS Karina: *Kávéházi anekdota*. = Tiszatáj, 7/62–63. p.
219. FILOTÁS Karina: *Nyaraló*. = Kortárs, 7–8/128. p.
220. FINTA Éva: *Hatszáz pengője Atilának*. = Bárka, 2/16–17. p.
221. FINTA Éva: *Az illúzió mértanáról*. = Bárka, 2/15–16. p.
222. FUCHS Katalin: *Bule*. = Ezredvég, 1/43–45. p.
223. FÜRJES Gabriella: *add a kezéd*. = Élet és Irodalom, augusztus 2. 17. p.
224. FÜRJES Gabriella: *mandulavirágzás*. = Élet és Irodalom, augusztus 2. 17. p.

225. FÜRJES Gabriella: *mindig. honvágy.* = Élet és Irodalom, augusztus 2. 17. p.
226. FÜRJES Gabriella: *Na'Conxipán.* = Élet és Irodalom, augusztus 2. 17. p.
227. FÜRJES Gabriella: *a víz bennem.* = Élet és Irodalom, augusztus 2. 17. p.
228. GAJDOS András: *Fordított magyar szonett.* = Ezredvég, 1/19. p.
229. GAJDOS András: *Őszi méltóság.* = Ezredvég, 1/20. p.
230. GÁL Csaba: *Látod?* = Vigília, 8/726. p.
231. GÁL Csaba: *Az öreg festő és a sínek.* = Vigília, 8/726. p.
232. GÁL Csaba: *Róma pora.* = Vigília, 8/726. p.
233. GÁL Ferenc: *Bejárás.* = Magyar Napló, 7/38. p.
234. GÁL Ferenc: *Ellenpróba.* = Bárka, 2/19. p.
235. GÁL Ferenc: *Járó föld.* = Bárka, 2/18–19. p.
236. GARACZI László: *Kívételtes másolat.* = Látó, 7/68. p.
237. GÉCZI János: *Allegória.* = Bárka, 1/24. p.
238. GÉCZI János: *Mondatok Eszjának.* = Székelyföld, 4/68–69. p.
239. GÉCZI János: *Terzinák saját történetéről.* = Bárka, 1/23. p.
240. GÉCZI János: *Utóirat.* = Székelyföld, 4/69. p.
241. G[ÉHER]. István László: *Henri Matisse: A zöld csik.* = Jelenkor, 7–8/782. p.
242. G[ÉHER]. István László: *Vincent van Gogh: Csillagos éj.* = Jelenkor, 7–8/781. p.
243. GEREVICH András: *Hang.* = Tiszatáj, 7/49–50. p.
244. GERGELY Ágnes: *Az ausztriai lépcsősor.* = Bárka, 1/3–4. p.
245. GRECSÓ Krisztián: *Haza felé.* = Vigília, 7/620. p.
246. GRECSÓ Krisztián: *Középkorú szerelmes-vers.* = Bárka, 3/11. p.
247. GYÖRI László: *Albatrosz.* = Élet és Irodalom, július 19. 17. p.
248. GYÖRI László: *Kötéltáncos.* = Élet és Irodalom, július 19. 17. p.
249. GYÖRI László: *Kutyasétáltatók.* = Vigília, 8/719. p.
250. GYÖRI László: *Menekülő szolgák.* = Élet és Irodalom, július 19. 17. p.
251. GYÖRI László: *Mohaidő.* = Vigília, 8/719. p.
252. GYÖRI László: *Múmiák.* = Élet és Irodalom, július 19. 17. p.
253. GYÖRI László: *Az ölés módozatai.* = Alföld, 7/5. p.
254. GYÖRI László: *Rubáskosár.* = Élet és Irodalom, július 19. 17. p.
255. GYÖRI László: *A vak.* = Vigília, 8/719. p.
256. GYÖRI László: *Vigília éjszakája.* = Alföld, 7/3–4. p.
257. HAJTMAN Kornél: *Beton.* = Irodalmi Szemle, 6/6. p.
258. HAJTMAN Kornél: *Emlékeztető.* = Irodalmi Szemle, 6/7. p.
259. HAJTMAN Kornél: *Magány.* = Irodalmi Szemle, 6/7. p.
260. HAJTMAN Kornél: *Mese.* = Irodalmi Szemle, 6/8. p.
261. HAJTMAN Kornél: *Rutin.* = Irodalmi Szemle, 6/9. p.
262. HALMAI Tamás: *Tükrök közt szó.* = Látó, 7/78. p.
263. HÁY János: *Azt.* = Mozgó Világ, 8/42. p.
264. HÁY János: *Az ember felnéz.* = Mozgó Világ, 8/42. p.
265. HÁY János: *Én vagyok.* = Mozgó Világ, 8/44–45. p.
266. HÁY János: *Ez az.* = Mozgó Világ, 8/45–46. p.
267. HÁY János: *Gyere.* = Mozgó Világ, 8/44. p.
268. HÁY János: *Halálos szerelem.* = Mozgó Világ, 8/47. p.
269. HÁY János: *Hűvös.* = Mozgó Világ, 8/46. p.
270. HÁY János: *Mert.* = Mozgó Világ, 8/46. p.
271. HÁY János: *Nem az ég.* = Mozgó Világ, 8/43. p.
272. HÁY János: *Tegnap.* = Mozgó Világ, 8/43. p.
273. HÁY János: *Termosz.* = Bárka, 2/3–4. p.
274. HORVÁTH Ildikó: *Vihar.* = Liget, 8/103–105. p.
275. HORVÁTH Imre Olivér: *Fólia.* = Jelenkor, 7–8/785. p.
276. HORVÁTH Imre Olivér: *Használati tárgyak.* = Jelenkor, 7–8/787. p.
277. HORVÁTH Imre Olivér: *Új postás.* = Jelenkor, 7–8/786–787. p.
278. IMRE Flóra: *Kísérletek a szuicid készítetések elbáritására.* = Pannon Tükör, 1/68. p.
279. IMRE Flóra: *Valami recseg.* = Pannon Tükör, 1/69. p.
280. JAHODA Sándor: *életem.* Flóra-versek. = Credo, 1/107. p.
281. JAHODA Sándor: *a fellegekben.* Flóra-versek. = Credo, 1/107. p.
282. JAHODA Sándor: *Flow.* Flóra-versek. = Credo, 1/109. p.
283. JAHODA Sándor: *a lovag letérdel.* Flóra-versek. = Credo, 1/107. p.
284. JAHODA Sándor: *Nem értem... Te érted?* Flóra-versek. = Credo, 1/107. p.
285. JAHODA Sándor: *Tiéd.* Flóra-versek. = Credo, 1/107. p.

286. JAHODA Sándor: *virrasztok érted*. Flóra-versek. = Credo, 1/108. p.
287. JÁNKY Marianna: *szárazságszerelem*. = Irodalmi Jelen, 8/12. p.
288. JÓLJÁRT Anita: *Apa-nóta*. Apa. = Bárka, 3/52. p.
289. JÓLJÁRT Anita: *Apa-szubsztancia*. Apa. = Bárka, 3/51. p.
290. JÓLJÁRT Anita: *Apa-zacc*. Apa. = Bárka, 3/51–52. p.
291. JONA Dávid: „...mélto lesz művedhez”. = Ezredvég, 1/23–25. p.
292. JÓZSA Sarolta Réka: *Durga ébredése*. = Mozgó Világ, 8/49. p.
293. JÓZSA Sarolta Réka: *Ítéletidő Na'Conxypánban*. = Mozgó Világ, 8/48. p.
294. JUHÁSZ Anikó: *Kések*. = Vigilia, 8/717. p.
295. JUHÁSZ Anikó: *Könyörgés*. = Vigilia, 8/718. p.
296. JUHÁSZ Anikó: *Kövek*. = Vigilia, 8/718. p.
297. JUHÁSZ B[OYLAN]. Kincso: *Levente*. = Műút, 2/15. p.
298. JUHÁSZ B[OYLAN]. Kincso: *szerelmes vagyok egy szatelitbe*. = Műút, 2/14. p.
299. JUHÁSZ B[OYLAN]. Kincso: *zsoltár*. = Műút, 2/14. p.
300. JUHÁSZ Róbert: *Biztosíték*. = Tiszatáj, 7/27. p.
301. JUHÁSZ Róbert: *Kagylóba zárva*. = Vigilia, 7/634. p.
302. JUHÁSZ Róbert: *Szepszis*. = Vigilia, 7/634. p.
303. KABAI Zoltán: *Már mindig*. = Pannon Tükör, 2/77–78. p.
304. KABAI Zoltán: *Pedig itt közönség sem volt*. = Pannon Tükör, 2/76. p.
305. KALAPÁTI Ferenc: *Fosztlányok*. = Székelyföld, 4/77. p.
306. KARÁCSONYI Zsolt: *A tények ellenőrizetlenül*. = Székelyföld, 7/10–11. p.
307. KARKÓ Ádám: *Napirend*. = Bárka, 1/48–49. p.
308. KARKÓ Ádám: *Vérvétel*. = Bárka, 1/49. p.
309. KÁROLY Csaba: *A járda*. = Bárka, 3/56–58. p.
310. KATONA Ágota: *Árnyjátékunk*. = Prae, 2/106. p.
311. KATONA Ágota: *Hazatr*. = Prae, 2/107. p.
312. KAZSIMÉR Soma: *Kolibri Könyvek*. = Prae, 2/33–35. p.
313. KÉGL Ildikó: *a semmi artikulációi*. = Irodalmi Jelen, 8/59–60. p.
314. KÉGL Ildikó: *szobámban az ősz*. = Irodalmi Jelen, 8/59. p.
315. KÉGL Ildikó: *teremtéstörténet*. = Irodalmi Jelen, 8/60. p.
316. KEMENES Henriette: *A gondoskodás egy bizonyos pontja mint térlemény*. = Látó, 7/88–89. p.
317. KEMÉNY István: *Aiszkühüosz sírja*. = Kortárs, 7–8/3–4. p.
318. KEMÉNY István: *Európai fogyasztók kara*. = Vigilia, 8/717. p.
319. KEMÉNY István: *Ipari műemlék*. = Kortárs, 7–8/3. p.
320. KEMÉNY István: *Romváros*. = Kortárs, 7–8/4–5. p.
321. KEMÉNY István: *A szélmalmoknál*. = Kortárs, 7–8/3. p.
322. KERESZTESI József: *Biblia*. = Műút, 2/38. p.
323. KERTÉSZ Eszter: *Fészek vagy sodrás*. = Pannon Tükör, 1/40. p.
324. KIRILLA Teréz: *Egy összkép merülése*. = Élet és Irodalom, augusztus 2. 17. p.
325. KISS Dávid: *Éjjelente ufókat lát a mama*. = Alföld, 7/34. p.
326. KISS Dávid: *Évfordulók*. = Tiszatáj, 7/59. p.
327. KISS Dávid: *Ilá és Alá*. = Tiszatáj, 7/60–61. p.
328. KISS Dávid: *'Oumuamua*. = Alföld, 7/33. p.
329. KISS Dávid: *Ság hegyi Pietà*. = Alföld, 7/31–33. p.
330. KISS László: *A gyógyítás*. = Pannon Tükör, 1/72–75. p.
331. KISS László: *Kispecások kézikönyve*. (főlvezető). = Irodalmi Jelen, 7/109–113. p.
332. KISS László: *Küsz*. Kispecások kézikönyve. = Bárka, 3/60. p.
333. KISS László: *Naphal*. Kispecások kézikönyve. = Bárka, 3/61. p.
334. KISS László: *Sügör*. Kispecások kézikönyve. = Bárka, 3/59–60. p.
335. KISS László: *Süllő*. Kispecások kézikönyve. = Bárka, 3/60–61. p.
336. KISS Lóránt: *Anamnézis*. = Alföld, 7/42–43. p.
337. KISS Lóránt: *Góliát*. = Alföld, 7/42. p.
338. KISS Lóránt: *Polüphemosz tekintete*. = Alföld, 7/42. p.
339. KÓKAI János: *Megállás nélkül*. = Liget, 7/44–45. p.
340. KOPRIVA Nikolett: *Egy ideje nem*. = Székelyföld, 5/38. p.
341. KOPRIVA Nikolett: *karantén*. = Bárka, 1/32. p.
342. KOPRIVA Nikolett: *lábuk előtt alszom*. = Bárka, 1/33–35. p.

343. KOPRIVA Nikolett: *mielőtt*. = Bárka, 1/31. p.
344. KOPRIVA Nikolett: *Szobor*. = Székelyföld, 5/38–39. p.
345. KORDA Zsuzsa: *Veled a csend*. = Magyar Napló, 7/44. p.
346. KORMÁNYOS Ákos: *Víz és vér*. = Irodalmi Szemle, 7–8/86–88. p.
347. KORPA Tamás: *Utolsó látogatás KAFnál*. = Látó, 7/28. p.
348. [KOVÁCS András Ferenc] LÁZÁRY René Sándor: *Ónarkép, visszfény Párisból*. = Látó, 7/12. p.
349. KOVÁCS András Ferenc: *Petőfi Vásárhelyütt*. (Legenda a XIX. századból). = Látó, 7/57–60. p.
350. KOVÁCS Áron: *Erdély*. = Irodalmi Jelen, 7/21. p.
351. KOVÁCS Áron: *Nagyi*. = Irodalmi Jelen, 7/21–22. p.
352. KOVÁCS István: *Álom*. = Hitel, 7/26. p.
353. KOVÁCS István: *Emlékezetvers*. = Bárka, 1/5–6. p.
354. KOVÁCS István: *Harnóczy Örs Városi bagatellje*. = Bárka, 1/7. p.
355. KOVÁCS István: *A kétely szárazvillámai*. = Bárka, 3/3–4. p.
356. KOVÁCS István: *Mulasztás*. = Bárka, 3/4. p.
357. KOVÁCS István: *Nyelvöltalom*. = Hitel, 7/25. p.
358. KOVÁCS-KOVÁCS Máté: *Géza bá*. Arcképcsarnok – Versciklus. = Pannon Tükör, 1/64–65. p.
359. KOVÁCS-KOVÁCS Máté: *Margit*. Arcképcsarnok – Versciklus. = Pannon Tükör, 1/65. p.
360. KOVÁCS-KOVÁCS Máté: *Máté*. Arcképcsarnok – Versciklus. = Pannon Tükör, 1/66–67. p.
361. KÖRÖSSI P. József: *A bolt bezárt*. Az öregkori erotikus sorozatból. Hetven felé. = Vigilia, 7/635. p.
362. KÖRÖSSI P. József: *Az is valami*. Az öregkori erotikus sorozatból. Hetven felé. = Vigilia, 7/635. p.
363. KÖRÖSSI P. József: *Kérjed!* Az öregkori erotikus sorozatból. Hetven felé. = Vigilia, 7/635. p.
364. KÖRÖSSI P. József: *Legurultam*. Az öregkori erotikus sorozatból. Hetven felé. = Vigilia, 7/635. p.
365. KÖRÖSSI P. József: *Másik angyal*. Az öregkori erotikus sorozatból. Hetven felé. = Vigilia, 7/635. p.
366. KÖRÖSSI P. József: *Várakozásban*. Az öregkori erotikus sorozatból. Hetven felé. = Vigilia, 7/635. p.
367. KÖVES István: *Aligba csak napkelet*. = Ezredvég, 1/49. p.
368. KÖVES István: *Azt az őszülő tündérlányt*. = Ezredvég, 1/50. p.
369. KÖVES István: *Összefutottunk*. = Ezredvég, 1/49. p.
370. KRISTÓ Tibor: *Felvétel a mindenkori frontkatonáról*. = Székelyföld, 7/46–47. p.
371. KRISTÓ Tibor: *Lóidomár*. = Székelyföld, 7/45–46. p.
372. KRISTÓ Tibor: *Mély(v)iszony*. = Székelyföld, 7/47–49. p.
373. KRISTÓ Tibor: *Műtét*. = Székelyföld, 7/43–45. p.
374. KRISTÓ Tibor: *Pillanatsfelvétel*. = Székelyföld, 7/43. p.
375. KUKORELLY Endre: *A marionettszínbázról*. = Jelenkor, 7–8/774–777. p.
376. KUKORELLY Endre: *Mást mér fel, mint amire felmérés közben gondol*. = Alföld, 7/6–8. p.
377. KUKORELLY Endre: *Néba, többi, jó a, rossz a*. = Alföld, 7/8. p.
378. KUKUCSKA Szabolcs: 22:42. = Élet és Irodalom, augusztus 9. 14. p.
379. KUKUCSKA Szabolcs: 23:11. = Élet és Irodalom, augusztus 9. 14. p.
380. KUKUCSKA Szabolcs: 23:27. = Élet és Irodalom, augusztus 9. 14. p.
381. KUPIHÁR Rebeka: *családi találkozó*. = Prae, 2/47. p.
382. KUPIHÁR Rebeka: *az utolsó doboz tampon*. = Prae, 2/48. p.
383. KUSTOS Júlia: *Júlia*. (zárszóhoz mérten emelkedett). = Hévíz, 1/45. p.
384. KUSTOS Júlia: *Terveink és változások*. = Hévíz, 1/41–44. p.
385. KÜRTI László: *égőv*. = Hitel, 8/56. p.
386. KÜRTI László: *esők után*. = Alföld, 7/44. p.
387. KÜRTI László: *ha ötvenéves*. = Bárka, 2/38. p.
388. KÜRTI László: *bősiesség megrontója*. = Kalligram, 7–8/62. p.
389. KÜRTI László: *burok*. = Alföld, 7/44. p.
390. KÜRTI László: *másképpen hittük*. = Bárka, 2/38–39. p.
391. KÜRTI László: *telibold*. = Hitel, 8/57. p.
392. KÜRTI László: *tyűkszem*. = Kalligram, 7–8/62. p.
393. LADÁNYI István: *Magyarázatok a nyolcvanas évekből*. = Székelyföld, 4/70–73. p.

394. LAJTOS Nóra: *Haiku-falcok*. = Hítel, 8/42–44. p.
395. LAJTOS Nóra: *Holtomiglan*. = Irodalmi Jelen, 7/69–70. p.
396. LAJTOS Nóra: *örökkévaLÓ*. = Irodalmi Jelen, 7/68–69. p.
397. LAJTOS Nóra: *szívokétel*. = Hítel, 8/41. p.
398. LAJTOS Nóra: *A távolság sirálytollai*. = Hítel, 8/40. p.
399. LANCZKOR Gábor: *Ártér*. = Tiszatáj, 7/30. p.
400. LANCZKOR Gábor: *Az ártéri erdőben*. = Tiszatáj, 7/31. p.
401. LANCZKOR Gábor: *Boros Frigyes (1825–1892)*. = Tiszatáj, 7/30. p.
402. LANCZKOR Gábor: *Kazamaták*. = Tiszatáj, 7/31. p.
403. LANCZKOR Gábor: *Viharban a töltésen*. = Tiszatáj, 7/31. p.
404. LÁNG Orsolya: *Oda-vissza*. = Kortárs, 7–8/13–14. p.
405. LÁNG Orsolya: *Visszaépítés*. = Kortárs, 7–8/12. p.
406. LÁNG Zsolt: *Ophelia monológja a fiáboz*. = Látó, 7/5–9. p.
407. LÁNGI Péter: *Az ember tragédiája*. = Pannon Tükör, 2/96–97. p.
408. LÁNGI Péter: *Görbe*. = Pannon Tükör, 2/94. p.
409. LÁNGI Péter: *Jött új való*. = Pannon Tükör, 2/95. p.
410. LÁNGI Péter: *A szabadgondolkodó*. = Pannon Tükör, 2/98. p.
411. LÁSZLÓ Noémi: *LADOREMISOL*. = Látó, 7/90. p.
412. LÁZÁR Bence András: *A harangok sem*. = Élet és Irodalom, augusztus 2. 14. p.
413. LÁZÁR Bence András: *Jamais*. = Élet és Irodalom, augusztus 2. 14. p.
414. LÁZÁR Bence András: *A lándzsák próbája*. = Élet és Irodalom, augusztus 2. 14. p.
415. LÉKA Géza: *Valaki kérlel*. = Magyar Napló, 7/4. p.
416. LENDVAI Zalán: *Visszaváltós palackok lekisége*. = Liget, 8/123–125. p.
417. LENGYEL Géza: *Színreflexek*. = Ezredvég, 1/30. p.
418. L[ENNERT]. MÓGER Tímea: *Huszonegyedik kérdésor*. = Magyar Napló, 7/52. p.
419. LÉTFAI Anna: *Apa locsolkodik*. = Irodalmi Szemle, 6/20. p.
420. LÉTFAI Anna: *Iskola a határon*. = Irodalmi Szemle, 6/19. p.
421. LOCKER Dávid: *Budapest*. = Prae, 2/30. p.
422. LOCKER Dávid: *Korai visszatekintés*. = Prae, 2/31–32. p.
423. LÖNHÁRT Melinda: *Gyermekrajz*. = Irodalmi Jelen, 8/67. p.
424. LÖVÉTEI Lázár László: *Azok a '60-as évek...: 21, 1–5*. Szervraktár. (Részletek egy készülő kötetből). = Székelyföld, 4/5–6. p.
425. LÖVÉTEI Lázár László: *Bevezetés: 1, 1–3*. Szervraktár. részletek egy készülő kötetből. = Bárka, 2/41. p.
426. LÖVÉTEI Lázár László: *Bevezetés: 1, 1–3*. Szervraktár. (Részletek egy készülő kötetből). = Székelyföld, 4/5. p.
427. LÖVÉTEI Lázár László: *Homorödremete: 24, 1–3*. Szervraktár. (Részletek egy készülő kötetből). = Székelyföld, 4/7. p.
428. LÖVÉTEI Lázár László: *Írói hiúság: 22, 1–4*. Szervraktár. (Részletek egy készülő kötetből). = Székelyföld, 4/6. p.
429. LÖVÉTEI Lázár László: *Kovács András Ferencnek, odaáttra*. = Látó, 7/122–123. p.
430. LÖVÉTEI Lázár László: *A meghalás művésze: 23, 1–8*. Szervraktár. (Részletek egy készülő kötetből). = Székelyföld, 4/6–7. p.
431. LÖVÉTEI Lázár László: *Noé és Deukalión: 27, 1–9*. Szervraktár. részletek egy készülő kötetből. = Bárka, 2/43. p.
432. LÖVÉTEI Lázár László: *„Szegény” Lázár: 25, 1–9*. Szervraktár. részletek egy készülő kötetből. = Bárka, 2/42. p.
433. LÖVÉTEI Lázár László: *Szent Lázár napja: 26, 1–6*. Szervraktár. részletek egy készülő kötetből. = Bárka, 2/42–43. p.
434. LUKÁCS Flóra: *4'33"*. = Műút, 1/31. p.
435. LUKÁCS Flóra: *Aranydarázs*. = Műút, 1/30. p.
436. LUKÁCS Flóra: *Ikarosz*. = Pannon Tükör, 1/26–27. p.
437. LUKÁCS Flóra: *A soba, a mindig és a pillanat*. = Műút, 1/29. p.
438. LUKÁCS Flóra: *A szélnek lakói*. = Pannon Tükör, 1/24–25. p.
439. LUKÁCS Flóra: *Visszaszokás*. = Pannon Tükör, 1/27–29. p.
440. MAGYARI Barna: *Arany János álma*. = Hítel, 7/58. p.
441. MAGYARI Barna: *Lapról lapra*. = Hítel, 7/59. p.
442. MAGYARI Barna: *Mondatzörejek*. = Hítel, 7/59–60. p.
443. MAGYARI Barna: *Papír-fűvön betű-haromat*. = Hítel, 7/60. p.

444. MAKLÁRI ÉVA, P.: *El nem küldött levelek.* = Hitel, 7/77. p.
445. MAKLÁRI ÉVA, P.: *Tájékp augusztusban.* = Hitel, 7/78. p.
446. MARCZINKA Csaba: *Röcze bácsi.* = Magyar Műhely, 2/3. p.
447. MARCSÁK Gergely: *Fedor.* = Székelyföld, 8/65–67. p.
448. MÁRKÓ Béla: *Autóbusz Kufsteinba.* = Bárka, 2/13–14. p.
449. MÁRKÓ Béla: *Ceruzacsonk.* = Bárka, 2/12–13. p.
450. MÁRKÓ Béla: *Hideg csoda.* = Székelyföld, 6/5. p.
451. MÁRKÓ Béla: *Költőhalál.* = Látó, 7/124. p.
452. MÁRKÓ Béla: *Minél tovább.* = Műút, 2/44. p.
453. MÁRKÓ Béla: *Nem túlfélél.* = Székelyföld, 6/5–6. p.
454. MÁRKÓ Béla: *Rossz végem lesz.* = Székelyföld, 6/6–7. p.
455. MÁRKÓ Béla: *A teremtés éjszakája.* = Műút, 2/44. p.
456. MÁRKÓ Béla: *Verstan.* = Székelyföld, 6/6. p.
457. MARNÓ János: *Hommage a Gilles Deleuze.* = Tiszatáj, 7/3. p.
458. MARNÓ János: *Tulajdonképpen.* = Tiszatáj, 7/4. p.
459. MARTZY Réka: *Bárbusz.* = Hévíz, 1/31. p.
460. MARTZY Réka: *Kötényedbe már nem töröm kezem.* = Hévíz, 1/32–33. p.
461. MARTZY Réka: *Szakkót.* = Hévíz, 1/30. p.
462. MARTZY Réka: *Visszaveszlek.* = Hévíz, 1/34. p.
463. MASRI Mona Aicha: *D. felesége mindig abban a könnyű, türkkizkék rubában lebeg.* = Prae, 2/39–41. p.
464. MASRI Mona Aicha: *Spontánul kellett volna odavetődniöm Jozefinához azon az ősi-vulkános konferencián.* = Műút, 1/32–33. p.
465. MASRI Mona Aicha: *Spontánul kellett volna odavetődniöm Jozefinához azon az ősi-vulkános konferencián.* = Prae, 2/36–38. p.
466. MECHIAT Zina: *Szél.* = Tiszatáj, 7/28–29. p.
467. MÉHES Károly: *Délután fél bat.* = Irodalmi Jelen, 7/60. p.
468. MÉHES Károly: *Esendőség.* = Magyar Napló, 8/30. p.
469. MÉHES Károly: *A tél kezdetéről.* = Irodalmi Jelen, 7/62–63. p.
470. MÉHES Károly: *Vissza.* = Magyar Napló, 8/30. p.
471. MELIORISZ Béla: *Dűlőút lebetett.* = Bárka, 3/33. p.
472. MELIORISZ Béla: *Mi kerül majd.* = Bárka, 3/33. p.
473. MELIORISZ Béla: *Mintba csak.* = Bárka, 3/34. p.
474. MESTERHÁZY Balázs: *A Mediterrán-állandó.* (részletek). = Élet és Irodalom, július 5. 14. p.
475. MEZEI Gábor: *S.1. Átmeneti torkollattűz.* = Irodalmi Szemle, 6/3. p.
476. MEZEI Gábor: *S.1.1. Véletlen növény.* = Irodalmi Szemle, 6/4. p.
477. MEZEI Gábor: *S.1.2. Alkalmi állapot.* = Irodalmi Szemle, 6/5. p.
478. MIHÁLY Csilla, B.: *Nem hiába.* = Confessio, 1/37. p.
479. MIKLYA Zsolt: *Árnyékfogó.* Bújóscka-zsolatárok = Pannon Tükör, 1/41. p.
480. MIKLYA Zsolt: *Bent csapás, kint áldás.* Bújóscka-zsolatárok = Pannon Tükör, 1/42. p.
481. MIKLYA Zsolt: *Kakaós kifli.* Bújóscka-zsolatárok = Pannon Tükör, 1/43. p.
482. MIKLYA Zsolt: *Órtánc.* = Tiszatáj, 7/25–26. p.
483. MILE Zsigmond: *Fellegvár.* = Székelyföld, 4/47–48. p.
484. MILE Zsigmond: *Fűzek alatt.* = Székelyföld, 4/49. p.
485. MILE Zsigmond: *Egy katonaének.* = Székelyföld, 4/45–47. p.
486. MOHAI V. Lajos: *Ablakrés.* = Hitel, 8/63. p.
487. MOHAI V. Lajos: *Az alkony-madár.* = Hitel, 8/62. p.
488. MOHAI V. Lajos: *Álom kerület.* = Hitel, 8/63. p.
489. MOHAI V. Lajos: *A bázisor.* = Hitel, 8/63. p.
490. MOHAI V. Lajos: *Az utcai lámpa.* = Hitel, 8/62. p.
491. MOLNÁR Illés: *Földbang.* = Alföld, 7/29. p.
492. MOLNÁR Illés: *Nem papír.* = Alföld, 7/29. p.
493. MOLNÁR Illés: *Szakadó ég.* = Alföld, 7/29. p.
494. MOLNÁR Lajos: *A műanyag varjú röpte.* = Bárka, 1/29. p.
495. MOLNÁR Lajos: *Szamócaszedés.* = Bárka, 1/30. p.
496. MOLNÁR Lajos: *A szárnytollak szerencséje.* = Bárka, 1/29. p.
497. MÜLLER Dezső: *Fobász.* = Irodalmi Jelen, 8/84. p.
498. MÜLLER Dezső: *Sarokba rúgnak.* = Irodalmi Jelen, 8/85. p.

499. MÜLLER Dezső: *Vaksötét.* = Irodalmi Jelen, 8/85. p.
500. NÁDASDY Ádám: *Lehajtott fejfel.* = Műút, 1/3. p.
501. NAGY Attila: *KAF-triptichon.* = Látó, 7/80–82. p.
502. NAGY Dóra Anna: *Csúszás.* = Székelyföld, 8/9–10. p.
503. NAGY Dóra Anna: *Egymást tanulni.* = Székelyföld, 8/9. p.
504. NAGY Dóra Anna: *Idebe.* = Székelyföld, 8/5. p.
505. NAGY Dóra Anna: *Múltbaugró.* = Székelyföld, 8/5–7. p.
506. NAGY Dóra Anna: *Neked adom a világot.* = Székelyföld, 8/7–8. p.
507. NAGY Kinga: *Ami ezzel jár.* = Élet és Irodalom, július 12. 14. p.
508. NAGY Kinga: *Hült helye sincs.* = Élet és Irodalom, július 12. 14. p.
509. NAGY Kinga: *A kaljálák dala.* = Élet és Irodalom, július 12. 14. p.
510. NAGY Koppány Zsolt: *Amíg még, még amíg.* = Kalligram, 5/66. p.
511. NAGY Koppány Zsolt: *Kétségbeesetten ke-resem.* = Kortárs, 7–8/96–98. p.
512. NAGY Koppány Zsolt: *A lepergés.* = Kalligram, 5/64–65. p.
513. NAGY Koppány Zsolt: *Maja Mihajlovna Pliszceckaja balála.* = Kortárs, 7–8/94–95. p.
514. NAGY Koppány Zsolt: *Mert mi van akkor?* = Pannon Tükör, 2/66–69. p.
515. NAGY Tímea: *Szóváltás ágak között.* = Irodalmi Szemle, 7–8/45–48. p.
516. NAGY Zalán: *éjjel 3-kor az idegklinikán.* = Pannon Tükör, 2/79–83. p.
517. NAGY Zalán: *Farkas B. intelmei.* = Látó, 7/45–46. p.
518. NAGY Zopán: *Reflexió-montázs.* = Magyar Műhely, 2/4–6. p.
519. NEMES Z. Márió: *Bristol-skála.* = Élet és Irodalom, augusztus 23. 17. p.
520. NEMES Z. Márió: *Derűs alkalmatosság.* = Műút, 2/11. p.
521. NEMES Z. Márió: *Disznósajt.* = Műút, 2/10. p.
522. NEMES Z. Márió: *Központi kérdés.* = Műút, 2/13. p.
523. NEMES Z. Márió: *Óda a második személyhez.* = Élet és Irodalom, augusztus 23. 17. p.
524. NEMES Z. Márió: *Outfit.* = Műút, 2/12. p.
525. NEMES Z. Márió: *Propaganda.* = Élet és Irodalom, augusztus 23. 17. p.
526. NÉMETH Zoltán: *(Ivarnyitlás).* A vér könyve. = Prae, 2/103. p.
527. NÉMETH Zoltán: *(A japán művész).* A vér könyve. = Prae, 2/102. p.
528. NÉMETH Zoltán: *(Szülés).* A vér könyve. = Prae, 2/103. p.
529. NÓGRÁDI Gábor: *a duda 1953.* = Élet és Irodalom, július 5. 17. p.
530. NYERGES Gábor Ádám: *Mikor a jelentős nobilitással szembetalálkozók s a folyóirat-cultura dolgairól évődtenek.* = Műút, 2/29. p.
531. NYIRÁN Ferenc: *elengedés.* = Élet és Irodalom, augusztus 23. 14. p.
532. NYIRÁN Ferenc: *lassulás.* = Élet és Irodalom, augusztus 23. 14. p.
533. ÓDOR Fanna: *Ásó, kapa.* = Székelyföld, 7/53–54. p.
534. ÓDOR Fanna: *Édesanyámnak.* = Székelyföld, 7/52–53. p.
535. ÓDOR Fanna: *Kétujjnyi.* = Székelyföld, 7/50–52. p.
536. ORCSIK Roland: *Falovak.* = Jelenkor, 7–8/778. p.
537. ORCSIK Roland: *Moba.* = Jelenkor, 7–8/778–779. p.
538. OZSVÁTH Zsuzsa: *Öröklátó.* = Látó, 7/79. p.
539. ÓSI Anna: *Tenyerén a morzsák.* = Székelyföld, 4/50. p.
540. ÓSI Anna: *Tizennégy évesen.* = Székelyföld, 4/50–51. p.
541. PÁL Dániel Levente: *Ballada a bosszú hajú lányról.* = Pannon Tükör, 2/61–65. p.
542. PÁL Dániel Levente: *Csillagok kesztyűbábjá.* = Bárka, 3/32. p.
543. PÁL Dániel Levente: *A soda piros kalapban érkezett.* = Bárka, 3/31–32. p.
544. PÁL Tamás: *Don Quijote imája.* = Élet és Irodalom, július 26. 17. p.
545. PÁL Tamás: *Epilógus.* = Élet és Irodalom, július 26. 17. p.
546. PÁL Tamás: *Sancho panasza.* = Élet és Irodalom, július 26. 17. p.
547. PAPP Attila Zsolt: *A láthatatlan tárgyak műzeuma.* = Látó, 7/21. p.
548. PAPP Vera: *Az AI tudata.* = Irodalmi Jelen, 7/44–46. p.
549. PAYER Imre: *Előre visszakozom.* = Műút, 1/23. p.
550. PAYER Imre: *Hamisósvény.* = Műút, 1/23. p.
551. PAYER Imre: *Terrier kánikulában.* = Műút, 1/22. p.

552. PÉNTEK Imre: *Azon a tájon...* = Alföld, 7/46–47. p.
553. PÉNTEK Imre: *A lét lelence.* = Alföld, 7/46. p.
554. PÉNTEK Imre: *Régi tér.* = Alföld, 7/45–46. p.
555. PETRIK Iván: *Antitézisek végegyengüléshez.* (Kezdeti megerősödés). = Tiszatáj, 8/23–24. p.
556. PETRIK Iván: *Használhatatlan utasítás (ötödik dimenziós szobabiciklibez).* = Műút, 1/7. p.
557. PETRIK Iván: *Idézőjelek növénytakarója.* = Műút, 1/4. p.
558. PETRIK Iván: *A „sosem jártam itt” újragondolása.* (Az otthonosság verzió). = Tiszatáj, 8/24–26. p.
559. PETRIK Iván: *Tényleg minden.* = Műút, 1/6. p.
560. PETRIK Iván: *Véges regresszus.* = Műút, 1/5. p.
561. PETRŐCZI Éva: *Szalónaki kirándulás.* = Confessio, 2/57–58. p.
562. PETRŐCZI István: *Károlyi Gáspár hagyatéka.* = Credo, 1/63. p.
563. POLGÁR Anikó: *Anti befagy a tengerbe.* = Kalligram, 7–8/78. p.
564. POLGÁR Anikó: *Organikus robot.* = Kalligram, 7–8/79. p.
565. POLLÁGH Péter: *Az Amishokért.* = Hitel, 8/19–22. p.
566. PUROSZ Leonidasz: 379 (115F/93V/26A). = Prae, 2/113–115. p.
567. RADÓ Tamás: *Biztonsági sáv.* = Élet és Irodalom, augusztus 16. 17. p.
568. RÉDER Ferenc: *Kezdetben.* = Bárka, 3/50. p.
569. RÉDER Ferenc: *Pár.* = Bárka, 3/49. p.
570. RÉDER Ferenc: *Rallentando.* = Bárka, 3/49. p.
571. SAÁD Anna: *Íz.* = Irodalmi Jelen, 7/55. p.
572. SAÁD Anna: *A sas.* = Irodalmi Jelen, 7/51–52. p.
573. SAÁD Anna: *Táncoló lány.* = Irodalmi Jelen, 7/51. p.
574. SÁNDOR Olívia: *levél egy nyugati válaszáért.* = Tiszatáj, 7/48. p.
575. SÁNDOR Olívia: *a week of suffering.* = Tiszatáj, 7/47. p.
576. SÁNTA Balázs: *Am. romantikus vígjáték, 87.* = Vigília, 8/723–724. p.
577. SÁNTA Balázs: *Attendant.* = Vigília, 8/721. p.
578. SÁNTA Balázs: *Cervus.* = Vigília, 8/722–723. p.
579. SÁNTA Balázs: *Csók.* = Vigília, 8/722. p.
580. SÁNTA Balázs: *Dolgok közé szorult.* = Vigília, 8/722. p.
581. SÁNTA Balázs: *Rendezvény miatt.* = Vigília, 8/722. p.
582. SÁNTA Balázs: *Szorongva kémlelni téged.* = Vigília, 8/724. p.
583. SCHEIN Gábor: *Birkafej zsírpapírban.* = Élet és Irodalom, augusztus 9. 17. p.
584. SCHEIN Gábor: *Egy év befejezése.* = Élet és Irodalom, augusztus 9. 17. p.
585. SCHÖN Károly: *Asszonydicsérő.* = Kortárs, 7–8/126–127. p.
586. SCHÖN Károly: *A csevegés évtizedei.* = Credo, 1/54. p.
587. SCHÖN Károly: *Az esküvő életed legboldogabb napja.* = Credo, 1/57. p.
588. SCHÖN Károly: *Gobelin.* = Confessio, 1/49. p.
589. SCHÖN Károly: *Kalandpark.* = Kortárs, 7–8/126. p.
590. SCHÖN Károly: *Mágikus gondolkodás.* = Székelyföld, 4/63–64. p.
591. SCHÖN Károly: *Partenogenezis.* = Credo, 2/126–127. p.
592. SCHÖN Károly: *Partenogenezis.* = Székelyföld, 4/64–65. p.
593. SCHÖN Károly: *Szöveghegy.* = Credo, 1/54. p.
594. SEBESTÉNY-JÁGER Orsolya: *Égi vándor.* = Confessio, 1/38. p.
595. SERFŐZŐ Simon: *Mindegyik időben.* = Magyar Napló, 8/4. p.
596. SIMON Adri: *Fájdalmas dal.* = Bárka, 1/55. p.
597. SIMON Adri: *Nutria-dal.* = Bárka, 1/54. p.
598. SIMON Adri: *Csőndbálák a dombról.* = Bárka, 3/40. p.
599. SIMON Adri: *Szekszárd, július.* = Bárka, 3/40. p.
600. SISKA Péter: *Kilenc nővér.* = Credo, 2/38–39. p.
601. SOPSITS Árpád: *Azt hittük boldog.* = Jelenkor, 7–8/783–784. p.
602. SOPSITS Árpád: *Van egy hely.* = Jelenkor, 7–8/783. p.
603. STERMECZKY Zsolt Gábor: *Megmentelek az áradástól.* = Élet és Irodalom, augusztus 30. 14. p.
604. STERMECZKY Zsolt Gábor: *Valaminek.* = Élet és Irodalom, augusztus 30. 14. p.
605. STUMMER Attila: *Farkas István Svájcban.* = Élet és Irodalom, augusztus 9. 17. p.
606. STUMMER Attila: *Pedig olyan.* = Tiszatáj, 8/4–5. p.

607. STUMMER Attila: *Vér*. = Tiszatáj, 8/3–4. p.
608. STUMMER Attila: *Vonatra várva*. = Élet és Irodalom, augusztus 9. 17. p.
609. SÜTŐ Csaba András: *égen, vizek napfényben, része a csend, bomlik utána*. = Magyar Napló, 8/8–10. p.
610. SÜTŐ Csaba András: *utcák délután \ ősi tóparton fenekedik \ gyöngé útra botorkál \ táj szaga ázik*. = Tiszatáj, 7/45–46. p.
611. SZABADOS Attila: *All you can eat*. = Pannon Tükör, 2/52. p.
612. SZABADOS Attila: *A befogadás feltétele*. = Pannon Tükör, 2/54. p.
613. SZABADOS Attila: *Esetleg reggelente is*. = Kalligram, 7–8/16. p.
614. SZABADOS Attila: *Felhasznált irodalom*. = Kalligram, 7–8/17. p.
615. SZABADOS Attila: *Fortuna*. = Bárka, 2/30. p.
616. SZABADOS Attila: *A balárod bíre*. = Bárka, 2/31. p.
617. SZABADOS Attila: *Ismét az elefántok*. = Pannon Tükör, 2/53–54. p.
618. SZABADOS Attila: *A jobb szárny végén*. = Pannon Tükör, 2/52–53. p.
619. SZABADOS Attila: *Két portré*. = Prae, 2/19. p.
620. SZABADOS Attila: *Termelési napló*. = Kalligram, 7–8/16. p.
621. SZABADOS Attila: *Tervezajz*. = Bárka, 2/31. p.
622. SZABADOS Attila: *Valentin nap anafora*. = Kalligram, 7–8/17. p.
623. SZABADOS Attila: *Varrógép*. = Bárka, 2/30. p.
624. SZABÓ T. Anna: *Felszálló fénix*. = Bárka, 1/17–20. p.
625. SZABOLCSI Viktória: *A fény felé*. = Bárka, 3/23. p.
626. SZABOLCSI Viktória: *Horzsolás*. = Bárka, 3/24. p.
627. SZABOLCSI Viktória: *Nátba*. = Bárka, 3/24. p.
628. SZAMOSVÁRI Bence: *sam spade alászáll a PICK szegeged szalámigyár és húsüzembe*. = Kalligram, 6/79–80. p.
629. SZÁSZI Zoltán: *Nagyapapa*. = Kalligram, 7–8/35–36. p.
630. SZÁSZI Zoltán: *Romváros*. (Bontás 1.5). = Irodalmi Szemle, 7–8/76–77. p.
631. SZÁSZI Zoltán: *Szelfi százados szegény srác*. = Kalligram, 7–8/37. p.
632. SZÉKELYHIDI Zsolt: *Cél*. = Irodalmi Jelen, 7/58–59. p.
633. SZÉKELYHIDI Zsolt: *Dübünk vége*. = Bárka, 2/33. p.
634. SZÉKELYHIDI Zsolt: *Hüsebb*. = Hítel, 7/35. p.
635. SZÉKELYHIDI Zsolt: *Kifűl*. = Bárka, 2/32. p.
636. SZÉKELYHIDI Zsolt: *Másbol*. = Bárka, 2/34. p.
637. SZÉKELYHIDI Zsolt: *Nyílt*. = Hítel, 7/34. p.
638. SZÉKELYHIDI Zsolt: *Szándékos csend*. = Irodalmi Jelen, 7/61–62. p.
639. SZÉKELYHIDI Zsolt: *Törő*. = Hítel, 7/35. p.
640. SZÉLYES-PÁL Dániel: *Játékos*. = Bárka, 1/43. p.
641. SZÉLYES-PÁL Dániel: *Lassú folyó*. = Bárka, 1/43. p.
642. SZÉLYES-PÁL Dániel: *Nagyétek*. = Bárka, 1/44. p.
643. SZENDRÁK Bence: *az akarás kudarca*. = Prae, 2/14. p.
644. SZENDRÁK Bence: *műszakváltás*. = Prae, 2/15. p.
645. SZENTIRMAI Mária: *Hajnal Rattendorfbán*. = Vigilia, 8/725. p.
646. SZIKRA János: *Celofán árnya*. = Székelyföld, 8/44–45. p.
647. SZIKRA János: *Fiammal megyünk baza*. = Székelyföld, 8/45. p.
648. SZIKRA János: *Szajmuzsika*. = Székelyföld, 8/45–46. p.
649. SZIKRA János: *Visszatérnek-e?* = Székelyföld, 8/44. p.
650. SZILÁGYI-NAGY Ildikó: *Augusztus*. = Irodalmi Jelen, 8/65. p.
651. SZILÁGYI-NAGY Ildikó: *Július*. = Irodalmi Jelen, 8/65. p.
652. SZILÁGYI-NAGY Ildikó: *Június*. = Irodalmi Jelen, 8/64. p.
653. SZITA Szilvia: *Arányos büntetés*. = Alföld, 7/10. p.
654. SZITA Szilvia: *Nyílt vereség*. = Alföld, 7/11–12. p.
655. SZITA Szilvia: *Testvérek*. = Alföld, 7/11. p.
656. SZOMI Béla: *Az alkotásról*. = Pannon Tükör, 1/88. p.
657. SZOMI Béla: *Önvallató*. = Pannon Tükör, 1/87. p.
658. SZONDY-ADORJÁN György: *New York*. = Székelyföld, 8/14–15. p.
659. SZONDY-ADORJÁN György: *Öröm*. = Székelyföld, 8/13–14. p.
660. SZÖCS Margit: *KAF-nak utólag*. = Látó, 7/29. p.

661. Szőcs Petra: *Három kérdés, ami szerelemhez vezet.* = Műút, 1/28. p.
662. SZUROMI Pál: *Amikor.* = Bárka, 3/35–39. p.
663. TAIZS Gergő: *Nem az a szöveg.* = Liget, 8/106–107. p.
664. TAMÁS Ferenc: *Hazamentél és.* = Élet és Irodalom, augusztus 16. 14. p.
665. TAMÁS Ferenc: *A közállapotokról.* = Élet és Irodalom, augusztus 16. 14. p.
666. TAMÁS Ferenc: *Mérgezett vidék.* = Élet és Irodalom, augusztus 16. 14. p.
667. TATÁR Sándor: *Eszedbe ne jusson kocsival!* = Prae, 2/136–137. p.
668. TATÁR Sándor: *Hogy kicsodáján a Micimackónak? Hát a pajzán!* = Élet és Irodalom, július 5. 17. p.
669. TATÁR Sándor: *Fel a sursumcordával!* = Prae, 2/137–138. p.
670. TÉLFFY Ármin: *Alberto Caiero szerelme.* = Irodalmi Szemle, 7–8/67. p.
671. TÉLFFY Ármin: *Ricardo Reis, a költő.* = Irodalmi Szemle, 7–8/66. p.
672. TÉLFFY Ármin: *Télffy zenei átírata.* = Irodalmi Szemle, 7–8/68. p.
673. TERÉK Anna: *Abogy a gyár lélegzik.* = Székelyföld, 7/5–7. p.
674. TERÉK Anna: *Elvoltársnő.* = Székelyföld, 7/7–9. p.
675. TERÉK Anna: *Ország.* = Élet és Irodalom, július 12. 17. p.
676. TÉREY János: *Fiatalság, tarvágás.* = Látó, 7/125–126. p.
677. TIM Mariann: *akiért a lábtörő.* = Műút, 2/37. p.
678. TIM Mariann: *Én csipem, ő csip.* = Műút, 2/36. p.
679. TIM Mariann: *gerillaültetés.* = Műút, 2/37. p.
680. TIMÁR Benjámín: *Bemutatkozás.* = Élet és Irodalom, július 12. 17. p.
681. TIMÁR Benjámín: *Ünnep.* = Élet és Irodalom, július 12. 17. p.
682. TÓFALVI Előd: *A mainzi érsék.* = Székelyföld, 8/40–43. p.
683. TÓFALVI Előd: *A ropogós panír.* = Székelyföld, 8/40. p.
684. TOMPA Gábor: *Alulnézet.* = Bárka, 3/6. p.
685. TOMPA Gábor: *Ceaușescu medvéi.* = Székelyföld, 8/11–12. p.
686. TOMPA Gábor: *Hamlet tudatalattija.* = Látó, 7/20. p.
687. TOMPA Gábor: *Megfigyelés-futamok.* = Székelyföld, 8/11. p.
688. TOMPA Gábor: *Posztbumusz szombat.* = Bárka, 3/5. p.
689. TOMPA Gábor: *Tévhit.* = Székelyföld, 8/12. p.
690. TOMPA Gábor: *Az utolsó látogatás.* = Bárka, 3/5. p.
691. TOMPA Gábor: *Vasárnap reggel.* = Bárka, 3/6. p.
692. TOROCZKAY András: *2022. szeptember 4.* = Pannon Tükör, 1/45–46. p.
693. TOROCZKAY András: *2023. október 7.* = Pannon Tükör, 1/44. p.
694. TOROCZKAY András: *Kik ezek az emberek?* = Prae, 2/110–112. p.
695. TOROCZKAY András: *Szept. 16.* = Pannon Tükör, 1/46. p.
696. TOROCZKAY András: *Szept. 20.* = Pannon Tükör, 1/46–47. p.
697. TÖRŐ István: *Bátorság.* = Ezredvég, 1/56. p.
698. TÖRŐ István: *Kis égi barmat.* = Ezredvég, 1/57. p.
699. TÖZSÉR Árpád: *Animula vagula avagy Testtelen szárnyak.* = Műút, 2/8–9. p.
700. TURI Timea: *Egy titok.* = Jelenkor, 7–8/780. p.
701. USIER Tamara: *Kilépék kora délután.* = Magyar Napló, 7/16. p.
702. USIER Tamara: *Virágzó fák a bátsó kertben.* = Magyar Napló, 7/15. p.
703. URBÁN Andrea: *Hasadás.* = Pannon Tükör, 2/48. p.
704. URBÁN Andrea: *Karékj.* = Pannon Tükör, 2/49. p.
705. URBÁN Andrea: *Az ózsuta felnyitja a szemét.* = Pannon Tükör, 2/48. p.
706. VAJNA Ádám: *Mi, két kanál.* = Látó, 7/14. p.
707. VÁRADY Szabolcs: *Ébredés.* Hangok nyolcvan táján. = Bárka, 2/6. p.
708. VÁRADY Szabolcs: *Féltalomban.* Hangok nyolcvan táján. = Bárka, 2/5. p.
709. VÁRADY Szabolcs: *Kétség.* Hangok nyolcvan táján. = Bárka, 2/6. p.
710. VÁRADY Szabolcs: *Ritmusban.* Hangok nyolcvan táján. = Bárka, 2/5. p.
711. VÁRADY Szabolcs: *Találkozás.* Hangok nyolcvan táján. = Bárka, 2/5. p.
712. VARGA László Edgár: *Istenfárgató.* = Látó, 7/66–67. p.
713. VARGA Melinda: *Azok a nyarak.* = Irodalmi Jelen, 7/8. p.
714. VARGA Melinda: *Nyárelő.* = Irodalmi Jelen, 7/8. p.

715. VASAS Tamás: *Majdnem elegendő egy naplóhoz.* = Székelyföld, 5/58–60. p.
716. VASAS Tamás: *MI.* = Mozgó Világ, 7/65–66. p.
717. VÉGH Attila: *Tintaszívvél.* = Magyar Napló, 8/22. p.
718. VERES Piroska: *Az idő lelket ad a tárgynak.* = Irodalmi Jelen, 7/67. p.
719. VERMESSER Levente: *Ars fidei.* = Székelyföld, 4/8. p.
720. VERMESSER Levente: *Szonatina.* = Székelyföld, 4/8–9. p.
721. VÉSSEY Miklós: *Kátyúk dala.* = Prae, 2/133. p.
722. VÉSSEY Miklós: *Téber.* = Prae, 2/132. p.
723. VILLÁNYI G. András: *kék mind.* = Mozgó Világ, 7/67. p.
724. VILLÁNYI G. András: *sírok az égben.* = Mozgó Világ, 7/67. p.
725. VITÉZ Ferenc: *Álom.* = Hitel, 8/71. p.
726. VITÉZ Ferenc: *Bánat.* = Hitel, 8/72. p.
727. VITÉZ Ferenc: *Félelem.* = Hitel, 8/74. p.
728. VITÉZ Ferenc: *Felbő.* = Hitel, 8/72. p.
729. VITÉZ Ferenc: *Jajszó.* = Hitel, 8/74. p.
730. VITÉZ Ferenc: *Jössz.* = Hitel, 8/73. p.
731. VITÉZ Ferenc: *Napvirágok.* = Hitel, 8/72. p.
732. VITÉZ Ferenc: *Sárga illat.* = Hitel, 8/73. p.
733. VITÉZ Ferenc: *Szilvafa.* = Hitel, 8/71. p.
734. VITÉZ Ferenc: *Télen.* = Hitel, 8/74. p.
735. VITÉZ Ferenc: *Egy témára.* = Hitel, 8/75. p.
736. VITÉZ Ferenc: *Tükör.* = Hitel, 8/71. p.
737. VITÉZ Ferenc: *Tűz a nyárban.* = Hitel, 8/73. p.
738. VITÉZ Ferenc: *Vándorút.* = Hitel, 8/72. p.
739. VITÉZ Ferenc: *Egy zsák.* = Hitel, 8/74. p.
740. VÖRÖS István: *Ars poetica.* = Székelyföld, 6/15. p.
741. VÖRÖS István: *Derrida kísértetei.* = Székelyföld, 6/14. p.
742. VÖRÖS István: *Az energiakönnyek.* [Az egyetemsziget – Versciklus]. = Liget, 8/70–71. p.
743. VÖRÖS István: *A fájdalom története.* [Az egyetemsziget – Versciklus]. = Liget, 8/77–78. p.
744. VÖRÖS István: *Kiegészítés a szöszedethez.* [Az egyetemsziget – Versciklus]. = Liget, 8/74–75. p.
745. VÖRÖS István: *Kinyitott könyv a pad alatt.* [Az egyetemsziget – Versciklus]. = Liget, 8/81–82. p.
746. VÖRÖS István: *Kollektív lábnymok.* = Székelyföld, 6/15–16. p.
747. VÖRÖS István: *Lábtöröl.* = Székelyföld, 6/17. p.
748. VÖRÖS István: *Lélekkeresés.* [Az egyetemsziget – Versciklus]. = Liget, 8/79. p.
749. VÖRÖS István: *Mátyás meghallja az első Mátyáskirály-történetet.* = Székelyföld, 6/13. p.
750. VÖRÖS István: *Az özönvíz.* [Az egyetemsziget – Versciklus]. = Liget, 8/75–76. p.
751. VÖRÖS István: *A semmi-hibák és a fény.* [Az egyetemsziget – Versciklus]. = Liget, 8/72–73. p.
752. VÖRÖS István: *Sorrendváltozás.* [Az egyetemsziget – Versciklus]. = Liget, 8/80–81. p.
753. VÖRÖS István: *A teremtés első szöszedete.* [Az egyetemsziget – Versciklus]. = Liget, 8/73. p.
754. VÖRÖS István: *Választások, 1948.* = Székelyföld, 6/16–17. p.
755. VÖRÖSMARTY Mihály: *Hedvig.* Legenda. = Látó, 7/61–65. p.
756. WIRTH Imre: *Kérlek, segíts,* = Látó, 7/30. p.
757. WIRTH Imre: *meghalni.* = Élet és Irodalom, július 26. 17. p.
758. WIRTH Imre: *Sokáig fogalmunk sincs.* = Székelyföld, 6/8. p.
759. WIRTH Imre: *Az utolsó óbudai.* = Székelyföld, 6/8–9. p.
760. ZALÁN Tibor: *A búcsú megint.* [Felelőszonettek – Versciklus]. = Bárka, 1/9. p.
761. ZALÁN Tibor: *Veszteségtudat.* [Felelőszonettek – Versciklus]. = Bárka, 1/10. p.
762. ZALÁN Tibor: *Zorba.* [Felelőszonettek – Versciklus]. = Bárka, 1/9. p.
763. ZENTAI Adél: *Herceg, látod, feltámad a szél is!* = Székelyföld, 4/72–73. p.
764. ZSÁVOLYA Zoltán: *Építési emlék.* = Magyar Napló, 7/9. p.
765. ZSIRAI László: *Lelkünk kis zugában.* = Confessio, 2/46. p.
766. ZSIRAI László: *Ne úgy, de úgy.* = Confessio, 2/46. p.

Rövidprózák

767. ABAFÁY-DEÁK Csillag: *Csók sem volt.* = Bárka, 1/25–26. p.
768. ANISZI Kálmán: *Átlényegült volna?* (Filozófiai karcolat) = Confessio, 2/55–57. p.
769. ANISZI Kálmán: *Az igazságkereső.* = Confessio, 1/38–44. p.

770. BAKÓ Enikő, F.: *Barátnők*. = Székelyföld, 8/37–39. p.
771. BALÁZS K. Attila: *Laci*. = Korunk, 7/81. p.
772. BALI Anikó: *Odabent talán a Messiás*. = Élet és Irodalom, augusztus 30. 16. p.
773. BALLAI László: *Azon a bizonyos napon*. = Ezredvég, 1/13–18. p.
774. BALOGH István: *Mártonkor minden elvállik*. = Hítel, 7/36–40. p.
775. BANGHA Mónika: *Gyógyyszer*. = Székelyföld, 6/43–44. p.
776. BANGHA Mónika: *Nagybétfő*. = Székelyföld, 6/44–45. p.
777. BANKÓ-ERDŐSI Viktória: *Az ügynök*. = Élet és Irodalom, augusztus 23. 16. p.
778. BARNA Imre: *Stop time*. = Jelenkor, 7–8/797–800. p.
779. BARTÓK Imre: *Iokaszte*. = Műút, 1/34–36. p.
780. BECK Tamás: *Fájdalom*. = Élet és Irodalom, július 12. 15. p.
781. BENKŐ Imola Orsolya: *Betáplálni a rendszerbe*. = Kalligram, 7–8/40–41. p.
782. BENKŐ Imola Orsolya: *Igazi forradalmat!* = Kalligram, 7–8/38–39. p.
783. BENKŐ Imola Orsolya: *Nem tartozik a barátság témakörébe közvetlenül*. = Kalligram, 7–8/39–40. p.
784. BÉRES Attila: *A zsidó suszter*. = Ezredvég, 1/31–37. p.
785. BERKA Attila: *Tollbamondás*. (Képregény helyett). = Tiszatáj, 8/9–15. p.
786. BIRÓ Zsombor Aurél: *Egy másik férfi legszébb éjszakája*. = Prae, 2/21–25. p.
787. BÓDI Péter: *Székenyjárat*. = Pannon Tükör, 1/55–59. p.
788. BOGDÁN Mária Emese: *A fagyisfiú*. = Székelyföld, 6/32–36. p.
789. BORCSA Imola: *Trópusi hőség*. = Székelyföld, 5/22–32. p.
790. BORDA Réka: *A gyík*. = Élet és Irodalom, július 26. 15. p.
791. BÖRÖCZKI Csaba: *Holtszezon*. = Pannon Tükör, 1/48–54. p.
792. CSABAI László: *Hamu alatt*. = Műút, 1/26–27. p.
793. CSABAY-TÓTH Bálint: *Konybás*. = Vigilia, 7/632–633. p.
794. CSIKÓS Attila: *Pattanok vissza*. = Élet és Irodalom, július 19. 15. p.
795. CSIPPÁN Péter: *Bogdan*. = Székelyföld, 4/52–54. p.
796. CSURY Balázs: *Konstantinápoly*. = Liget, 7/46–49. p.
797. [DARVASI László] Szív Ernő: *Holeska*. = Élet és Irodalom, július 26. 14. p.
798. [DARVASI László] Szív Ernő: *Kis beszéd a megértésről*. = Tiszatáj, 7/100. p.
799. [DARVASI László] Szív Ernő: *Kisbeszéd a délelőtről*. = Tiszatáj, 8/99–100. p.
800. [DARVASI László] Szív Ernő: *A világ minden tája*. = Élet és Irodalom, augusztus 23. 14. p.
801. DUBÁN Kitti: *Lebegés*. = Kalligram, 7–8/42–45. p.
802. ECSÉDI Orsolya: *Az ajtók záródnak*. = Bárka, 2/35–36. p.
803. ECSÉDI Orsolya: *Nem ma*. = Bárka, 2/36–37. p.
804. FÁBIÁN Tibor: *Horgászikola, koránkelőknek*. = Bárka, 2/47–48. p.
805. FÁBIÁN Tibor: *Egy bős öltözözn alkalomhoz illően*. = Bárka, 2/46. p.
806. FÁBIÁN Tibor: *Világga mentem*. = Bárka, 2/47. p.
807. FARKAS Arnold Levente: *A király szeme*. = Hítel, 8/3–8. p.
808. FARKAS Arnold Levente: *Minőségjelzős*. = Pannon Tükör, 1/16–20. p.
809. FARKAS Csaba: *Darvak, északnak szállva*. = Ezredvég, 1/52–53. p.
810. FARKAS Csaba: *A láthatatlan áramlás*. = Ezredvég, 1/53–55. p.
811. FARKAS Csaba: *Vízcsöppek a fűről*. = Ezredvég, 1/51–52. p.
812. FECSKE Csaba: *Janó ivója*. = Élet és Irodalom, július 5. 15. p.
813. FECSKE Csaba: *A lány anyja*. = Hítel, 7/27–33. p.
814. FEHÉR Enikő: *Aki óvatlan, tübe lép*. = Pannon Tükör, 1/12–15. p.
815. FEKETE I. Alfonz: *A gép forog, az alkotó*. = Tiszatáj, 7/32–43. p.
816. FERENCZFI-FARAGÓ Eszter: *Kutyabőr*. = Ezredvég, 1/58–62. p.
817. FORGÁCH András: *A nő a lift előtt*. = Műút, 2/30–34. p.
818. FRÁTER Zsuzsanna: *Bátbory-vér*. = Székelyföld, 6/46–60. p.
819. FRIEDLER Magdolna: *A pad*. = Ezredvég, 41–42. p.
820. GÁSPÁR Sára: *Elhagyott minket a másik nő*. = Prae, 2/26–29. p.
821. GELLÉN-MIKLÓS Gábor: *Félrecsúszás, elakadás*. = Élet és Irodalom, augusztus 9. 15. p.
822. GERENCSÉR Anna: *A révész*. = Élet és Irodalom, augusztus 30. 16. p.

823. GERGELY Ágnes: *Csillagbullás*. = Mozgó Világ, 7/18–19. p.
824. GERGELY Ágnes: *Északi riport*. = Mozgó Világ, 7/21–22. p.
825. GERGELY Ágnes: *A városi kávéház*. = Mozgó Világ, 7/19–21. p.
826. GERZSENYI Gabriella: *Pásztorok*. = Hítel, 7/74–76. p.
827. GOTHÁRD Krisztián: *Az utolsó hegyoldal*. = Magyar Napló, 8/11–15. p.
828. GÖNCZ László: *Csillagbullás sárgaságban*. = Pannon Tükör, 1/89–96. p.
829. GUBICZA Gábor: *Zaj*. = Irodalmi Jelen, 8/61–63. p.
830. HAÁSZ János: *Égszínkék szemek*. = Pannon Tükör, 1/60–63. p.
831. HAÁSZ János: *A puska ember*. = Bárka, 1/50–51. p.
832. HALÁSZ Bálint: *A varázsló*. = Bárka, 1/56–57. p.
833. HARAG Anita: *Egy ismert faj ritka példányai*. = Élet és Irodalom, augusztus 16. 14. p.
834. HARAG Anita: *Sétatávolság*. = Élet és Irodalom, július 19. 14. p.
835. HEGEDŰS Imre János: *A végtelen idő gyomrában*. = Confessio, 2/47–54. p.
836. HORNYÁK Tibor: *A bűdös száju*. = Irodalmi Szemle, 7–8/110–112. p.
837. HORNYÁK Tibor: *Az elvonó*. = Irodalmi Szemle, 7–8/113–116. p.
838. HORNYÁK Tibor: *Hangya*. = Irodalmi Szemle, 7–8/106–109. p.
839. HORVÁTH Ildikó: *Fagy*. = Székelyföld, 7/63–64. p.
840. HORVÁTH Ildikó: *Kórház, ahol élünk*. = Székelyföld, 7/65–66. p.
841. HORVÁTH Ildikó: *Párnák*. = Székelyföld, 7/60–61. p.
842. HORVÁTH Ildikó: *Új formák*. = Székelyföld, 7/61–62. p.
843. HORVÁTH SZEKERES István: *Októberi kánnikula*. = Székelyföld, 5/12–21. p.
844. HORVÁTH SZEKERES István: *Szofitpornó*. = Székelyföld, 5/8–12. p.
845. ILIÁS-NAGY Katalin: *A mágus*. = Kalligram, 7–8/70–72. p.
846. IRCSIK Vilmos: *Gödörök*. = Hítel, 7/61–71. p.
847. IVÁNOVIC Beatrix: *Egy újabb füstbe ment terv*. = Irodalmi Jelen, 7/47–50. p.
848. JAHODA Sándor: *Fel, fel!* = Ezredvég, 1/46–48. p.
849. JAHODA Sándor: *Lobogó zászló*. = Ezredvég, 1/75–78. p.
850. JENEI László: *Műszak*. = Bárka, 3/41–45. p.
851. JUHÁSZ Zsuzsanna: *Világbeke*. = Magyar Napló, 7/34–37. p.
852. KÁLI István: *Farsebek*. = Székelyföld, 5/40–57. p.
853. KÁLI István: *Gumitörések*. = Székelyföld, 8/47–64. p.
854. KAPITÁNY Máté: *A férfi, aki labdát akart a holdra rügni*. = Liget, 8/108–122. p.
855. KÁRPÁTHY Kata, Sz.: *Hosszú reggel*. = Irodalmi Jelen, 7/53–57. p.
856. KASZPARIAN Anna: *Akinek nincs füle*. = Pannon Tükör, 2/55–60. p.
857. KÁVAI Katalin: *Egy barátság vége*. = Élet és Irodalom, augusztus 23. 16. p.
858. KECŐLI K. Gergő: *Kasmírpillangók*. = Műút, 2/23–27. p.
859. KELEMEN Endre: *Tartozás*. = Székelyföld, 8/16–27. p.
860. KESZEG Tibor: *Törés*. = Székelyföld, 6/18–24. p.
861. KISS László: *Háború*. = Hévíz, 1/54–58. p.
862. KISS László: *Haza*. = Élet és Irodalom, július 5. 15. p.
863. KISS László: *A hegyeink*. = Irodalmi Jelen, 7/106–108. p.
864. KISS Ottó: *Költözések*. = Kortárs, 7–8/15–28. p.
865. KISZELY Márk: *A gyűjtőmunka vége*. = Élet és Irodalom, július 12. 16. p.
866. KOLLÁR-KLEMENCZ László: *Anyám tenyere*. = Élet és Irodalom, augusztus 16. 15. p.
867. KONTRA Ferenc: *A dalmaták fehéren születnek*. = Bárka, 2/20–23. p.
868. KOSZTOLÁNCZY Tibor: *Autobahn*. = Jelenkor, 7–8/801–807. p.
869. KOVÁCS Tibor: *A gitár*. = Irodalmi Jelen, 8/55–58. p.
870. KOZÁR Alexandra: *Mohi*. = Élet és Irodalom, július 5. 16. p.
871. KÖRÖSSI P. József: *Grand Café*. Budapest. 2003. április. = Kalligram, 5/37–41. p.
872. KÖTTER Tamás: *Vezeklés*. = Magyar Napló, 7/19–23. p.
873. KÖVÉR Péter: *„Hajnali részegség” – avagy mi fér bele egy buborékba*. = Irodalmi Jelen, 8/77–80. p.
874. KUBINA Zita: *Magamba*. = Élet és Irodalom, augusztus 23. 15. p.
875. KUTAS József: *A kilépő*. = Élet és Irodalom, augusztus 9. 16. p.
876. LIPCSEY Emőke: *Citromsárga és azürkék*. = Kalligram, 5/49–55. p.

877. LIPCSEY Emőke: *Plasztika*. = Élet és Irodalom, augusztus 2. 15. p.
878. LITTNER Zsolt: *Józsefvárosi történet*. = Élet és Irodalom, augusztus 30. 15. p.
879. LOKODI Imre: *Kilencágú*. = Székelyföld, 6/68–81. p.
880. LOVÁSZ Krisztina: *Bandika*. = Korunk, 7/39. p.
881. MACZÁK Orsolya: *Saját bőr*. = Liget, 7/40–43. p.
882. MAGYARY Ágnes: *Márianosztra*. = Székelyföld, 7/15–23. p.
883. MÁI Attila: *Az emlékezés körfolyosóján*. = Élet és Irodalom, július 19. 16. p.
884. MÁN-VÁRHEGYI Réka: *Felkészülés egy regényre #4*. = Héviz, 1/46–53. p.
885. MARGETIN István: *Életút*. = Prae, 2/42–46. p.
886. MARKÓ Béla: *Szorel Gyula esete a valóság-irodalommal*. = Élet és Irodalom, augusztus 23. 15. p.
887. MARKÓ Béla: *Találkozás a bolgár czárral*. = Élet és Irodalom, július 12. 15. p.
888. MASRI Mona Aicha: *A szabad láb kisujja a súlyláb térdét érinti*. = Prae, 2/116–119. p.
889. MÁTYUS Melinda: *Jöjjetek, minden készen van*. = Élet és Irodalom, július 26. 16. p.
890. MÉCS Anna: *Amit kimondok, örökre ott marad*. = Élet és Irodalom, július 5. 14. p.
891. MÉCS Anna: *Írunk, és közben gyerekeink lesznek*. = Élet és Irodalom, augusztus 2. 14. p.
892. MÉCS Anna: *Törött kezek*. = Élet és Irodalom, augusztus 30. 14. p.
893. MEGYERI Edit Tünde: *Valami régi, valami új*. = Irodalmi Jelen, 8/10–11. p.
894. MÉNES Attila: *Erdei vadak*. = Élet és Irodalom, augusztus 30. 15. p.
895. MIHÁLKOVICS Miklós: *Orvosszakértői ellenőrzés a Poliklinikán*. = Ezredvég, 1/79–81. p.
896. MOLNÁR Erzsébet: *Egész úton hazafelé*. = Élet és Irodalom, július 12. 6. p.
897. MOLNÁR Erzsébet: *Éjjel átkelünk a folyón*. = Élet és Irodalom, augusztus 30. 8. p.
898. MOLNÁR Erzsébet: *Harmadik szem*. = Élet és Irodalom, augusztus 9. 6. p.
899. MOLNÁR Erzsébet: *Hugyozási segédlet*. = Élet és Irodalom, augusztus 2. 8. p.
900. MOLNÁR Erzsébet: *Kalymnos halványkék, csíkos ingben*. = Élet és Irodalom, augusztus 16. 10. p.
901. MOLNÁR Erzsébet: *Lassuló idő*. = Élet és Irodalom, július 19. 12. p.
902. MOLNÁR Erzsébet: *Schaffhausen*. = Élet és Irodalom, augusztus 23. 6. p.
903. MOLNÁR Erzsébet: *Tűjkép csata után*. = Élet és Irodalom, július 26. 10. p.
904. MOLNÁR Erzsébet: *A társadalmi lét ontológiája*. = Élet és Irodalom, július 5. 10. p.
905. MOLNÁR T. Eszter: *Utószezon*. = Kalligram, 7–8/9–15. p.
906. NACSINÁK Gergely András: *Kalligráfia*. = Liget, 7/50–73. p.
907. NACSINÁK Gergely András: *Reggeli úszás*. = Magyar Napló, 8/5–7. p.
908. NACSINÁK Gergely András: *Az utolsó tükör*. = Liget, 8/83–102. p.
909. NAGY Anita: *Savanyított dinnye*. = Székelyföld, 7/67–70. p.
910. NAGY Anita: *Tekeredett kolbász*. = Székelyföld, 7/70–75. p.
911. NAGY Zopán: *Átjárások / Nyelvi, képi torzítások...* = Irodalmi Jelen, 7/64–66. p.
912. NAGY Zopán: *Átjárások / Nyelvi tova-utazások... (Koszovó-Albánia-Szicília...)* = Irodalmi Jelen, 8/81–83. p.
913. NAGY-LACZKÓ Balázs: *Jelentés*. = Ezredvég, 1/21–22. p.
914. NOVÁK Valentin: *A közfeléldozó, avagy dr. Rotás lakást kap*. = Irodalmi Jelen, 8/68–72. p.
915. NYERGES Gábor Ádám: *Próbaidő*. = Kalligram, 5/57–63. p.
916. ÖBERCZIÁN Géza: *Egyedül*. = Bárka, 3/25–30. p.
917. ÖBERCZIÁN Géza: *Gyorsulás*. = Magyar Napló, 7/45–51. p.
918. ÖBERCZIÁN Géza: *Róma*. = Székelyföld, 7/24–42. p.
919. ODZE György: *Sunil Bhattarjee keralai ételfutár levele anyukájához*. (Malayalam nyelven) = Élet és Irodalom, július 19. 15. p.
920. PÁLYI András: *A harmadik szoba*. = Élet és Irodalom, augusztus 9. 15. p.
921. PÁSZTOR Andrea: *Sztívesen*. = Prae, 2/10–13. p.
922. PÁSZTOR Andrea: *Tűjszólás*. = Élet és Irodalom, augusztus 16. 16. p.
923. PATAK Márta: *Két pillanatkép*. (A néni meg a fiú). (A kismalac) = Élet és Irodalom, augusztus 16. 16. p.
924. PÉNZES Tímea: *Abogy minden elkezdődött*. = Kalligram, 6/64–68. p.
925. PÉTER János: *God is a girl*. = Élet és Irodalom, augusztus 9. 16. p.
926. POLGÁR Anikó: *Felfordított krokodil*. = Kalligram, 7–8/80–86. p.

927. POLGÁR Anikó: *Parti mozaik.* = Látó, 7/22–23. p.
928. PRUZINSZKY Sándor: *Faustus.* = Ezredvég, 1/6–11. p.
929. SCHEER Róbert: *Londoni álom.* = Kalligram, 7–8/58–61. p.
930. SCHEER Róbert: *Osbourne, a megmentő.* = Kalligram, 7–8/53–57. p.
931. SCHEER Róbert: *Pitoncsók.* = Kalligram, 7–8/46–53. p.
932. SIMON Réka Zsuzsanna: *Szalagos menyét pácban.* = Bárka, 3/62–63. p.
933. SINKÓ József: *Krumpliszta.* = Élet és Irodalom, július 5. 16. p.
934. SÜVEG Szilvia: *Földönkívüliek Tatabányán.* = Élet és Irodalom, augusztus 2. 15. p.
935. SZABAY Boglárka: *Üdvözelem a menyaszszonynak.* = Székelyföld, 4/55–58. p.
936. SZABÓ András, Gy.: *A főszerkesztő-helyettes.* = Kortárs, 7–8/6–8. p.
937. SZABÓ Benedek: *Egy fénykép látványa.* = Pannon Tükör, 2/50–51. p.
938. SZABÓ-BIRÓ Brigitta: *Szabad péntek.* = Székelyföld, 8/28–32. p.
939. SZEGŐ Márton: *Anyósülésen.* = Prae, 2/125–126. p.
940. SZEGŐ Márton: *Látatlan.* = Irodalmi Szemle, 7–8/89–90. p.
941. SZEGŐ Márton: *Menhetetlen.* = Irodalmi Szemle, 7–8/91–92. p.
942. SZEIFERT Natália: *Valamit a szeretetről.* = Pannon Tükör, 1/37–39. p.
943. SZEKRÉNYES Miklós: *Meseszag 3.* = Élet és Irodalom, augusztus 16. 15. p.
944. SZEPES Erika: *Élet.* = Ezredvég, 1/65–68. p.
945. SZEPESI Kornél: *A szavak csodálatos életéből, avagy negyven évem katakézis.* = Pannon Tükör, 1/30–32. p.
946. SZEPESSY Anna: *A fejedelem.* = Irodalmi Jelen, 7/174–175. p.
947. SZIMA Csilla: *Massza.* = Székelyföld, 4/59–62. p.
948. SZIRMAI Panni: *Harmincöt guppi.* Ichthyofóbia. = Tiszatáj, 8/27–29. p.
949. SZTÁSKÓ Richárd: *Kétségek közt kétségtelenül.* = Ezredvég, 1/26–29. p.
950. SZTOJKA Sebestyén: *Pollux és Castor.* = Székelyföld, 4/13–28. p.
951. TAR Károly: *Curriculum mortalis.* = Irodalmi Jelen, 7/9–20. p.
952. TOLNAI Ottó: *Pécsi próza.* Kifakad-e a könnymirigy? = Jelenkor, 7–8/758–765. p.
953. TÓTH Gábor Ákos: *Szebb jövő, szial!* = Élet és Irodalom, augusztus 2. 16. p.
954. VÁNYAI FEHÉR József: *Tövisháti Mefisztó.* = Székelyföld, 7/76–81. p.
955. VILAND Gabriella: *Sématerápia.* = Irodalmi Jelen, 7/5–7. p.
956. VIOLA Beáta: *Tudnék mesélni.* = Élet és Irodalom, július 19. 16. p.
957. VISKY András: *Hetedik beszéd. Rebarbara.* = Élet és Irodalom, július 12. 14. p.
958. VISKY András: *Nyolcadik beszéd. Avisbág.* = Élet és Irodalom, augusztus 9. 14. p.
959. VÖRÖS Anna: *Apám földje.* = Élet és Irodalom, július 26. 15. p.
960. ZÁGOREC-CSUKA Judit: *Marjanca, a tudós bölgy.* = Pannon Tükör, 1/97–100. p.
961. ZAKARIÁS Cecília: *Sebol semmi.* = Kalligram, 5/67–68. p.
962. ZÁMBÓ Tamás: *A papa bordói.* = Irodalmi Jelen, 8/4–7. p.
963. ZÁVADA Pál: *Pernye és fü.* = Műút, 1/8–15. p.
964. ZSEMBERY Borbála: *Nyar.* = Prae, 2/127–131. p.
965. ZSIDÓ Ferenc: *Égig érő szénásszekér.* = Bárka, 1/36–42. p.

Hosszúprózák

966. BALOGH Ádám: *Vörös.* (regényrészlet). = Pannon Tükör, 2/70–73. p.
967. BENE Zoltán: *A detektív.* Részlet a Szép Heléna halála című, készülő kisregényből. = Bárka, 3/12–15. p.
968. BENE Zoltán: *A fiatalember.* (Részlet egy készülő regényből). = Tiszatáj, 8/20–22. p.
969. BENE Zoltán: *Sötét.* (Folytatásos regény). = Irodalmi Jelen, 7/23–43. p.
970. BENE Zoltán: *Sötét.* (Folytatásos regény). = Irodalmi Jelen, 8/13–53. p.
971. BÍRÓ Péter: *Hosszú árnyék 2.0.* regényrészlet. = Kalligram, 6/41–53. p.
972. BÍRÓ Zsombor Aurél: *Visszatérő álmom, bogy apám vállán ébredek.* (regényrészlet). = Hévíz, 1/25–29. p.
973. BOGNÁR Péter: *Elmész, visszajössz, sose balsz meg.* [Regényrészlet]. = Jelenkor, 7–8/790–796. p.
974. BOGYÓ Noémi: *Nápolyi történetek.* részlet. A vacsora. = Kalligram, 6/56–63. p.
975. HALASI Zoltán: *A rendelés.* Részlet az 1688 munkacímű, nagyobb lélegzetű szövegből. = Műút, 1/38–42. p.
976. JOLSVAI András: *Édesszájúak.* regényrészlet. = Kalligram, 5/72–85. p.

977. JUHÁSZ Tibor: *Abogy alábbbgya a szél*. Behúzás VII. = Irodalmi Szemle, 7–8/140. p.
978. JUHÁSZ Tibor: *Természetes fény*. Behúzás VI. = Irodalmi Szemle, 6/92. p.
979. KISZELY Márk: *Nagykeseruesen*. (regényrészlet). = Prae, 2/7–9. p.
980. KERTAI Csenger: *Utam a menyasszonyhoz*. regényrészlet. = Kalligram, 6/31–40. p.
981. KOLLÁR-KLEMENCZ László: *Vad. Vágta*. [Regényrészlet]. = Alföld, 7/35–39. p.
982. KOVÁCS Dominik – KOVÁCS Viktor: *Lesz majd minden*. 8. Elég lesz már. (részlet). = Bárka, 2/8–11. p.
983. KUN Árpád: *Kecskeének*. részlet. = Műút, 2/3–7. p.
984. MÁRTON László: *Két bors ökröcske*. regényrészlet. = Kalligram, 7–8/18–34. p.
985. MÁTHÉ Zsuzsa: *Szívóél szőtt világ*. kisregényrészlet. = Kalligram, 5/69–71. p.
986. MEGYERI Edit Tünde: *Egyetlen*. [Regényrészlet – A tenger]. = Hítel, 8/11–18. p.
987. MÉNES Attila: *Erdei vadak*. (Regényrészlet). = Tiszatáj, 7/14–23. p.
988. NEMES Z. MÁRIÓ: *Majmok Titkos Élete*. részletek. = Kalligram, 5/47–48. p.
989. SÁRFI N. ADRIENN: *Azok, akik...* [Regényrészlet – Egy örült kutyájának lenni]. = Magyar Napló, 8/31–38. p.
990. SCHEIN Gábor: *Egy kutyá evangéliuma*. (részletek). = Műút, 1/16–21. p.
991. SCHILLINGER Gyöngyvér: *Rohadjon meg az összes*. regényrészlet. = Kalligram, 7–8/3–8. p.
992. SEPSI László: *Kőborlási hajlam*. részlet a Territórium című regényből. = Hévíz, 1/35–40. p.
993. SPIRÓ György: *A forradalmár szabadul*. [Regényrészlet]. = Mozgó Világ, 8/50–66. p.
994. TAMÁS Kincső: *A polgármester szeretője*. [Regényrészlet]. Nők. Az alkohol. = Székelyföld, 5/33–37. p.
995. TAMÁS Kincső: *A polgármester szeretője*. [Regényrészlet]. Hűség. = Székelyföld, 8/33–36. p.
996. TOLVAJ Zoltán: *Fattyúk hava*. (Részlet). (Visnu öklendezője). = Irodalmi Szemle, 6/11–17. p.
997. TÓTH B. JUDIT: *Mendemondák Skizofréniában*. [Regényrészlet]. = Mozgó Világ, 7/23–34. p.
998. TÓTH GÁBOR ÁKOS: *Török, nem hajlik*. regényrészlet. = Kalligram, 7–8/63–68. p.
999. TURBULY Lilla: *Banánmatticák*. (regényrészlet). = Műút, 1/24–25. p.
1000. VÁGI János: *Hanghordozó*. (regényrészlet). Csöpög a zuhanyrózsa. = Prae, 2/120–124. p.
1001. VINCZE Bence: *Határ*. (Részlet a Megbocsátás című regényből). = Prae, 2/16–18. p.

Közönség előtti előadásra szánt mű

1002. EGRESSY Zoltán: *A Cholnoky-kód*. [Dráma]. = Bárka, 2/81–97. p.
1003. KELECSÉNYI László: *A rajongók*. Történelmi dráma két részben. Kemény Zsigmond regényének motívuma alapján. = Jelenkor, 7–8/99–125. p.
1004. MÁRTON László: *Avvakum, avagy az orosz egyházszakadás*. Misztériumjáték. = Alföld, 7/13–28. p.
1005. PRUZSINSZKY Sándor: *Lófüge*. Andy Warhol esete a Solanas lánnyal. (Tragikomédia egy felvonásban). = Irodalmi Jelen, 7/79–105. p.
1006. SZTÁSKÓ Richárd: *Ügyis mindegy*. = Székelyföld, 4/29–34. p.

Kevert műfajok

1007. FENYVESI Ottó: *Lírai búbáj*. [Prózaversek]. = Irodalmi Szemle, 7–8/39–44. p.

Átmeneti műfajok

1008. BÖRÖCZKI Csaba: *Švejségek*. Hašek-parafraízisok más írók tollával. = Székelyföld, 6/25–31. p.

(Összeállította: ZAHARI ISTVÁN)

SZÁMUNK SZERZŐI

BERECZKI SZENDE (1987) a Babeş-Bolyai Tudományegyetem doktorandája

DUDÁS GYŐZŐ (1971) grafikus, illusztrátor

FEJÉRVÁRI KATALIN (1999) doktoranda

FERENCZ-NAGY ZOLTÁN (2001) költő, kritikus, a Babeş-Bolyai Tudományegyetem mesteris hallgatója

HELLER KATA (1997) az Eötvös Loránd Tudományegyetem doktorandája, a HUN-REN NYTK tudományos segédmunkatársa

HUJBER SZABOLCS (1978), nyelvész, dalszövegíró, az Eötvös Loránd Tudományegyetem óraadó oktatója, a Dívány vezető szerkesztője

IVÁNYI MÁRTON PÁL (1984) kommunikációkutató, filológus

KRIZSAI FRUZSINA (1991) nyelvész, szerkesztő, az Eötvös Loránd Tudományegyetem oktatója

LÉTMÁNYI KATINKA, az Eötvös Loránd Tudományegyetem hallgatója

PINTÉR KITTI (1995) irodalmár, a szifonline szerkesztője

SZABÓ IVETT (2000) kulturális munkás

VÁCZI BALÁZS (1994) gimnáziumi magyar- és történelemtanár

SZÉPIRODALMI FIGYELŐ ALAPÍTVÁNY

A recept az orvosi szöveghagyomány egyik legősibb szöveg-típusa, amely kezdettől fogva fontos közege a gyógyításhoz kapcsolódó tudás megosztásának. Egyfajta kulturális lábnyomként őrzi és örökíti tovább az egyes korok és nemzetek társas-kulturális gyakorlatát a gyógyításban, és számos más praktikus tevékenység elvégzésében.

Kuna Ágnes kötete betekintést nyújt a recept alakulástörténetébe, azon belül is elsősorban a 16–17. századi magyar receptirodalom jellegzetességeibe. Ehhez a pragmatikai megközelítés és a kognitív nyelvészlelet szolgál elméleti keretként.

Terjedelem: 334 oldal | ISBN 978-615-6617-09-5 | Bolti ár: 3.490 Forint

A kötet megrendelhető vagy kedvezményesen megvásárolható a Szépirodalmi Figyelő szerkesztőségében: 1072 Budapest, Akácfa utca 20. • Telefon: 06-1 321-8023
e-mail: szif.szerk@gmail.com • www.szepirodalmifigyelo.hu

SZÉPIRODALMI FIGYELŐ ALAPÍTVÁNY

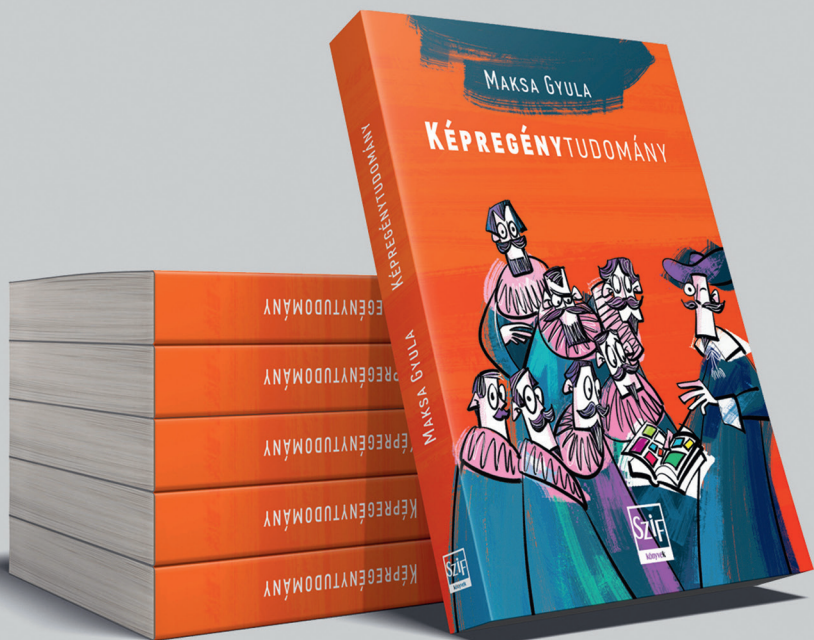

Dunai Tamás *A comics szerzői kora* című könyve izgalmasan és olvasmányosan vezeti végig olvasóját az észak-amerikai képregény és képregényipar utóbbi negyven évének történetén. E hiánypótló kötet nem kevesebbre vállalkozik, mint e témakör interdiszciplináris – ennyiben a kritikai kultúrákutató, a médiatörténet, a média-gazdaságtan vagy éppen a képregénytudomány felől közelítő – bemutatására és elemzésére. Azonban a könyv nem „ragad le” a téma egyszerű leírásánál, a nemzetközi szakirodalom eredményeit és az észak-amerikai képregény tendenciáit értelmezve újabb megközelítéseket, korszakolásokat javasol, melyek áttekinthetőbbé teszik a képregénytermelés jelenségeit és jellegzetességeit. Dunai Tamás egyszerre történeti és szinkrón szempontrendszerrel olyan eredményekkel szolgál a kutatások számára, melyek nem csupán a tárgyalt téma vonatkozásában, hanem a képregénytudomány módszertana felől is megfontolásra érdemesek. Az észak-amerikai képregény kontextualizáló tárgyalása mellett a kötet magyar képregénytudományos vonatkozásaiban is újdonságokat hordoz. Áttekintő és alapos kitekintés gyanánt vizsgálja a comics magyarországi recepcióját, ennek a magyar képregénykultúrára gyakorolt hatását, hiszen ennek a viszonyoknak az értelmezése a magyar képregényipar működéséhez és a magyar képregény tendenciáihoz is közelebb visz bennünket.

Terjedelem: **432 oldal** | ISBN **978-615-6617-11-8** | Bolti ár: **4250 Forint**

A kötet megrendelhető vagy kedvezményesen megvásárolható a Szépirodalmi Figyelő szerkesztőségében: 1072 Budapest, Akácfa utca 20. • Telefon: 06-1 321-8023
e-mail: szif.szerk@gmail.com • www.szepirodalmifigyelo.hu

SZÉPIRODALMI FIGYELŐ ALAPÍTVÁNY

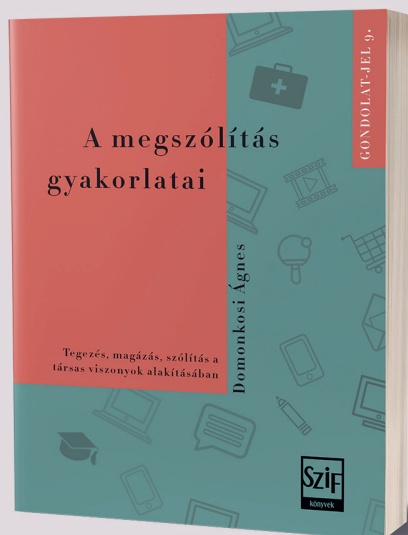

Maksa Gyula két évtizede munkálkodik a magyar képregénytudomány intézményesítésén: a könyvei, számos publikációja, a Szépirodalmi Figyelő Képregénytudomány című sorozatának társszerkesztése vagy a Képregénytudományi Kutatóközpont létrehozása a Pécsi Tudományegyetemen ennek mind fontos lépcsőfokai. Maksa kiemelt kutatási területe a frankofón és a magyar képregények tanulmányozása, vitathatatlanul ő a bande dessinée legjelentősebb kutatója Magyarországon. Ennek a több évtizedes részben kutató-, részben szervezőmunkának az eredménye az az átfogó perspektíva, amely e könyv lapjain azonnal szembetűnik. A rendezett, jól követhető és olvasmányos kötet fontos szerepet tölthet be abban, hogy a magyar képregénytudomány sokszínűségét fenntartsa, és a hazai kutatók az európai képregénytudományos közegben is kurrensnek maradjanak.

Terjedelem: **268 oldal** | ISBN 978-615-6617-13-2 | Bolti ár: **4250 Forint**

A kötet megrendelhető vagy kedvezményesen megvásárolható a Szépirodalmi Figyelő szerkesztőségében: 1072 Budapest, Akácfa utca 20. • Telefon: 06-1 321-8023
e-mail: szif.szerk@gmail.com • www.szepirodalmifigyelo.hu

SZÉPIRODALMI FIGYELŐ ALAPÍTVÁNY

Milyen megszólítások szokásosak a hivatalos levélben? Hogyan lehet szólítani a szomszédba költöző fiatal párt? Miért meghatározó az interneten a tegeződés? Udvarias vagy modoros forma a tetszikelés? Olyan, sokakat foglalkoztató gyakorlati kérdések ezek, amelyek a hétköznapi vitáktól kezdve, az illetanokon át a tudományos kutatásokig érdeklődésre tartanak számot.

Domonkosi Ágnes kötete nyelvi gyakorlataink olyan meghatározó szempontjai mentén tárgyalja a kérdést, mint a szimmetria és az aszimmetria, a nemi szerepek vagy az attitűd, miközben mindennapi, bizonyos tekintetben mégis különleges szituációkat mutat be a köz- és a felsőoktatás, a sport, az egészségügy, a filmsorozatok fordítása vagy éppen a nyelvi tanácsadás területéről. Teszi ezt évtizedes kutatói tapasztalatára és hatalmas empirikus anyagra támaszkodva, szemléletes példákkal megmutatva, hogyan próbálunk eligazodni a megszólítások útvesztőiben.

Terjedelem: 422 oldal | ISBN 978-615-6617-08-8 | Bolti ár: 3.490 Forint

A kötet megrendelhető vagy kedvezményesen megvásárolható a Szépirodalmi Figyelő szerkesztőségében: 1072 Budapest, Akácfa utca 20. • Telefon: 06-1 321-8023
e-mail: szif.szerk@gmail.com • www.szepirodalmifigyelelo.hu

ISSN 1585-3829

9 771585 382195

24005 >

Ára: 800 Ft

Nemzeti
Kulturális
Alap